

T.C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

**SINIR TİCARETİ YAPAN MÜKELLEFLERİN TİCARİ
VERİMLİLİĞİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER: VAN-KAPIKÖY
ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nazlı TOPRAK

VAN-2015

T.C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

**SINIR TİCARETİ YAPAN MÜKELLEFLERİN TİCARİ VERİMLİLİĞİNİ
ETKİLEYEN FAKTÖRLER: VAN-KAPIKÖY ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Nazlı TOPRAK

Danışman

Prof. Dr. Reha SAYDAN

VAN-2015

T.C. YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

TEZ KABUL VE ONAY SAYFASI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu çalışma jürimiz tarafından**ANABİLİM**
DALI.....**BİLİM DALI'** nda **TEZLİ**
YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan:	İmza:
ÜYE (Danışman):	İmza:
ÜYE:	İmza:
ÜYE:	İmza:
ÜYE:	İmza:

ONAY: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../21.....

.....
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Sınır Ticareti Yapan Mükelleflerin Ticari Verimliliğini Etkileyen Faktörler: Van- Kapıköy Örneği” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografya gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Adı SOYADI

Nazlı TOPRAK

ÖNSÖZ

Tecrübe ve bilgi birikimini katarak, çalışmamın en başından itibaren sabırla bana ışık tutan değerli tez danışmanım sayın Prof. Dr. Reha SAYDAN' a, yüksek lisans ders yılı dönemlerinde her zaman destek ve güven veren bütün hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışma süresi boyunca, gösterdikleri sonsuz sabır ve destekten dolayı değerli anneme, babama ve aileme en içten teşekkürlerimi sunarım.

Nazlı TOPRAK

ÖZET

SINIR TİCARETİ YAPAN MÜKELLEFLERİN TİCARİ VERİMLİLİĞİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER: VAN-KAPIKÖY ÖRNEĞİ

Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Bölümü
Yüksek Lisans Tezi

Nazlı TOPRAK
Aralık-2015

Günümüzde yaşanan teknolojik gelişmeler ve ilerlemeler, ülkeler arasındaki sınırların hızla ortadan kalkmasına neden olmaktadır. Dış ticarete olan eğilimin ve ülkeler arasındaki alışverişin artması, dış ticaret hacminin büyümesine neden olabilmektedir. Dünya üzerindeki ülkeler, kendilerinde üretilmeyen ya da bir başka ülkeye göre nispi olarak daha pahalıya ürettikleri bazı mal ya da hizmetleri, diğer ülkelerden talep edebilmektedir. Aynı nedenlerle kendilerinden talep edilen bazı mal ya da hizmetleri arz edebilmektedir.

Sınır ticareti, iki ülkenin aralarındaki anlaşmaya bağlı kalarak ve halkın günlük ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla yapılmaktadır. Sınır ticareti, normal ticarete varolan sınırlamaların ve vergilerin azaltıldığı hatta bazen de hiç olmadığı özel bir dış ticaret türü olarak tanımlanabilir. Bu ticaret, ülkeler karadan komşuysalar sınır ticareti; denizden komşu olmaları halinde ise kıyı ticareti olarak adlandırılabilir.

Sınır ticareti, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan halkın günlük ihtiyaçlarının karşılanabilmesi ve bölge kalkınmasına katkı sağlayabilmesi için gerekli bir ticaret türü olarak görülebilmektedir. Bu çalışmada; sınır ticareti yapan mükelleflerin, Kapıköy sınır kapısından sınır ticareti yaparken karşılaştıkları sorunlar araştırılmıştır. Araştırmanın analizlerine göre, sınır ticareti yapanların

yaklaşık %96'sı sınır ticaretinin faydalı olduğunu düşünmektedir. Geçimini sadece sınır ticareti yaparak sağlayanların oranı ise yaklaşık %79' tur. Çalışma sonuçlarına göre, sınır ticareti yapanların yaklaşık %90'ı sınır ticaretinde uygulanan kotaların ticari kazanç ve verimliliği etkilediğini düşünmektedir. Uygulanan kotalar nedeniyle Van'a ithal edilen ürünlerin şehrin gereksinimlerini karşılamadığını düşünenlerin oranı ise yaklaşık %77 olmuştur. Sınır ticareti sırasında yaşanan teknik arızaların ticareti olumsuz etkilediğini düşünenlerin oranı yaklaşık olarak %90'dır. Ticari verimliliği etkileyen fiziki altyapı sorunlarının olduğunu düşünenlerin oranı ise yaklaşık olarak %87'dir. Ticareti yapılan malların, evrakların teslim ve onay süresince depolanabileceği antrepoların olmadığını düşünenlerin oranı yaklaşık olarak %78'dir. Ticaret esnasında kişisel ihtiyaçların giderilebileceği lokantaların, kahvehanelerin ve konaklama yapılacak alanların mevcut olmadığını düşünenlerin oranı ise yaklaşık %80'dir.

Anahtar Kelimeler:1) Sınır ticareti 2) Dış Ticaret 3)Kapıköy Gümrük Kapısı

ABSTRACT

THE FACTORS EFFECTING COMMERCIAL PRODUCTIVITY OF TAXPAYERS DEALING WITH BORDER TRADING: THE SAMPLE OF KAPIKÖY-VAN

Yüzüncü Yıl University

Social Science Institute, Management Department

Master Thesis

Nazlı TOPRAK

December-2015

Recently development and improvements lead to putting away the borders between countries. Rising of tendency of foreign trade and international trade can cause raising of foreign trade capacity.

World countries demand the goods or services that can not be produced or are produced more expensively in their countries comparing with another country and also they can offer goods and services demanded from them because of the same reasons.

Border trade is done based agreement between two countries with the aim of meeting daily needs of local people. Border trade can be defined as a special kind of foreign trade that has only some limits and taxes or even sometimes hasn't got any of them unlike present trade. This trade can be called as border trade if they are neighbours via territory and it can be called as coastal trade if they are neighbours via sea.

Border trade can be seen a necessary kind of trade for meeting the daily needs of local people living in the East and Southeastern Anatolia region and contributing to progress of the region. In this research, the problems that taxpayers encountered

during border trading at Kapıköy border gate were researched. According to analysis of this researchment, nearly %96 percent of people dealing with border trade think that border trade is fairly useful. The rate of people making their life with only border trade is nearly %79 percent.

According to the results of the researchment,%90 percent of merchants dealing with border trade think that quotas applied for the border trade, effect commercial productivity and trading profits. Nearly %77 percent of people think that goods imported to Van aren't enough to meet the needs of people in that region. Rate of people, who think the existence of physical infrastructural problems effecting commercial productivity is about %87 percent. The rate of people, who think that there is no entrepots where documents and goods can be stored during delivery and acceptance period is about %78 percent. The rate of people,who think during border trade there are not enough restaurants, coffehouses and accommadations to meet personal needs is about %80 percent.

Key Words: 1) Border Trade 2) Foreign Trade 3) Kapıköy Customs Gate

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Kapıköy Gümrük Müdürlüğü'nün Yıllara Göre İhracat Tutarları	42
Tablo 2. Kapıköy Gümrük Müdürlüğü'nün Yıllara Göre İthalat Tutarları	43
Tablo 3. Yıllara Göre İran İle Yapılan İhracat Tutarları	43
Tablo 4. Yıllara Göre İran İle Yapılan İthalat Tutarları	44
Tablo 5. Yıllara Göre Türkiye'nin Dış Ticaret Tutarları	44
Tablo 6. Ödeme Şekilleri	80
Tablo 7. Teslim Şekilleri	81
Tablo 8. Finansman Şekilleri	82
Tablo 9. Türkiye'de Sınır Ticaret Kapılarının Tarihsel Gelişimi	84

KISALTMALAR

DTÖ- WTO: Dünya Ticaret Örgütü
AET: Avrupa Ekonomik Topluluğu
TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu
EXİMBANK: İhracat Kredi Bankası
DTŞŞ: Dış Ticaret Sermaye Şirketleri
NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
OECD: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
AB: Avrupa Birliği
BM: Birleşmiş Milletler
GATT: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
BDT: Bağımsız Devletler Topluluğu
TPAO: Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
TPIC: Türkiye Petrolleri Uluslararası Şirketi
STM: Sınır Ticaret Merkezi
GTAP: Gümrük Tarifesi İstatistik Pozisyonu
STK: Sivil Toplum Kuruluşu
BTA: Bölgesel Ticaret Anlaşmaları
NAFTA: Kuzey Amerika Ülkeleri Serbest Ticaret Anlaşması
CAREC: Merkezi Asya Bölgesel Ekonomik İşbirliği Örgütü
UNCTAD: Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iv
TABLolar LİSTESİ	vi
KISALTMALAR.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
DIŞ TİCARET	3
1. DIŞ TİCARET.....	3
1.1. DIŞ TİCARET TANIMLARI.....	3
1.2. DIŞ TİCARET ÇEŞİTLERİ.....	5
1.2.1. Normal Ticaret.....	5
1.2.2. Bağlı Ticaret.....	6
1.2.3. Sınır ve Kıyı Ticareti.....	6
1.2.4. Serbest Bölge Ticareti.....	7
1.3. DIŞ TİCARETİN YARARLARI.....	7
1.4. DIŞ TİCARET TEORİLERİ.....	8
1.4.1. Merkantilizm.....	9
1.4.2. Fizyokrasi.....	10
1.4.3. Klasik Dış Ticaret Teorileri	11
1.4.3.1. Mutlak Üstünlükler Teorisi.....	11
1.4.3.2. Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi.....	12
1.4.3.3. Karşılıklı Talep Kanunu ve Teklif Eğrileri Yaklaşımı.....	13
1.4.3.4. Neoklasik Katkıları	14
1.4.4. Modern Dış Ticaret Teorileri	14
1.4.4.1. Faktör Donatımı (Heckscher-Ohlin) Teorisi.....	14
1.4.4.2. Heckscher-Ohlin Teorisinden Çıkarılan Teoremler ve Leontief Paradoksu	15
1.4.5. Yeni Dış Ticaret Teorileri.....	16

1.4.5.1.	Nitelikli İşgücü Teorisi	16
1.4.5.2.	Teknoloji Açığı Teorisi	16
1.4.5.3.	Ürün Dönemleri Teorisi	17
1.4.5.4.	Tercihlerde Benzerlik Teorisi	17
1.4.5.5.	Ölçek Ekonomileri Teorisi	17
1.4.5.6.	Monopolcü Rekabet Teorisi	17
1.4.5.7.	Endüstri içi Ticaret Kuramı	18
1.4.5.8.	Ürün Farklılaştırması Kuramı	18
1.4.5.9.	Rekabetçi Üstünlükler Kuramı	18
1.4.5.10.	Diğer Kuramlar	19
1.5.	DIŞ TİCARET POLİTİKASININ BAŞLICA AMAÇLARI	20
1.6.	TÜRKİYE’DE DIŞ TİCARETİN GELİŞİM SÜRECİ	23
	İKİNCİ BÖLÜM	35
	TÜRKİYE-İRAN EKONOMİK İLİŞKİLERİ	35
2.	TÜRKİYE-İRAN EKONOMİK İLİŞKİLERİ	35
2.1.	TÜRKİYE VE İRAN EKONOMİSİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ	35
2.2.	TÜRKİYE-İRAN EKONOMİK İLİŞKİLERİ	37
2.2.1.	2009 YILI	37
2.2.2.	2010 YILI	38
2.2.3.	2011 YILI	39
2.2.4.	2012 YILI	41
2.2.5.	2013 YILI	41
2.2.6.	2014 YILI	42
	ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	45
	SINIR TİCARETİ	45
3.	SINIR TİCARETİ	45
3.1.	SINIR TİCARETİNİN TANIMI	45
3.2.	SINIR TİCARETİNİN AMACI	48
3.3.	SINIR TİCARETİNİN KAPSAMI	50
3.4.	SINIR TİCARETİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ	52
3.5.	SINIR TİCARETİNE İLİŞKİN SON YASAL DÜZENLEMELER	66
3.5.1.	Sınır Ticareti ile İlgili Başvurulacak Mevzuatlar	66
3.6.	SINIR TİCARETİNİ YAPMAYA YETKİLİ İLLER	67
3.6.1.	Sınır Ticaretinin Yapılabileceği Yerler	67

3.7. SINIR TİCARETİ YAPABİLECEK KİŞİLER.....	67
3.8. SINIR TİCARETİNE KONU MALLAR	68
3.8.1. Sınır Ticareti Kapsamında İthalatı ve İhracatı Yapılmayacak Mallar.....	68
3.9. SINIR TİCARETİNDE DEĞER, MİKTAR VE ZAMAN BAKIMINDAN SINIRLAMALAR.....	69
3.10. SINIR TİCARETİ İÇİN GEREKLİ BELGELER	72
3.10.1. Sınır Ticareti Belgesi	73
3.10.2. İthalat Uygunluk Belgesi	73
3.11. İL DEĞERLENDİRME KOMİSYONU.....	75
3.12. SINIR TİCARET MERKEZİ.....	76
3.13. SINIR TİCARETİNDE KULLANILAN TESLİM VE ÖDEME ŞEKİLLERİ.....	77
3.14. KAPIKÖY SINIR KAPISININ TARİHSEL GELİŞİMİ.....	83
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	88
SINIR TİCARETİNİ ETKİLEYEN VE SINIR TİCARETİNDEN ETKİLENEN FAKTÖRLER	88
4. SINIR TİCARETİNDEKİ EKONOMİK BOYUTLAR VE ETKİLERİ	88
4.1. SINIR TİCARETİNİN EKONOMİYE KATKILARI	88
4.2. SINIR TİCARETİNİN EKONOMİK KAYIPLARI	96
4.3. SINIR TİCARETİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR.....	97
4.3.1. Ekonomik Sorunlar	97
4.3.2. Dış Ticaret Rejimi ile Alakalı Sorunlar	99
4.3.3. Menşei Sorunu	99
4.3.4. Karşılıklılık Sorunu.....	99
4.3.5. Kotaların Neden Olduğu Sorunlar	99
4.3.6. Komşu Ülkelerden Kaynaklanan Sorunlar.....	101
4.3.7. Ulaşım Sorunu	102
4.3.8. Sınır Ticaret Merkezlerinden Kaynaklanan Sorunlar.....	102
4.3.9. Tarım Ürünleri ile Alakalı Sorunlar.....	103
4.3.10. Altyapı Sorunları.....	103
4.3.11. İşletme Sorunları	106
4.3.12. Güvenlik Sorunları.....	106
4.3.13. Bürokrasi Sorunu	107
4.3.14. Kayıt Dışı Ekonomi Sorunu	108
4.3.15. Haksız Rekabet Sorunu.....	108

4.3.16. Bölgesel Faktörlerden Kaynaklanan Sorunlar	109
4.4. SORUNLARA KARŞI ALINABİLECEK ÖNLEMLER	110
BEŞİNCİ BÖLÜM	119
SINIR TİCARETİNDE DÜNYA UYGULAMALARI	119
5. SINIR TİCARETİNDE DÜNYA UYGULAMALARI	119
5.1. ABD-KANADA	120
5.2. ÇİN HALK CUMHURİYETİ - VIETNAM HALK CUMHURİYETİ.....	123
5.3. RUSYA FEDERASYONU- ÇİN HALK CUMHURİYETİ	124
5.4. ORTA ASYA ÜLKELERİ.....	124
5.5. AB UYGULAMALARI	125
5.6. MİSİR'DA SINIR TİCARETİ.....	125
5.7. ÇİN VE ESKİ SOVYETLER BİRLİĞİ.....	125
5.8. NORVEÇ'TE SINIR TİCARETİ.....	126
5.9. ÇİN VE PAKİSTAN'DA SINIR TİCARETİ	126
5.10. FİNLANDİYA'DA SINIR TİCARETİ	126
ALTINCI BÖLÜM	127
UYGULAMA.....	127
6. UYGULAMA	127
6.1. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	127
6.2. ARAŞTIRMA SORULARI	127
6.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	127
6.4. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	128
6.5. GÜVENİLİRLİK ANALİZİ	128
6.6. ARAŞTIRMANIN SONUÇLARI.....	129
SONUÇ VE TAVSİYELER	149
KAYNAKÇA	151
İNTERNET KAYNAKLARI	168
ÖZ GEÇMİŞ.....	174

GİRİŞ

Sınır ticareti, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki sınır illerinin ihtiyaçlarının bir bölümünün, sınır komşusu ülkelerden ithalat yoluyla ve daha düşük maliyetlerle karşılanması amacıyla yapılır. Sınır ticaretiyle birlikte bu illerimizde ihracatın artırılması, ekonomik canlılık oluşması ve bölgesel kalkınmanın artması amaçlanmaktadır. Malların daha kolay yoldan temin edilmesi, istihdam alanlarının yaratılması, vergi kayıplarının ve mal kaçakçılığının önlenmesi, malların gümrük indirimlerinden ve muafiyetlerinden yararlanması, kültürel etkileşimin yaşanması gibi nedenlerle sınır ticaretine önem verilmektedir.

Sınır ticareti yapılan illerde yaşanan olumsuz iklim şartları, üretim faktörlerinin eksikliği, sanayileşmiş bölgelerin uzakta bulunması, tarım ve hayvancılıktan yeterince verim alınamaması gibi nedenler, bölgeler arası eşitsizliğe neden olabilmektedir. Sınır ticareti ile beraber bölgeler arası eşitsizlikler giderilmeye çalışılmaktadır. Türkiye'de sınır illerinin tamamında, kişi başına düşen milli gelirin Türkiye ortalamasının altında olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle sınır ticareti bölge halkı için alternatif bir gelir kaynağı olarak görülmektedir.

Dış ticarete uygulanan formaliteler ve gümrük vergilerinin sınır ticaretinde en aza indirilmesi ve daha düşük sermayelerle ticaret yapılabilir olması, sınır ticaretini diğer gümrük rejimlerine kıyasla daha cazip hale getirebilmektedir. Ayrıca sınır ticareti, ülkenin dış ticaret rakamlarını olumlu etkilemekte ve İran ile olan ilişkilerin gelişmesine katkı sağlayabilmektedir. Sınır ticaretinde mallara tek ve maktu vergi uygulanması, ithalat ve ihracat vergi denetimlerinden muaf olması, illerdeki ürün çeşitliliğini arttırması ve girişimcilik ruhunun oluşmasına katkı sağlaması sınır ticaretinin avantajları olarak görülebilir.

Türkiye'de ilk kez İran'la petrol ihtiyacını ucuz yolla karşılamak maksadıyla, 1978 yılında Ağrı'da başlayan sınır ticareti, Van-Kapıköy sınır kapısında 1987 yılında uygulanmaya başlanmıştır. Van-Kapıköy sınır kapısı, demiryolu

taşımacılığının da yapılabildiği sınır kapısı olması sebebiyle önemli görülebilmektedir.

İran, Türkiye'nin dış ilişkilerinde en az sorun yaşadığı ülkelerden biri olarak düşünülmektedir. 1639 yılında İran ile imzalanan Kasr-ı Şirin anlaşmasından itibaren Türkiye-İran sınırı hala değişmemiştir. Petrol ve doğalgaz açısından zengin enerji kaynaklarına sahip olan İran'ın, Türkiye için yeni pazarlar oluşturacağı ve mevcut pazarları da genişleteceği düşünülmektedir. 2009 yılından itibaren genelde artarak devam eden Türkiye-İran ekonomik ilişkileri, "Komşularla Sıfır Problem" anlayışını benimseyen Türkiye için önemli bir gelişme olarak görülmektedir. Ayrıca Türkiye'nin izlemiş olduğu "Komşu ve Çevre Ülkeler ile Ticari ve Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi" politikasının Türkiye'nin ekonomisine katkı sağladığı düşünülmektedir.

Çalışmada, Van ili için önemli olduğu düşünülen sınır ticaretini yapanların ticari verimliliğini etkileyen faktörler araştırılmıştır. Çalışma altı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde dış ticaret tanımları, dış ticaret çeşitleri, dış ticaretin yararları, dış ticaret teorileri, dış ticaret politikasının amaçları ve Türkiye'de dış ticaretin gelişim süreci anlatılmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde, Türkiye- İran ekonomik ilişkileri ve 2009- 2014 yılları arasındaki gelişmeler ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde, sınır ticaretinin tanımı, amacı, kapsamı, tarihsel gelişimi, sınır ticareti yapmanın şartları, Kapıköy sınır kapısının tarihsel gelişimi ve dış ticarete kullanılan teslim ve ödeme şekillerine değinilmiştir.

Dördüncü bölümde, sınır ticaretinin ekonomik anlamda katkıları, kayıpları, sınır ticaretinde karşılaşılan sorunlar ve bu sorunlara karşı alınabilecek çözüm önerilerine değinilmiştir. Beşinci bölümde, sınır ticaretindeki dünya uygulamaları ve altıncı bölümde ise uygulama ve analiz kısmı yer almaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DIŞ TİCARET

1. DIŞ TİCARET

1.1. DIŞ TİCARET TANIMLARI

Dış ticaret işlemleri ürün ve hizmet ile ilgili ve ithalat ve ihracat işlemlerinden meydana gelen hareketlerin parasal karşılıklarıdır (Kaya, 2011).

En geniş tanımıyla dış ticaret, uluslararası mal ve hizmet alışverişidir. Dış ticaret terimi genellikle, mal ithalatı ve ihracatı yerine kullanılmaktadır (Öcal, ve diğerleri, 2010).

Dış ticaret, sınırlı kaynakların etkin olarak kullanılması, küresel çapta üretim yapılarak yatırım-üretim-ihracat zincirinin kurulması ve böylelikle ülkelerin refahının artırılmasını sağlayan başlıca unsurdur (Hanoğlu, 2004).

Günümüzde yaşanan teknolojik gelişmeler ve ilerlemelere bağlı olarak, ülkeler arasındaki sınırların hızla ortadan kalkması, dış ticarete olan eğilimin artmasına, buna bağlı olarak da, ülkeler arasındaki alışverişin artarak dış ticaret hacminin büyümesine neden olmaktadır. Dünya üzerindeki ülkeler kendilerinde üretilmeyen ya da bir başka ülkelere göre nispi olarak daha pahalıya ürettikleri bazı mal ya da hizmetleri diğer ülkelere talep etmeleri ya da aynı nedenlerle kendilerinden talep edilen bazı mal ya da hizmetleri arz etmelerine ‘dış ticaret’ adı verilmektedir. Dış ticaret işlemi; ülkenin siyasi sınırları dışında gerçekleşen, yerel ticarete göre riskli ama bir o kadar da katma değeri olan, ülkelerin sınırları dışındaki hukuk kurallarına bağlı olan, bürokratik işlemleri fazla olan ve mutlaka bir banka ya da özel finans kurumunun aracılık ettiği bir yapıdır (Karacan, 2010).

Dış ticaret, bağımsız ülkeler arasında gerçekleştirilen mal ve hizmet ticaretinin tümüdür. Dış ticaret ithalat ve ihracat hareketlerinin toplamından oluşmaktadır. (Gürsoy, 2005, s.16)

Dış ticaret, malların ve sermayenin ulusal sınırların dışına akmasıyla ilgilidir (Güneş ve diğerleri, 2010).

Dış ticaret, iki alt kalemi olan ihracat ve ithalât ile hedefi nihaî olarak ülke vatandaşlarının refahını artırma amacının güdüldüğü bir faaliyetler dizisidir. Bu çerçevede bir ülke, sahip olduğu üretim fazlasını dışarıya satarak gelir elde etmekte ve bununla ihtiyaç duyduğu üretemediği ve/veya üretimini kârlı bulmadığı ürünleri dışarıdan temine çalışmaktadır (Ekici, 2010).

Ülkeler arasındaki ilişkilerin geliştirilmesinde dış ticaretin etkisi önemlidir. Aynı zamanda dış ticaretin de ilişkilerin gelişmesinde etkisinin olması zincirleme bir etki doğurmaktadır. Bu etkinin olumlu olması ülke ekonomisi için önemli kazançlara neden olmaktadır. Eğer doğru strateji uygulanırsa bu kazançtan sınır kapılarını içerisine alan bölgeler de faydalanabilecektir (Sugözü ve Atay, 2010).

Uluslararası ticareti bilimsel olarak açıklayan ilk kişi Adam Smith'dir. Uluslararası ticaret teorisine göre, ticaret yapan ülkeler uzmanlaşma ve serbest ticaret sonucunda daha yüksek üretim ve tüketim düzeylerine ulaşırlar ve ekonomik refah seviyelerini birlikte arttırırlar. Dış ticaret politikasının ödemeler bilançosu açıklarını giderme, dış rekabetten korunma, ekonomik kalkınma, ekonomik liberalizasyon, hazineye gelir sağlama, iç fiyat istikrarını koruma, gibi çeşitli amaçları vardır (Memiş, 2010).

1.2. DİŞ TİCARET ÇEŞİTLERİ

Dış ticaret farklı şekillerde yapılabilir. Bunu genel olarak şöyle sıralamak mümkündür: (Karagül ve Yılmaz, s.3-8)

- Normal ticaret,
- Bağlı ticaret,
- Sınır ve Kıyı Ticareti ve
- Serbest Bölge Ticareti.

“Normal ticaret, bir ülkenin dış ticaret ve kambiyo rejimleri kapsamında, serbest döviz ile yapılan, mevzuat ile özel bir ayrıcalık tanınmayan ticarettir. Bağlı ticaret, iki ülke arasında yapılan ticari sözleşme gereğince ihracatçı ülkenin ithalatçı ülkeden ihracat bedeli için döviz dışında bir işlem talep etmesi şeklinde yapılan ticarettir. Serbest bölge ticareti, bir ülkenin siyasi sınırları içinde olmakla birlikte gümrük sınırları dışında tanımlanan ve ülkede geçerli olan mali ve ekonomik mevzuatın kısmen veya tamamen dışında tutulan alanlardaki (serbest bölgelerdeki) firmaların gerçekleştirdiği ticarettir. Sınır ticareti ise, komşu iki ülke arasında özel anlaşmalara dayanılarak yürütülen ve her iki ülkenin sınır bölgelerine yakın yerleşim yerlerini kapsamına alan ticarettir.” (Gürsoy, s.25-26).

1.2.1. Normal Ticaret

Devletlerin kendi dış ticaret mevzuatına uygun olarak hazırladığı ve herhangi bir ayrıcalığa ve kısıtlamaya tabi olmayan dış ticaret türüdür (Güneş, ve diğerleri, 2010).

Ülkede varolan ithalat, ihracat ve kambiyo rejimlerine göre serbest dövizle yapılan ticarete herhangi bir ayrıcalığın tanınmadığı ticarettir (Yücel, 2000).

1.2.2. Bağlı Ticaret

“Bağlı ticaret; ülkelerin döviz tasarrufu sağlamak, serbest dövizle satılamayan düşük kaliteli yerli üretimini ihracını gerçekleştirebilmek, yabancı sermaye yoluyla büyük sanayi tesisleri kurmak gibi nedenlerle başvurdukları dış ticaret şeklidir. Bu tür ticaret çoğunlukla ülkelerarası karşılıklı ticarete dayanır ve taraflardan birisi genellikle bir kamu kuruluşu niteliğindedir.” (Güneş, ve diğerleri, 2010).

Bu dış ticaret türünde her iki ülkenin de birbiriyle ithalat- ihracat yapma zorunluluğu vardır ve ticareti yapılan mal veya hizmetin bedeli para dışında farklı bir değerle ödenmektedir. Bağlı ticaret yapmanın çeşitli nedenleri vardır. Bunlar: (Güneş, ve diğerleri, 2010).

- deme yapacak ülkenin yeterli döviz birikiminin olmaması,
- Karşılıklı ticareti dengelemek,
- Dış ticaretteki döviz kullanma riskini ve maliyetini ortadan kaldırmak şeklinde sıralamak mümkündür.

1.2.3. Sınır ve Kıyı Ticareti

İki ülkenin aralarındaki anlaşmaya bağlı kalarak ve halkın günlük ihtiyaçlarının karşılanması maksadıyla yaptıkları ve normal ticarete varolan sınırlamaların, gümrük vergi ve fonlarının azaltıldığı hatta bazen de hiç olmadığı özel bir dış ticaret türüdür. Bu ticarete ülkeler karadan komşuysalar sınır ticareti; denizden komşu olmaları halinde ise kıyı ticareti olarak adlandırılır (Güneş, ve diğerleri, 2010).

1.2.4. Serbest Bölge Ticareti

“Bir ülkenin siyasi sınırları içinde olmakla birlikte, gümrük sınırları dışında tanımlanan alanlara “serbest bölge” denmekte ve bu alanlardaki firmaların gerçekleştirdiği ticarete de “serbest bölge ticareti” denmektedir. Serbest bölgelerde yapılan ticaret, çoğunlukla ilgili ülkede geçerli olan ekonomik ve mali mevzuattan muaf tutulmaktadır. Serbest bölgeye gümrüksüz olarak ithal edilen mallar, belirli bir süre orada depolanabilmekte, işlenebilmekte ya da bölge içinde ticarete konu olabilmektedir.” (Güneş, ve diğerleri, 2010).

“Serbest bölge ticareti; genel anlamda ilgili ülkenin dış ticaret hacminin artmasına imkân verirken, diğer yandan da ucuz girdiye dayalı üretim faktörleriyle yapılan üretim sayesinde üretim, istihdam ve döviz girişi artışlarına katkı sağlamaktadır.” (Karagül, 2008; Yılmaz, 2008).

1.3. DIŞ TİCARETİN YARARLARI

Dış ticaretin gerekli görülmesinin sebepleri şu şekilde açıklanabilir: (Baskan ve Göker, 2010).

- Yeni alışkanlıklar, beğeniler ve gelir farklılığı gibi nedenlerden dolayı insanlar giyim, elektronik eşya, kozmetik gibi ihtiyaçlarını marka imajı yaratması nedeniyle farklı tüketmektedir. Günümüz teknoloji ve bilgi çağında modanın dünya çapında takip edilebiliyor olması da insanların tercihlerinin değişmesine yol açmaktadır. Bu da ihtiyaçların giderilme şeklini değiştirmekte ve dış ticarete ihtiyaç duyulmasına neden olmaktadır (Karacan, 2010; Kökçe, 2005)

- Ödeme şekli kolaylıkları ve bankacılık sisteminin gelişmesi,
- Ülkeler arası göreceli üstünlükler ve uzmanlaşmanın farklı olması.

David Ricardo’nun öncülük ettiği ve üretim faktörlerinin ülkelerde farklı dağıldığına dayanan görüşte her ülke her malı aynı miktarda ve maliyette üretemez. Bu durumun temel sebebi; doğal kaynakların dağılımı, işgücü, teknoloji, parasal sermaye, girişimcilik gibi üretim faktörleri olabilmektedir (Kökçe, 2005).

- Gümrük tarifeleri indirimi,
- Mal, hizmet ve fikir piyasalarında küreselleşmeye gidilmesi ve dünya ortamında bütün işletmelerin uluslar arası pazarlara girmeye çalışması gibi nedenlerden dolayı ülkeler dış ticarete önem vermekte ve ihtiyaç duymaktadır.

“Dış ticaret, günümüzde ülkelerin ekonomik gelişimlerine katkı sağlamasının yanı sıra, eskimiş veya tutarsız yasalar, aşırı belge gereksinimi, prosedürlerin uygulanmasında keyfi hareket edilmesi, belirgin olmayan ihracat ve ithalat gerekleri, şeffaflık, kontrol temelli denetim ve risk değerlendirme tekniklerinin eksikliği sorunları nedeniyle, yapılan ticaretin işlem maliyetlerinin yükselmesi, mal ve hizmet hareketliliğinin gecikmesi gibi zorluklara da sahiptir. Bu durum, beraberinde getirdiği formalite ve prosedürler açısından, söz konusu ülkelerin ticaret işlemlerinin, belirli bir düzen içerisinde gerçekleştirilmesine neden olmaktadır. Sağlanan düzen ile ülkeler, uluslararası ticaretteki engellerinin kaldırılması, ülkeler arası yapılan ticarete müdahale edinilmek zorunda bırakılması ve dış ticaret faaliyetlerinin kısıtlanması, sınırlandırılması veya özendirilmesi şeklinde yapılan işlemler ile karşılaşmaktadır.” (Yamak, ve diğerleri, 2010; UN/ESCAP, 2000).

1.4. DIŞ TİCARET TEORİLERİ

Dış ticaret teorileri ülkelerin kullandıkları yöntemleri ve bu yöntemlerle kazandıklarını açıklamaktadır.

Uluslar arası ticaret teorilerinin temelinde: (Kara, 2005, s.64).

- Uluslararası ticareti doğuran belirli malların bazı ülkelerde hiç üretilmemesi,
- Yerli üretimin ulusal ihtiyaçları karşılamada yeterli olmaması,
- Doğal kaynakların yeryüzüne dengeli dağılmaması,
- Ülkelerin iktisadi gelişmelerinin farklı aşamalarda bulunmaları,
- Ülkeler arasında üretim verimliliği farklılıkları ve farklılaştırılmış malların üretimi gibi uluslararası ticaretin genel sebepleri yer almaktadır.

1.4.1. Merkantilizm

Aşırı korumacılık politikalarının uygulandığı bu dönem uluslar arası ticareti olumsuz etkilemiştir. Sanayi devrimi sonrası yaşanan gelişmeler ve Adam Smith ile başlayan serbest ticaret düşüncesi ticaretin olumsuz giden seyrini olumlu yöne çekmiştir. Bu serbest ticaret düşüncesi fikri, o dönemlerde dünyada başlayan demokratikleşme hareketinin serbestiyi benimsemesiyle daha olumlu sonuçlar elde edilmiştir. Dış ticarete aşırı baskının yapıldığı otokratik yönetimlere göre demokrasiyle yönetilen ülkelerde serbestinin olması ticareti olumlu yönde etkilemektedir. Uluslar arası ticarete önem veren ve yapan ülkeler ticari faaliyet gerçekleştirecekleri ülkelerin politik ve ekonomik duruşlarını önemsemektedirler. Yabancı yatırımcılarla yerli yatırımcılara eşit muamelenin yapılması, firmalara ait varlıkların kamulaştırılması riski, fikri ve mülkiyet haklarının korunması, yasalara saygılı oluşu ve halkın istek ve ihtiyaçlarının karşılanması nedeniyle demokratik ülkeler, demokratik olmayan ülkelere kıyasla daha avantajlı konumdadır. Fakat demokratik ülkeler bazen de çıkar gurupları ve güç sahiplerinin istek ve beklentilerine uygun düşmesi adına korumacı politikalar da izleyebilir (Kalaycı ve Artan, 2010).

Avrupa’da 16, 17 ve 18. Yüzyıllarda hükümetlerin ihracatı maksimize, ithalatı ise minimize etmesi gerektiğini savunan görüştür. Bir ülkenin zenginliği, o zamanlarda para yerine de geçebilen altın ve gümüş stoğunun çokluğu kadardır. Merkantilistlere göre dış ticaret sıfır toplamı bir faaliyettir, yani bir ülkenin dış ticaretten elde ettiği gelir kadar diğer ülkenin gideri olmaktadır ve bunun toplamı da sıfırdır. Bu dönemde nüfus artışı yaşanmıştır ve savunulan fikre göre ‘‘Bir ülkenin en büyük hazinesi iyi beslenmiş insan sayısı kadardır’’ görüşü hakimdir. Üretim artışı düşük ücretlerle geliştirilirse ihracat fazlası verilebilir düşüncesi vardır ve buna göre Batı Avrupa ülkeleri kendi halklarını boğaz tokluğuna çalıştırmışlardır. Bununla beraber üretimde verimlilik düşüşü, toplumsal ve siyasal bunalımlar meydana gelmiştir. 17. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren ticari kapitalizm yıkılmış, sanayi kapitalizmi başlamıştır, dolayısıyla merkantilizmin de sonu gelmiştir. Merkantilizmin

sonunu hazırlayan bir diğer sebep ise fazla altın birikimi neticesinde hızlı fiyat artışları olmuştur (Ünsal, 2005; Erdoğan, 2006; Şen, 2007; Çapan, 2009).

1.4.2. Fizyokrasi

Merkantilizmin etkisini kaybetmesiyle, ekonomiye fizyokrasi fikri eklenmiştir. Fizyokratlara göre ekonomiye müdahale edilmediği takdirde ekonomi kendiliğinden bir düzene kavuşmaktadır. Bu dengeye ulaşıldığında insanları, ekonomik yaşamlarında serbest bırakmak, müdahale etmemek gerekir düşüncesi hakimdir. Her insan her malı istediği yerde satabilmeli ve bu da doğal bir fiyat düzenini oluşturur görüşü savunulur. Fizyokratların fikirleri ünlü ‘‘Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler’’ sözüyle açıklanabilir (Ateş, 2005).

Fizyokratların düşünce sisteminde ana öğeler şöyle sıralanabilmektedir:
(Erdoğan, 2006).

- Fizyokratlara göre, Merkantilistlerden farklı olarak zenginliğin kaynağı doğadır. Net hasıla olarak tanımlanan üretim maliyeti ile satış fiyatı arasındaki farkı yaratan tek kesim, tarım ve madenciliktir. Bunun içindir ki tarımsal üretim özendirilmeli ve geliştirilmelidir. Zenginliği yaratan tek kesim tarım olduğu için, bunu gerçekleştiren tek sınıf da çiftçilerdir. Bu görüşe göre, sanayi ve ticaret kesimleri verimsiz kesimlerdir. Bunun için, üretimde fazlalık yani net hasıla yaratmaz.

- Fizyokratlar, sınırsız özel mülkiyet ve rekabet yanlısıdır. Görüşleri, insanlar istediklerini yapsınlar ve mallar serbestçe geçsin ve istenilen yerde mübadele edilsin şeklinde özetlemişlerdir. Bu ifade ticarete olduğu gibi, dış ticarete de geçerlidir,

- Fizyokratlar, ilk kez ekonomiye makro açıdan yaklaşmışlar, üretim sürecini incelemişlerdir. Bu makro irdelemede, ‘‘iktisadi tablo’’ ilginçtir. İktisadi tabloda gelirler, toprak sahipleri, çiftçiler, esnaf/sanatkârlar olmak üzere, üç grup arasında dolaşmaktadır. Net hasıla veya değer yaratan sınıf ise sadece çiftçilerdir. Tarımda yaratılan bu net fazlalılıktır ki, toplumda öteki sınıf veya gruplarında,

geçimini sağlamaktadır. Fizyokratlara göre, ticaret ve sanayi erbabı, sadece malların yerini ve biçimini değiştirmekte ve bunları çiftçi ve toprak sahibine satmaktadır.

1.4.3. Klasik Dış Ticaret Teorileri

Adam Smith’ ten önce uluslar arası ticarete ilişkin görüşlerin temelini Merkantilizm oluşturur. Adam Smith’in ‘‘Ulusların Zenginliği’’ adlı kitabındaki görüşleriyle Merkantilist düşüncüyü reddetmiş ve ilk olarak uluslar arası ticaretin nedenlerini analiz etmeye başlamıştır (Bayraktutan, 2003; Seyidoğlu, 1994; Kaya, 2011).

Klasik Dış Ticaret Teorileri varsayımları ise şu şekilde sıralanabilir: (Bayraktutan, 2003).

- Dünyada yalnızca iki ülke olduğu kabul edilmektedir.
- Bu iki ülke aynı iki malı üretmekte olup, her maldan üretilen birimler homojen bir niteliktedir.
- Ülkelerarası alışverişlerde para kullanılmayıp malın malla takası söz konusu olmaktadır.
- Tüm piyasalarda tam rekabet koşulları geçerlidir.
- Modellerde hükümet kesimine yer verilmemektedir. Dolayısıyla gümrük tarifesi, kotalar gibi dış ticaret üzerindeki kısıtlamalar yoktur.
- Taşıma giderlerinin sıfır olduğu varsayılmaktadır.
- Ekonomi tam çalışma durumundadır.
- Emek-değer teorisi geçerlidir. Bir malın maliyeti onun üretimi için harcanan emek miktarı ile ölçülmektedir.

1.4.3.1. Mutlak Üstünlükler Teorisi

İktisat Biliminin kurucusu Adam Smith’in 1776 yılında çıkardığı ‘‘Ulusların Zenginliği’’ adlı kitabında, bir ülkenin zenginliği merkantilistlerin dediği gibi ülkenin stoğunda bulunan altın ve gümüş miktarıyla değil, o ülkenin bir yılda yaptığı toplam üretim miktarıyla ölçülebilir. Bir ülke ne kadar çok mal üretirse o kadar zengindir görüşü vardır. Bu teoriye göre emek tek üretim faktörüdür ve bir malın

üretiminde kullanılan işgücü miktarı o malın değerini ve fiyatını belirler denilmektedir. Adam Smith' e göre bir ülke bir malı diğer ülkelere göre daha ucuza üretiyorsa, o malda uzmanlaşmalıdır. Daha ucuza üreten başka bir ülke varsa o malın üretimini ve ihracatını o ülkeye bırakmalıdır. Adam Smith merkantilist düşüncüyü eleştirmekte ve müdahalesiz politikanın olması gerektiğini, serbest ticaretle tüm ülkelerin aynı anda zenginleşeceğini düşünmektedir (Karluk, 2003; Çapan, 2009; Ekizceleroğlu, 2008).

1.4.3.2. Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi

Bu modeli 19. Yüzyılın başlarında ortaya çıkmış önemli bir modeldir. Buna göre her ülke kendi üretebildiği malı işgücünü kullanarak üretebilmektedir. Hangi malda işgücü verimliliği yüksekse o mal üretilmeli ve ihraç edilmelidir. Adam Smith'in mutlak üstünlükler teorisi literatürde önemli bir yere sahip olmasına rağmen, uzmanlaşmayı yeterince sağlayamadığı için eksik kalmıştır. Ricardo'nun modeli bir ülkenin bir malda mutlak üstünlüğü olmamasına rağmen o malı üretebileceği ve bunun ticaretini yapabileceğini göstermektedir. Ricardo'ya göre bir ülke iki malda da mutlak dezavantaja sahip olduğu halde, daha az dezavantajlı olduğu malı üretilip ihraç ederse karşılaştırmalı üstünlük sağlayacaktır. Örnekle açıklanacak olursa; bir avukat hem bir sekreter kadar hızlı yazı yazıp hem de avukatlık yapmaya kalkışrsa, zarar elde edecektir. Halbuki o avukat bir sekreter işe alıp, yazı yazacağı sürede de avukatlık yapmayı devam ettirirse daha fazla kazanç elde edecektir. Karşılaştırmalı üstünlükler teorisi hala etkisini devam ettirmekte olan güçlü bir modeldir. Ancak zamanla değişime uğramış noktaları da vardır. (Karluk, 2003; Helpman, 1999).

Bu teorinin aksaklıkları ise şu şekilde özetlenebilir: (Seyidoğlu, 2001)

- Ricardo Modeli işgücü-değer teorisine dayanır. Modelde maliyeti oluşturan tek etken olarak işgücü kabul edilmiştir. Oysa sermaye, doğal kaynaklar ve girişimcilik faktörlerinin maliyetin dışında bırakılması, gerçekte kıt kaynakların etkin kullanımını engelleyecek çok önemli bir nedendir. Ayrıca, hipotezde işgücü tek tür bir girdi olarak düşünülmüştür. İşçi, eğitim düzeyine ve kazandığı deneyimlere göre

çok farklı bilgi ve becerilere sahip olabilmektedir. Ayrıca işgücü verimliliği de Ricardo'nun hipotezinde yer almamıştır. Verimlilik gerek ekonomik gerekse toplumsal yapı gibi değişkenlerle etkileşim içindedir.

- Ricardo'ya yöneltilen bir başka eleştiri ise, işgücünün ülke içinde tam hareketli, ülkeler arasında ise tam hareketsiz olduğu varsayımına yöneliktir. Ancak gerçekte, işçilerin ne ülke içi hareketliliği tam, ne de ülkelerarası hareketliliği sıfırdır.
- Ricardo teorisi bir arz teorisidir. Bu modelde maliyet ve fiyat gibi kavramlar yalnızca arz ya da üretim koşulları tarafından belirlenir. Talep koşulları dikkate alınmış değildir. Oysa en temel bir iktisat kuralına göre fiyat arzla talep tarafından birlikte belirlenir.
- Ricardo Modeli zevkler ve teknolojinin değişmediğini varsaymaktadır. Oysa günümüzde hem teknoloji hem de zevkler hızla değişmektedir. Gerçek hayatın en temel özelliği ise sürekli bir değişimin olmasıdır.

1.4.3.3. Karşılıklı Talep Kanunu ve Teklif Eğrileri Yaklaşımı

Ricardo'ya göre yurtiçi üretim maliyetleri oranı denge ticaret hadlerinin dış sınırlarını belirlemektedir. Ancak bu durumda uluslararası ticaret hadlerinin hangi düzeyde olacağı Ricardo'nun teorisiyle açıklanamamaktadır. Fiyat oranının tespiti için arz yanında talep koşullarına da ihtiyaç duyulmaktadır. Klasik iktisatta talep koşullarına yer veren ilk kişi John Stuart Mill (1806-1873) olmuştur. Mill, Ricardo modelinin üzerinde iç maliyetlerinin ne olacağını açıklamayı başarmıştır. İki ülkeleri modellerde bir ülkenin malının değeri, diğer ülkeden alacağı mal miktarının ne kadar olacağıyla ölçülmektedir. Mill' in düşüncelerini Alfred Marshall (1842-1924) geliştirmiştir. Marshall teklif eğrileri ile dış ticaret hadlerinin oluşumunu açıklamıştır. Teklif eğrileri; ithal edilen mal miktarının bir birim artışı karşısında, ülkenin kendi malından önereceği miktarları gösteren eğridir (Aral, 2015; Seyidoğlu, 1994; Kaya, 2011).

1.4.3.4. Neoklasik Katkılar

Klasik dış ticaret teorilerine yöneltilen eleştirilerden en önemlisi emek-değer teorisine dayanması, emeğin homojen bir üretim faktörü olduğunun kabul edilmesi ve diğer üretim faktörlerinin maliyet ve dış ticaret üzerindeki etkisinin göz ardı ediliyor olmasıdır. Bunun üzerine neoklasik iktisatçılar emekle beraber, diğer üretim faktörlerinin de maliyetlere ve dış ticarete etkisini göz önünde bulunduran “fırsat maliyeti” kavramını kullanmışlardır. Fırsat maliyeti ise bir malın üretimini bir birim arttırmak için, başka bir malın üretiminden vazgeçilmesi gereken miktarı ifade eder (Seyidoğlu, 2007; Kaya, 2011).

1.4.4. Modern Dış Ticaret Teorileri

1.4.4.1. Faktör Donatımı (Heckscher-Ohlin) Teorisi

Klasik karşılaştırmalı üstünlükler teorisine göre ülkeler arasındaki üretim maliyetlerinin farklı olması, uluslar arası ticarete değiş-tokuş yapılmasını karlı kılmaktadır. Ricardo bu durumu emek verimliliğindeki farklılıklara bağlamış, fakat bu farklılığın nedenini açıklamamıştır. Bu eksikliğin giderilmesi için yaklaşık bir asır sonra Eli Heckscher (1879-1952) tarafından Faktör Donatımı Teorisi oluşturulmuştur. Daha sonra bu modeli Heckscher’ın öğrencisi Ohlin geliştirmiş ve teorinin adı Heckscher- Ohlin Teorisi olmuştur. Buna göre bir ülkede hangi üretim faktörü fazlaysa, o faktör kullanıldığında malları daha ucuza üretip, uzmanlaşmalı ve ihraç etmelidir. Örneğin Almanya sermaye yoğun, Türkiye ise emek yoğun bir ülkedir ve bu alanda üretim yapıp ihraç ederse daha fazla kar elde edecektir. (Sinay, 2010; Seyidoğlu, 1994; Seyidoğlu, 2007).

1.4.4.2. Heckscher-Ohlin Teorisinden Çıkartılan Teoremler ve Leontief Paradoksu

Heckscher- Ohlin modelinden 4 önemli teorem elde edilmiştir: (Seyidoğlu, 1994).

- Faktör donatımı teoremi,
- Uluslar arası faktör fiyatları eşitliği teoremi,
- Stolper-Samuelson gelir dağılımı teoremi ve
- Rybczynski teoremi.

Faktör donatımı teoremine göre; her ülke kendi ülkesinde bol bulunan faktörü üretmeli ve bu alanda uzmanlaşmalıdır. Faktör fiyatları eşitliği teoremine göre; serbest ticaret ülkeleri, faktör fiyatlarını kendi aralarında hem mutlak hem de göreceli olarak birbirine eşitlemekte ve uluslar arası fiziki faktör hareketleriyle aynı sonucu doğurmaktadır (Aral, 2015; Kaya, 2011; Ordu, 2013; Seyidoğlu, 2007).

Stolper- Samuelson gelir dağılımı teoremine göre; Ricardo'dan sonra iktisatçılar serbest ticaretin tüm insanların yararına, korumacılığın ise tümüyle zararına olduğunu kabul etmiştir. Fakat 1941' de Stolper ve Samuelson' un yazdığı makale ile bu fikir çürütülmüştür. Buna göre ülkede bol faktöre sahip olanlar kar elde etmekte ve kıt faktöre sahip olanların ise geliri düşmektedir. Mesela sermaye yoğun ülkeler, serbest ticarete gelirlerini arttırırken; emek yoğun ülkeler yeterince kar elde edememektedir (Arıca,2014; Seyidoğlu, 2007).

Rybczynski teoremine göre; faktörlerden birinin arzı artınca bu faktörü yoğun olarak kullanan malın üretimi artar, arzı sabit kalan faktörü yoğun olarak kullanan malın üretimi ise azalacaktır düşüncesi üzerine kurulmuştur (Emiroğlu, 2012; Seyidoğlu, 1994).

Faktör donatımı teorisi Leontief tarafından test edilmiştir. Buna göre ABD'nin ithalat ve ihracatının, emek-yoğun, sermaye-yoğun mallardan oluşup oluşmadığını test etmiştir. Test sonuçlarına göre ABD 1947 yılında emek-yoğun

malları ihraç ederken, sermaye-yoğun malları ithal etmektedir. Oysa dünyanın en yoğun sermaye stoğuna sahip ABD'nin tam tersi bir ticaret yapması beklenirdi. Bu durum Leontief Paradoksu(çelişkisi) olarak ifade edilmektedir. Leontief bu durumu 3 yabancı işçi, 1 ABD'li işçiye bedeldir ve gerçek işçi stoğunu bulabilmek için mevcut işgücü miktarının üç ile çarpılması gereklidir ile açıklamıştır (Görgülü, 2013; Seyidoğlu, 1994; Demir, 2004).

1.4.5. Yeni Dış Ticaret Teorileri

Leontief Çelişkisi ve 1960'tan sonra yeni dış ticaret teorileri ortaya atılmıştır. Bunlar: (Seyidoğlu, 2007).

1.4.5.1. Nitelikli İşgücü Teorisi

Keasing ve Kenen tarafından ortaya atılan bu teoride ülkelerarası ticaretin nedeni nitelikli iş gücü farklılıklarıdır. Buna göre nitelikli işgücüne sahip ülkelere bu alanda üretilen nitelikli işgücüne ihtiyaç duyan mallar üretmeli, uzmanlaşmalı ve ihraç etmelidir. Niteliksiz iş gücüne sahip ülkeler ise bu alanda niteliksiz iş gücünü ihtiyaç duyan mallar üretmeli, uzmanlaşmalı ve ihraç etmelidir (Vatansever Deviren, 2004; Civelek, 2009).

1.4.5.2. Teknoloji Açığı Teorisi

1961 yılında Posner tarafından ortaya atılan bu teoremden; bir malı ilk kez üretilip ihraç eden ülkeler o malın ilk ihracatçısıdır; zamanla bu malın üretiminde kullanılacak teknolojiye sahip olan ülkeler bu malı daha ucuz maliyetlerle üretilip ihraç edecektir düşüncesi üzerine kurulmuştur. Endüstri alanında kendini geliştirmiş ülkeler bu malları üretilip, ihraç ederler ve ilk kez üretilip ihraç edilen bu maldan dolayı patent ve telif hakları dolana kadar monopol gücü ellerinde bulundururlar. Bu patent ve telif hakkı dolan endüstrileşmiş ülkeler, yerini geliştirmekte olan ülkelerin o malı üretilip ihraç etmesine bırakırlar ve artık geliştirmekte olan ülkeler ihracatçı, gelişmiş ülke ise ithalatçı konumunda bulunur (Ordu,2013; Seyidoğlu, 2007).

1.4.5.3. Ürün Dönemleri Teorisi

1966’ da Raymond Vernon tarafından ortaya atılan bu teori, teknoloji açığı hipotezinin geliştirilmiş ve genelleştirilmiş halidir. Bu hipotez bir malın icadı ve onun aşamaları üzerinde durmaktadır. Buna göre gelişmiş ülkeler teknolojilerini kullanarak icat ettikleri bu malı üretip, ihraç ederler. Bu teknoloji ve üretim evresi standartlaşınca gelişmekte olan ülkeler de düşük maliyetlerle o malı üretip, ihraç ederler (Seyidoğlu, 2007; Vatansever Deviren, 2004).

1.4.5.4. Tercihlerde Benzerlik Teorisi

Brunstam Linder tarafından 1961’de geliştirilen bu modelde homojen olmayan sanayi ürünlerinin ticareti, üretim maliyetlerinden ziyade ülkelerin zevk ve tercihlerinin benzerliğine yani talep koşullarına bağlıdır temeli üzerine kurulmuştur. Ülkelerin zevk ve tercihleri ne kadar birbirlerine benzerse aralarındaki ticarete o kadar artacaktır (Seyidoğlu, 2007; Vatansever Deviren, 2004).

1.4.5.5. Ölçek Ekonomileri Teorisi

Bu teoriye göre çeşitli sanayi malları üretiminde uzmanlaşan ülkeler üretim artışı sağlamakta ve bu artıştan dolayı ölçek ekonomilerinden faydalanıp maliyetleri düşürmekte ve bu malın ihracatçısı olmaktadır. Ölçek ekonomileri daha çok geniş bir iç piyasaya sahip ülkeler tarafından kullanılmakta ve düşük maliyetler elde etmektedirler. Buna karşılık bu ülkeler ölçek ekonomilerinin etkili olmadığı malları da ithal edecektir (Seyidoğlu, 2007; Vatansever Deviren, 2004; Bayraktutan, 2003).

1.4.5.6. Monopolcü Rekabet Teorisi

Bu teori dış ticaretin nedenlerini ürünlerin farklılaştırılmasına bağlamaktadır. Ülkelerin benzer tercihlerinin olması nedeniyle ülkeler, ölçek ekonomilerinden faydalanarak düşük maliyetli farklılaştırılmış ürünler üretmekte ve ihraç etmektedir. Örnek olarak binek otomobiller verilebilir (Aydın,2009; Seyidoğlu, 2007).

1.4.5.7. Endüstri içi Ticaret Kuramı

Endüstri içi ticaret kuramına göre ülkelerin ihtiyaçlarının benzerliği, uluslar arası ticaretin de niteliğini belirlemektedir. Sermaye-emek oranları birbirine çok benzeyen ülkeler, birbirleriyle daha fazla endüstri içi ticaret gerçekleştirecektir. Endüstri içi ticaret, gelişmişlik düzeyleri yüksek, gümrük duvarları olmayan, iç pazarları geniş, kişi başına düşen gelirin yüksek olduğu ülkelerde daha fazla yapılacaktır. Endüstri içi ticaret daha çok mevcut ticaretin yapısı ve işleyişine yönelik analizlerden oluşmaktadır (Massadikov, 2012; Ataballyyev, 2010).

1.4.5.8. Ürün Farklılaştırması Kuramı

Geleneksel dış ticaret kuramlarında tam rekabet piyasası göz önünde bulundurulur ve malların homojen olduğu varsayılır. Mallar homojen olarak kabul edilirse aynı mal hem ithal hem de ihraç edilemeyecektir ve gerçek hayatta sanayi mallarının birçoğu homojen değildir. Bir firmanın ürettiği mallar ile diğer firmanın ürettiği mallar arasında hiçbir fark olmasa da müşteriler o firmanın malını tercih etmekte, sırf o firma üretti diye ayrıcalıklı konumda olduğuna inanılabilmektedir (Görgülü, 2013; Ataballyyev, 2010).

1.4.5.9. Rekabetçi Üstünlükler Kuramı

Micheal E. Porter tarafından geliştirilen bu teoride, çok uluslu bir firmanın uluslar arası başarı elde edebilmesindeki koşullar üzerinde durulmuştur. Bu kurama göre ülkelerin veya firmaların birbirleriyle rekabet halinde olmalarının nedeni ürünlerin fiyatı ya da kalitesi değil; mal, hizmet ve ticaretin iyileştirilmesi ve geliştirilmesidir (Massadikov, 2010; Ataballyyev, 2010).

1.4.5.10. Diğer Kuramlar

Gunnar Myrdal'ın geliştirdiği ulusal otarşı ekonomi kuramına göre, ülkeler kendi kendilerine yetebilmek için dış ticareti tamamen kontrol altında tutmak istemekte ve mal, sermaye ve işgücü alanlarında kontrol sahibi olmak istemektedirler. Fakat az gelişmiş ülke ile gelişmiş ülke arasında yapılan ticarete, az gelişmiş ülke daha geri kalmasına neden olmaktadır. Eğer bir ülke yüksek nitelikli iş gücü gereksinimi olan bir malı ithal ediyorsa, düşük nitelikli iş gücü gereksinimi olan malı ihraç edecektir (Ataballyyev, 2010).

S. P. Magee 'nin oluşturduğu alınabilirlik kuramına göre, çok uluslu şirketler uluslar arası ticareti yönetmektedir ve üretilen malların teknoloji ve fikirlerinin alınabilmesi ihtimaline karşı pazara gidip işletmeleri kendileri kurmaktadır (Ataballyyev, 2010).

Jaroslav Vanek'in oluşturduğu faktörler arası tamamlayıcılık modeline göre, doğal kaynaklar ve sermaye üretimde tamamlayıcı konumdadır ve uluslar arası ticaretin açıklanabilmesi için bu iki kavram önem taşımaktadır. Özel sermaye birikimi, özel sektörü teşvik ve bunun için kullanılacak kamu kaynakları ve bankacılık sistemleri, modelin gelişmesi ve işlemesi açısından önemlidir (Avşar, ve diğerleri, 1998).

Irving Kravis'in ne sürdüğü mevcudiyet modeline göre, dış ticaretin temel nedeni ihtiyaç duyulan malın o ülkede hiç bulunmaması ya da yüksek maliyetlerle üretiliyor olmasıdır. Doğal kaynak zenginlikleri, teknolojik gelişmeler ve tekel gücüne sahip olan ürünlerin farklılaştırılması gibi faktörlerin her ülkede eşit düzeyde olmaması nedeniyle ülkeler dış ticarete yönelir (Ataballyyev, 2010).

H. Hymer, teknolojik gelişmeler ve üstün yöneticilik becerisiyle oluşan eksik rekabet ortamının uluslar arası ekonomide firmalara monopol g sağlayacağını belirtmektedir. J. S. Metcalfe ve I. Steedman uluslar arası ticarete ihtiyaç duyulmasının en önemli nedeninin malların homojen yapıya sahip olmamasına, M.

B. Kraus ise birçok ülkede bulunan ve çalışmak maksadıyla başka ülkelere giden yabancı işçilere bağlamaktadır (Ataballyyev, 2010).

1.5. DIŞ TİCARET POLİTİKASININ BAŞLICA AMAÇLARI

“Dış ticaret politikası; devleti idare edenlerin dış ticareti (ihraç veya ithal hareketlerini) kısıtlamak ve/veya teşvik etmek için yapmış oldukları düzenlemelerin oluşturduğu bir bütündür.” (Kaya, 2011).

Uluslar arası ekonominin önem kazandığı günümüzde işletmeler; teknoloji, sistem, süreç, insan kaynakları yönetimi, yetkinlikler, organizasyon yapıları, kurum kültürü gibi alanlarda eşi olmayan ve taklit edilmesi zor stratejiler oluşturmaya çalışmaktadır (Cabbar, 2010).

Türkiye konumu itibariyle stratejik bir noktada olmakla beraber, doğu-batı ve kuzey-güney arasında bir köprü görevi görmektedir. Bu durum Türkiye için uluslar arası ekonomi anlamında önemli bir avantaj oluşturmaktadır (Özsağır, ve diğerleri, 2010).

Ülkeler değişen dünyaya ayak uydurup, korumacı bir dış ticaret politikası yerine serbest ticaret politikalarına uyum sağlamak ve bu da ülkelerin daha iyisi olabilmek için sürekli aşırı rekabet halinde olmalarına neden olmaktadır. Bu durum ülkelerin dış ticarete ve bu alanda uyguladıkları politikalarda daha dikkatli olmalarına yol açmaktadır (Kalaycı, 2010).

Dünyada ülkelerin rezervlerine bakıldığında kendi kendine yetebilen ülke sayısı çok azdır. Bu nedenle dış ticaret büyük önem taşımaktadır. Ülkelerin dış ticaret yapmalarındaki amaçlar şu şekilde sıralanabilir: (Güneş, ve diğerleri, 2010).

- Yerli üretimdeki yetersizlik veya fazlalıklar,
- Ülkeler arasındaki fiyat farklılıkları,

- Mal farklılaştırılması,
- Siyasi ve kültürel nedenler.

“Ekonomik faaliyetlerin tümüyle yakından ilişkili bulunan dış ticaret politikası bir ülkenin dış ticaretini, belirlenen öncelikler doğrultusunda düzenlemek amacıyla alınan önlemler bütünü olarak tanımlanabilir. Buna göre ülkenin dış ticaret akımlarını sınırlandırmak, özendirmek veya bu işlemlerin yapılış şekillerini düzenlemek için almış olduğu tüm önlemler dış ticaret politikası kapsamında değerlendirilebilir. Bu genel tanımın yanı sıra dış ticaret politikası daha kapsamlı tanımlanmaya çalışıldığında ise hükümetlerin ticaret ve üretim faktörleri akışlarının yönüne, bileşim ve hacmine müdahaleye yönelik tüm faaliyetleri olarak tanımlanabilir. Bu tanıma göre dış ticaret politikalarının sadece tarife politikalarını değil hükümetin para ve maliye politikaları gibi genel ekonomi politikalarını da kapsadığı söylenebilir.” (Karluk, 2009; Seyitoğlu, 2009).

Dış ticaret politikasının başlıca amaçları şu şekilde sıralanabilir: (Karluk, 2009).

- Kendi kendine yeterlik,
- Dış ödemeler dengesizliklerinin giderilmesi,
- Ekonomik büyüme ve ekonomik kalkınma,
- Dış piyasalarda monopolcü gücünden yararlanma,
- Tam istihdamı sağlama,
- Ekonomik korunma,
- Dış politika amaçları.

Ülkelerin ekonomik ve politik anlamda uluslar arası platformda söz sahibi olabilmesi adına dış ticaret hacimleri oldukça önemlidir. Özellikle ihracat oranları, ekonomik büyümeleri, kalkınmaları ve refah düzeylerindeki artışlar uluslar arası alanda önemli makro ekonomik faktörlerdir (Erkan, 2010).

Dış ticaret politikasının başlıca amaçları şu şekilde sıralanabilir: (Seyidoğlu,2003).

- Hazineye gelir kazandırmak; Hazineye gelir kazandıran kaynakların başında ithalat veya ihracat girdileri yer alır.
- İktisadi Kalkınma; Bunun için iki politika uygulanabilir. Birincisi “ithal ikameci sanayileşme” modelidir. Bu modelde devlet sanayiciyi koruyan tedbirler alır. İkinci model ise “dışa açık sanayileşme” yani ihracatı teşvik eden politikalar izlenir. Kısa vadede ülkenin döviz gelirlerini arttırmak, bu döviz gelirleri ile ülkenin kalkınmasını sağlayacak yatırımlar yapmak amaçlanır.
- Cari Açığın Önlenmesi; Dış ticaret açığı veren ülkeler bunu önleyebilmek için ithalatı sınırlayıcı politikalara başvurabilirler. Diğer bir yöntem ise döviz gelirlerini arttırmaktır. Bazen bu iki yöntem de yani ithalatı sınırlayıcı, ihracatı arttırıcı politikalar beraber de uygulanabilir.
- Yurt İçi Fiyat İstikrarının Korunması; Bunun için kamu idaresi, gümrük tarifeleri ve kotalar gibi ithalatı sınırlayıcı politikalar izleyebilir. Bu izlenen politikalar neticesinde ülkede bulunan ithal ikamesi mala yönelim ve istihdam sağlanmış olur. Arz eksikliğinin giderilmesiyle de fiyat artışının önüne geçilmiş olur ve fiyat istikrarı sağlanır.
- Ülke Sanayisini Dış Rekabetten Koruma; Ülkeler uzun dönemde ihracat karı sağlayabilecekleri fakat yeni gelişen sanayi kollarının yüksek maliyetlerde üretim yapması nedeniyle, uluslar arası rekabetin etkisinden kurtulmak için kotalar, vergi tarifeleri, ithalat yasaklar gibi politikalar uygulayabilmektedirler.
- Piyasadaki Aksaklıkların Önlenmesi; Monopolistik özellik taşıyan mallarda kamu idaresi, daha düşük oranlı vergi tarifesi uygulayarak, o malın yurtiçindeki pazarlarda daha ucuza satılmasını sağlar. Bu da iç piyasadaki rekabetin gelişmesine ve üretim araçlarının daha etkin kullanılmasına olanak tanır.
- Sosyal Etkenler; Ülkeler, kamu ahlakını, kamu güvenliğini, canlıların sağlığını olumsuz yönde etkileyebilecek mal ve hizmetlerin ithalatını kısıtlama eğilimindedirler.

- Uluslar arası İlişkilerin İyileştirilmesi; uluslar arası ilişkilerin devletlerin iktisadi çıkarlarının ve ülke güvenliğinin korunması temeline dayanır. Dolayısıyla ülkelerin kurdukları ilişkilerin barışçıl olması büyük önem taşımaktadır.
- Dış Ticarete Tekelcilikten (Monopol Gücünden) Faydalanmak; Monopol konumda olan mallar için ülkeler o malın ihracatına yönelik kotalar koyma yoluna giderler.
- Kendi Kendine Yeterli Olma İsteği (Otarşı); Ülkeler var olan kaynaklarını, sanayi, tarım, hizmet ve teknoloji üretimi gibi önceden belirlenmiş sektörlerde kullanıp, geliştirebilirler. Bu amaçla ithalata sınırlayıcı ve yasaklayıcı kotalar konulabilir.

1.6. TÜRKİYE’DE DIŞ TİCARETİN GELİŞİM SÜRECİ

Globalleşmeyle beraber tüm dünya yeniden şekillenmiş, küçük işletmelerin kar amacı gütsün ya da gütmesin dar pazarlarda stratejiler yapma dönemi, sınırsız bir dünyaya açılım süreciyle son bulmuştur. Yenidünya düzeni adına daha reformist yaklaşımlara yönelim olmuş ve tek başına hareket etme artık yerini beraberliğe bırakmıştır. Bu da işletme, sektör, bölge ve ulusları stratejik işbirliklerine yöneltmiştir (Ardahan, 2010, s.219; Özcan ve diğerleri, 2010).

Ünlü iktisat teorisyeni Adam Smith ile başlayan ve David Ricardo, John Stuart Mill, Alfred Marshall ile devam eden Klasik İktisat anlayışında, dış ticaret büyük önem kazanmış, ticaret yapan ülkelerin ve dolayısıyla dünya refahının sağlanmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Günümüzde ülkeler arasında siyasi ve politik anlamda önemli bir konuma sahip olan dış ticaret, Türkiye’de 200’den fazla ülkeye yapılan ihracat sonucunda 2010 yılında ticaret hacmini 300 milyar dolara ulaştırmıştır. Türkiye Cumhuriyetinin 100. Yılı olan 2023’te hedef ihracatı 500 milyar dolar seviyesine, toplam ticaret hacmini ise 1 trilyon dolara çıkartmaktır (Yardımcıoğlu, ve diğerleri, 2012).

Türkiye dış ticaret geçmişi son 30 yıldan ibarettir. Özellikle 1980’lerde yürürlüğe konulan iktisadi liberal politikalar sayesinde bu gelişim süreci hızlanmıştır.

1980’lerde 11 milyar dolar seviyesinde olan dış ticaret hacmi günümüzde 911 milyar 708 milyon liraya yükselmiştir. Türkiye, yıllardır komşu ülkeleri “düşman” olarak görme siyasetini “dostluk” ilişkisine çevirebilmek için büyük çaba sarf etmektedir. Türkiye ve komşuları arasındaki dış ticaretin boyutu izlenen dostluk politikasının bir delili olmakla beraber, geliştirilmesi gereken stratejilerle bu kazancın artması gerekmektedir. Komşularla olan ilişkilerin daha da gelişebilmesi için Türkiye’nin sınırlarına üretim merkezleri kurması şarttır. Türkiye’nin batısına oranla doğusunda bu tür tesislerin eksik olduğu bilinen bir gerçektir. Bu bölgelerde kurulacak tesisler sonucu Türkiye dış ticareti ve ilişkileri için büyük önem taşımaktadır (Ekinci, 2010; Milliyet Gazetesi).

Artan küreselleşme hareketleri ve dünya ticarinin içinde bulunduğu değişim süreci özellikle son 20 yıldır etkisini giderek hissettirmektedir. Dünya ekonomilerinde entegrasyon ve yakınlaşma görülmektedir. Bu küreselleşme ve entegrasyona rağmen bölgesel işbirlikleri ve sınır ülkeleriyle olan ticaret gündemden düşmemiştir. Bu dışa açılma sürecinde ticaret komşu ülkelerin mal ve hizmet ihtiyacının karşılanmasından başlamıştır. Coğrafi yakınlık nedeniyle ulaşım imkanlarının kolay ve navlun giderlerinin daha düşük olması önemli bir avantaj arz etmektedir (Karagöz, 2010; Ayman, ve diğerleri, 2007).

Türkiye, Soğuk Savaş Döneminin sona ermesiyle beraber özellikle 2000’li yıllardan itibaren komşu ülkelerle işbirliği ve refah ortamının sağlanması için çaba sarf etmekte ve işbirliğini bozabilecek olası engellerin önünde durmaktadır. 2003 yılında Amerika’nın Irak’ı işgalinden sonra Türkiye’nin Irak’ın toparlanması için yardımlarda bulunması bundan kaynaklanmaktadır. Son dönemlerde Türkiye’de görülen vize muafiyetleri, ekonomik alandaki işbirliği stratejileri, İslami tavrı ve sembolikte olsa İsrail’e karşı tutumu komşu ülkelerde lider rolünü üstlenmesinin ve ekonomik ve siyasal entegrasyonun önünü açmıştır (Karagül ve Çiçekçi, 2010).

Osmanlı devletinden günümüze kadar Türk dış ticareti dünya ticaretinden de etkilenerken değişimler göstermiştir. Türk dış ticaret rejimi 6 grupta ele alınabilir. Buna göre: (Seymen, 2000)

- Cumhuriyet'in kuruluş yılları dönemi (1923-1929);
- Devletçi ekonomi politikaları dönemi (1930-1949);
- Kısmen liberal dönem (1950-1962);
- Kalkınma planları dönemi (1963-1980);
- 1980 sonrası dışa açılma dönemi ve
- Türkiye'nin uluslararası yükümlülükleri çerçevesinde dış ticaretinde önemli düzenlemeler yaptığı 1995 sonrası dönem şeklinde incelenebilir.

1923 ve 1929 yılları arasında; Osmanlı İmparatorluğunun ilk dönemine kadar Türkler, daha çok askerlik ve bürokrasiye önem vermişler; sanayi ve ticaret alanlarıyla fazla ilgilenmemişlerdir. 19. Yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti, Tanzimat dönemine kadar küçük atölyelerde çalışan loncalar şeklinde örgütlenmişlerdir. Pamuk ipliği, bez, kumaş ihracı yapan Osmanlı Devleti, cumhuriyetin ilk yıllarına kadar hammadde ihraç eden, mamul madde satın alan bir dış ticaret yolu benimsemişlerdir. 1923 yılına gelindiğinde uzun süren savaşıardan İstanbul ve İzmir çevresinde bulunan sanayi büyük hasara uğramıştır (Kaya, 2011).

1923-1929 yılları arası Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında Türkiye daha çok iktisadi hayatın düzenlenmesi ve yerli sanayinin kurulmasına yönelik politikalar izlemiştir. 1923 İzmir İktisat Kongresinde yerli sanayinin korunmasına yönelik adımlar atılmış olsa da 1916 yılında Lozan Ticaret Anlaşmasının imzalanması ve gümrük tarifelerinin 5 yıllık süre kadar uzatılmış olması nedeniyle kongrede alınan kararlar uygulamaya konulamamıştır. Büyük Ekonomik Bunalımı ve 2. Dünya Savaşının yaşandığı 1923-1945 yılları arasında Türkiye büyük güç kaybetmiş ve 1924-1929 yılları arasında dış ticaret açığı verilmiştir (Kazgan, 2009; Sugözü ve Atay, 2010).

1923-1960 yılları arasındaki dönem devletçi politikaların benimsendiği bir dönemdir. Lozan Anlaşması hükümleri uyarınca Türkiye 5 yıl boyunca ithalat ve ihracat için mal ve hizmet gruplarında herhangi bir gümrük tarifesini ortaya koyamayacaktır. Bu durum 1929 yılına kadar sürmüş, Türkiye bu yıldan sonra ilk defa gümrük tarifesini uygulaması ortaya çıkarmıştır. İlk yıllarda hedef; sadece tarım

ürünleri üretebilen ülke imajını ortadan kaldırıp, sanayileşmek ve kalkınmaktır. Cumhuriyetin ilk yıllarında ihracat oranı 51 milyon dolar seviyelerindeyken bu oran tarım ürünleri ve hammadde ihracatı ile hızla artış göstermiştir (Kılıçbay, 1999).

1923-1929 yılları arasında ithalat ve ihracatın yurtiçi hasılaya oranı; %14,4 ve %10,6 düzeylerindedir. Bu oran Osmanlı Devletinin son dönemlerinde varolan oranlardan daha düşük olmasına rağmen, dışa açık ekonomi umudunu da taşımaktadır. Bu dönemde Türkiye sadece tarım ürünleri ve hammadde ihracatı yapmaktadır, bu oran toplam ihracatın %70, 80'ini oluşturmaktadır. Buralardan elde edilen gelirler ise sanayi mallarının ithalatında kullanılmaktadır. Dünyada 1929 Ekonomik Buhranı yaşanırken henüz dışa kapalı bir ekonomisi olan Türkiye, kendi içinde yaptığı radikal değişimler etkisini göstermeye başlamıştır (Varol, 2003; Kıyak, 2005).

1930 ve 1950 yılları arasında; 1930-1950 Devletçi Ekonomi Politikaları döneminde, 1929 Dünya Ekonomik Bunalımın etkilerinden kurtulmak amacıyla ekonomik kalkınma hızlandırılmaya çalışılmıştır. 1933-1938 yılları arasında ithal ikamesine ve iç pazarı korumaya yönelik olan korumacı dönem ve ithal ikameci sanayileşme politikası izlenmiştir (Sugözü ve Atay, 2010).

Türkiye, 1929 Büyük Ekonomik Buhranı'ndan sonra kendine yetebilen bir ekonomi oluşturmaya, korumacı ve müdahaleci bir dış ticaret politikası uygulamaya başlamıştır (Nakipoğlu ve Yıldırım, 2010).

1933-1938 yılları arasında devlet fabrikalar kurup işleterek ekonomik hayata müdahalede bulunmuştur. Ekonomiye 5 Yıllık Ekonomik Planlarla katkı sağlamaya çalışmıştır. 1933-37 yılları arasında 1. Beş Yıllık Sanayi Planı uygulamış, ikinci beş yıllık projeyi hazırlamasına rağmen, ikinci dünya savaşının çıkmasıyla uygulayamamıştır. Aynı dönemde çıkarılan "1567 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu (1930)" ve aynı tarihte çıkarılan "1705 sayılı Ticarete Tağşişin Men'i ve İhracatın Mukarabesi ve Korunması Hakkındaki Kanun" ile dış ticaret ve ekonomi denetim altına alınmıştır. Atatürk ticarete örgütlenme gerekçesiyle de

“Doğu ve Cenub Vilayetleri Mıntıkası Canlı Hayvan İhracatçıları Birliği” ni, 1939 yılında “Takas Limited Şirketi”ni ve 1941’de “Ticari Tediyelele Tanziim Komitesi”ni kurmuştur. 1940 yılında çıkarılan “Milli Korunma Kanunu” ile hükümete ithalat ve ihracatı sınırlama yetkisi verilmiştir (Kaya, 2011).

Bu dönemde ciddi sanayileşme hareketlele, kanun ve kararnameler ortaya çıkarılmıştır. İkinci Dünya Savaşı tüm dünyayı etkilediği gibi Türkiye’yi de etkilemiştir. Savaş sonrası yapılan Bretton-Woods konferansında alınan kararlar Türkiye ekonomisinde de önemli değışikliklere yol açmıştır. 1949 yılında yeni bir Gümrük Kanunu çıkarılmış, dünyanın benimsediği dünya ticaretini geliştirme düşüncesini Türkiye de benimsemiş, bu dönemde kurulan Dünya Bankası, Uluslar arası Para Fonu, Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü gibi örgütlere taraf olmuştur. 1950’de ihracat 263 milyon dolar iken, ithalat 285 milyon dolar olmuştur. Fakat 1950-1960 dönemlerinde ithalat önemli ölçüde artmış, 1957 yılında yaşanan tarımsal durgunluk nedeniyle ihracat %28,4 oranında gerilemiş, dış ticaretteki ilk ciddi açıklar verilmiştir. Türkiye bu dönemde ticarette yüzünü batıya çevirmiş ve ithalat-ihracatın en fazla yapıldığı ülkeler başta Almanya olmak üzere batı ülkeleri olmuştur (Varol, 2003; TÜİK, Kıyak, 2005).

1960 ve 1980 yılları arasında; 1963-1980 Planlı Kalkınma Dönemi ile planlı ekonomi modeli ve ithal ikameci politikayla sanayileşme stratejisi uygulanmaya çalışılmıştır. Beş yıllık kalkınma planlarının ilk dördünde sanayileşme esas alınmıştır (Sugözü ve Atay, 2010).

Bu dönemde Türkiye, İthal İkamesi Politikasına Dayalı Büyüme Modeli benimsemiş ve hızlı bir kalkınma dönemine girmiştir. Bu dönemde Türkiye’de hala Sabit Kur Politikası Dönemi devam etmektedir. Bu durum Türk parasının aşırı değıerlenmesine neden olmaktadır. Cari açığın önlenebilmesi için, ithal mallarına miktar kısıtlaması, ithali yasak mallar listesinde artış gibi uygulamalar gündeme gelmiştir. Bunun yanında ihracat için teşvikler uygulanmaya başlanmış, bu süreç 1974 yılında gerçekleşen Petrol Krizi’ne kadar devam etmiştir. Yaşanan bu şok nedeniyle dış ticaret ve ödemeler dengesi bozulmuş önemli açıklar verilmeye

başlanmıştır. 1960 yılında 320,7 milyon dolar olan ihracat; 1970 yılının ikinci yarısında 588 milyon dolar seviyesine yükselmiştir. İthalat ise 468 milyon dolardan 948 milyon dolara yükselmiştir. Petrol şokundan sonra da Türkiye ithal ikamesi politikasını devam ettirmiştir. Değişen ve bozulan dış ticaret dengeleri nedeniyle Türkiye 1980 yılında 24 Ocak Kararları ile yeni bir dönüm noktasına girmiştir. İthal ikameci politika terk edilmiş, ithalata konulan kota ve yasaklamaların kaldırılması sürecine girilmiştir. İhracatta ise yine teşvik yoluna gidilmiştir (Varol, 2003; TÜİK; Kıyak, 2005).

1963 yılında AET ile “Ortaklık Anlaşması” imzalanmış ve buna göre ithal ikameci politikalar daha yoğun şekilde uygulanmış ve ihracat caydırılmış, iç pazara yönelik üretim yapan sanayilere ağırlık verilmiştir. 1974 yılında gerçekleşen Kıbrıs Barış Harekatı sonrasında, ABD’nin Türkiye’ye ambargo koyması dış ticareti olumsuz yönde etkilemiş, ödemeler dengesindeki açık büyümüş, ekonomik ve siyasal istikrarsızlık artmış, döviz darboğazı nedeniyle üretim durma noktasına gelmiştir (Kaya, 2011).

1980 ve 2000 yılları arasında; 1980’li yıllara kadar Türkiye’nin uygulamış olduğu içe dönük sanayileşme modelleri, 24 Ocak 1980 kararları ile istikrar önlemlerinin yürürlüğe girmesiyle yeni bir dönem başlatmıştır. Dışa açılma modeli ile merkezden yönetim yerine piyasa mekanizmasına ağırlık verilmiş ve ihracata dayalı kalkınma stratejisi benimsenmiştir (Sugözü ve Atay, 2010).

24 Ocak Kararları ile ithal kameci politikayı terk eden Türkiye, “İhracata Dayalı Kalkınma Stratejisi” benimsemiştir. Burada amaç ihracata dayalı bir politika izleyerek, küreselleşen ekonomiye dahil olmak, sanayiye batı toplumları seviyesine çıkarmak ve dünya pazarında rekabet gücümüzün olduğu sektörleri desteklemek olmuştur. Bunun yanında ulaşım, haberleşme, altyapı çalışmaları hızla devam etmiştir. Uygulanan Sabit Kur Sistemi terk edilerek Esnek Kur Sistemine geçilmiştir. Uygulanan bu yeni stratejiyle beraber ihracat oranında artışlar yaşanmasına karşın ithalat oranlarında da artışlar görülmüştür. İthal edilen mallar listesinde ise sanayi mallarının oranı gittikçe yükselmiştir. İhracatta tescil, lisans, ruhsat uygulamaları

terk edilerek yerine ‘‘İhracat Serbestisi’’ prensibi benimsenmiştir. 1989 yılında yapılan bir düzenlemeyle kambiyo rejiminde her türlü döviz ithali serbest bırakılmıştır. İhracatçılara; vergi iadesi, gelir vergisi istisnası, döviz tahsisi, hammaddede gümrük muafiyeti gibi çeşitli teşvikler sunulmuştur. Kurulan fonlar ile ihracatçıya finansman desteği sağlanmıştır. Bu amaçla 1987’de Türk Eximbank kurulmuştur. 1980 yılında %35 seviyelerinde olan Sanayi ve Madencilik Ürünlerinin toplam ihracattaki payı, 1990 yılında %75’e çıkmıştır (Togan, 2001; Kıyak, 2005).

1984 tarihinde çıkarılan ‘‘Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 30 Sayılı Karar’’, 1989 yılına kadar kambiyo rejiminin temelini oluşturmuş ve her türlü dövizin ithali serbest bırakılmıştır. 1990 yılında Kambiyo Rejimi daha da liberalleştirilerek, ‘‘32 Sayılı Karar’’ da yapılan değişikliklerle, TL ihracat ve ithalatına serbest getirilmiştir. Bu dönemde ‘‘Dış Ticaret Sermaye Şirketi’’ (DTSS) modeli teşvik edilerek, bu şirketlerin pazar bulma, dış ticaret işlemlerini yürütme, tanıtım yapma gibi hizmetleri yapması düşünülmüştür. İhracatçıları desteklemek maksadıyla çeşitli vergi avantajları ve muafiyetleri yapılmış, ‘‘Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu’’ ve ‘‘Destekleme Fiyat İstikrarı Fonu’’ndan finansman desteği sağlanmıştır (Kaya, 2011).

1990’lı yıllarda Berlin Duvarının yıkılması, Sovyetler Birliğinin dağılması ve Körfez Krizi ile küreselleşmenin etkisi de giderek artmıştır. Bu bakımdan Türkiye 1994 yılında Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği Anlaşması’nı imzalamıştır. Bu anlaşma ile dış ticaret politikası ve ekonomik yapıda değişimler yaşanmış ve ihracatta yeni devlet yardımları ortaya çıkmıştır (Kıyak, 2005; Kaya, 2011).

1994 yılında Türkiye’de meydana gelen ekonomik kriz ve sonrasında ‘‘5 Nisan Kararları’’ olarak bilinen kararlarla ekonomik istikrarın sağlanması için bir dizi tedbir alınmıştır (Kaya, 2011).

1995 sonrası dönemde küreselleşmenin etkileri hissedilmeye başlanmıştır. Uluslar arası hukuk kurallarının bağlayıcılığının arttığı bu dönemde, konulan mevzuatlar ve uygulamalar şeffaflık ilkesi gereğince ve uluslar arası normlara uygun

düŖecek Ŗekilde konulmuŖtur. Bu dönemde dıŖ ticaret politikasının belirleyicileri 1995'te yürürlüğe giren WTO KuruluŖ AnlaŖması ve 1996'da yürürlüğe giren Gümrük Birliği AnlaŖması olmuŖtur (Sugözü ve Atay, 2010).

“Genel olarak, Türkiye’de 1980 öncesi dönemde ithalat ikamesine dayalı sanayileŖme stratejisinde miktar kısıtlaması aracı kullanılmıŖtır. Bu dönemde kurun aŖırı değerlenmesiyle ithal talebini kontrol altına almak ve yerli sanayiye korumak için ithalat kota ve yasakları ile yüksek oranlı tarife araçları da kullanılmıŖtır. Türkiye 1980 sonrası dönemde ise, 24 Ocak 1980 kararları ile dıŖa açık büyüme modelini benimsemiŖ ve ihracata dayalı sanayileŖme stratejisini uygulamaya koymuŖtur. Bu yeni anlayıŖla Türkiye yeni pazarlara ihtiyaç duymuŖ ve tercihli ticaret anlaŖmalarına yönelmiŖtir.” (Sugözü ve Atay, 2010).

17 Ağustos 1999 yılında ve daha sonrasında yaŖanan depremlerin sonucunda %6,1 oranında daralan Türkiye ekonomisi ihracatı da olumsuz yönde etkilemiŖ, 1989 yılından itibaren sürekli artış halinde olan ihracat, 1999 yılında %1,4 oranında gerileyerek, 26,5 milyar dolar seviyesine gelmiŖtir (Kaya, 2011).

2000 yılında; DıŖ Ticaret MüsteŖarlıęı ekonomiyi geliŖtirmek adına 2000 yılında ‘‘KomŖu ve Çevre Ülkelerle Ticareti GeliŖtirme Stratejisi’’ ni yürürlüğe koymuŖtur. Burada amaç konum itibariyle Türkiye’nin Asya, Avrupa, Ortadoğu ve Afrika’yla olan coğrafi yakınlığın stratejik bir ekonomik avantaja dönüŖtürölmesidir. Ayrıca ‘‘KomŖularla Sıfır Problem’’ anlayıŖından yola çıkan Türkiye bunu bir dıŖ ticaret politikası haline getirmiŖ ve bölgesel dıŖ ticaret dengelerinin oluŖmasına ve yeni ticari potansiyellerin ortaya çıkmasına da zemin hazırlamıŖtır (Karagöz, 2010).

Türkiye, Soğuk SavaŖ Dönemi (1947-1991) boyunca bir NATO ülkesi olarak atıŖmanın tam ortasında bulunmaktaydı. Soğuk savaŖ döneminin bitmesine ve yeni politik dengelerin oluŖmasına rağmen Türkiye içinde bulunduğu hassas konumu hala devam ettirmektedir. 1990’lı yılların baŖlarından itibaren patlak veren Ortadoğu ve Balkan meseleleri, Türkiye’yi bu defa ‘‘köprü ülke’’ konumuna sokmuŖ ve dünya siyasetindeki önemini muhafaza etmeye devam etmiŖtir. Türkiye’nin, çevresinde

varolan bu karmaşıya rağmen amacı istikrarını korumak, çok- kimlikli, çok-uluslu yapısı ile Doğu ve Batı arasında bir köprü olmayı sürdürmektir. Türkiye'nin güvenliği, konumundan dolayı çevresindeki ülkeler için de büyük önem taşımaktadır. Buna göre Türkiye'nin dış politika vizyonu beş prensibe dayanmaktadır: (Davutoğlu, 2008).

- İç güvenlik ve demokrasinin sağlanması
- Komşularla problemlerin sona erdirilmesi
- Komşu bölgelerle ve diğer ülkelerle iyi ilişkiler kurulması
- Uluslararası aktörlerle uyum içinde bulunma
- Yüksek tempolu diplomasi

Türkiye'nin bölgesel anlamda geleceğe dönük politikalar izlemesinin ve bunları gerçekleştirebilmesinin tek yolu, özellikle yakın kara havzasıyla sınır irtibatını sağlayan ve sınır komşusu olan ülkelerle ilişkilerin sorunsuz ve sağlam bir zemine oturtulması ile olacaktır. Komşusu olan ülkelerle sürekli sorunlar yaşayan bir ülkenin sınır ötesinde bölgesel ve küresel politikalar üretmesi imkansızdır. Sınır ötesinde ittifakların kurulması da ancak sınırların etkin şekilde kullanımı ile olacaktır. Türkiye'nin komşu ülkelerle olan ilişkileri hem Batı dünyası için hem de Türkiye'den medet uman ülkeler için de büyük önem taşımaktadır (Davutoğlu, 2001; Karagöz, 2010).

2000 yılında uluslar arası piyasada Euro/Dolar paritesinde Euro aleyhine yaşanan gelişmeler, ham petrol fiyatlarında meydana gelen artış, bundan kaynaklanan maliyetlerin artışı, Ekonomik Programın ilk yılı olması nedeniyle izlenen enflasyon hedefi gibi faktörler nedeniyle ihracat kötü etkilenmiş ve ihracatçılar için zor bir yol olmuştur. Sayılan bu olumsuzluklar nedeniyle 2000 yılında Türkiye ihracatı %4,4'lük bir artışla 27,8 milyar dolara ulaşmıştır. İhraç edilen mallar ise imalat sanayi ürünleri, tarım ve ormancılık ürünleri, madencilik ürünlerini kapsamaktadır. En çok ihracatın yapıldığı ülkeler ise OECD ülkeleriyle, AB ülkeleri olmuştur. Ülke sıralamasında 5,1 milyar dolar ile Almanya birinci sırada, ABD, İtalya, İngiltere ve Fransa diğer ülkeler olmuştur (Kaya, 2011).

2001 ve 2003 yılları arasında; 2001 yılında yavaşlama sürecine giren dünya hasılası, 11 Eylül saldırılarıyla beraber daha belirgin bir düşüş göstermiştir. 2001 yılı Şubat ayında yaşanan ekonomik krizin ardından Türkiye ihracatında ciddi artışlar göstermiştir. Kriz sonrasında yaşanan iç talebin azalmasıyla firmalar krizden kurtulmak için ihracata yönelmişlerdir. Bunun sonucunda 2000 yılına göre %12,8 oranında artan ihracat 2001 yılında 31,3 milyar dolar olmuştur. 2003 yılındaki ihracat artışının ana nedenleri ise: (Kaya, 2011).

- İç talebin tam olarak canlanmamasına rağmen üretimdeki artışın devam etmesi,
- Faiz oranlarındaki düşüşün yarattığı finansman kolaylığı,
- İhraç fiyatlarındaki artış,
- Dolar/Euro paritesindeki gelişmelerin olumlu yansımaları,
- Enerji fiyatlarının genel fiyat artışının çok altında gerçekleşmesinin yarattığı maliyet avantajı olarak sayılabilir. Bu dönemde otomotiv sektöründen yapılan ihracat Türkiye’de önemli bir paya sahiptir.

2004 yılında; “Sürdürülebilir ihracat artışını sağlayacak ihracat yapısını oluşturmak” amacıyla 2004 yılı Ocak ayının başında “İhracat Stratejik Planı” devreye konulmuştur. 2004 yılında ihracat %33,6 artmış ve 63,1 milyar dolar; ithalat ise %40,7’lik bir artışla 97,5 milyar dolar olmuştur. Ticaret yapılan ülke sayısı çeşitlenmiş, 1 milyar doların üzerinde ihracat yaptığımız ülke sayısı 9 iken, 14’e yükselmiştir (Kaya, 2011).

2005 yılında; Sürdürülebilir bir ihracat artışı bu dönemde de ana hedef noktasıdır. 2005 yılında Türkiye’nin ihracatı %16,3 artışla 73,5 milyar dolar, ithalatı ise %19,7 artışla 116,8 milyar dolar olmuştur. Türkiye ihracat hacmi bakımından dünyada 22. Sırada yer almıştır. Almanya, Rusya, ABD, Romanya, Birleşik Arap Emirlikleri ve Ukrayna en fazla ihracat yaptığımız ülkelerin başında gelmektedir (Kaya, 2011).

2006 yılında; ihracatımız %16,3 artışla 85,5 milyar dolar, ithalatımız ise %18,4 artışla 138,3 milyar dolar olmuştur. Bu dönemde de ihracat pazarının çeşitlendirilmesi yönünde hedefler devam etmiştir. 2004 yılında 1 milyar doların üzerinde ihracat yaptığımız ülke sayısı 14'ten 2005 yılında 15 ülkeye, 2006'da ise 19'a yükselmiştir. Almanya, Rusya Federasyonu, ABD en çok ihracat yaptığımız ülkelerin başında gelmektedir. En çok tarım ürünleri, madencilik ürünleri, sanayi ürünleri ihracatı yapılmıştır (Kaya, 2011).

2007 yılında; Türkiye'nin ihracatı %25,3 artışla 107,2 milyar dolar, ithalatı ise %21,8 artışla 170 milyar dolar olmuştur. AB ülkeleri en çok ihracatın yapıldığı ülkeler olmuştur. Bu yılda 1 milyar doların üzerinde ihracatın yapıldığı ülke sayısı 24'e yükselmiştir. 2000 yılında "Komşu ve Çevre Ülkeler ile Ticari ve Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi" stratejileri ihracatımızın artışında önemli bir etkiye sahip olmuştur (Kaya,2011).

2008 yılında; Küreselleşme ile birlikte küresel ekonomi de ülkelerin ekonomik durumlarından etkilenir hale gelmiştir. 1929 Büyük Ekonomik Buhan'dan sonra en büyük kriz olduğu kabul edilen 2008 küresel finans krizi birçok ülkeyi olumsuz yönde etkilemiştir. 2008 krizinin başlıca sebepleri şu şekilde sıralanabilir: (Işık ve Tünen, 2011).

- Finansal yapıdaki değişim ve faiz oranlarındaki uyumsuzluklar,
- Mortgage kredilerinin yapısının bozulması,
- Şeffaflık ve derecelendirme kuruluşları,
- Düzenleyici kuruluşlar,
- Menkul kıymetleştirme,
- Türev ürünler olarak sıralanabilir.

ABD' de başlayan bu ekonomik kriz gelişmekte olan ülkeleri ve dolayısıyla Türkiye'yi de ciddi şekilde etkilemiştir. Borsalar değer kaybı yaşamış, ülke paraları değer kaybetmiş, tahvil ve ticari bonolarda risk artmış, yabancı sermaye yatırımları önemli ölçüde azalmıştır. Diğer gelişmekte olan ülkelere kıyasla Türkiye, 2001

krizinden sonra bankacılık alanında yapılandırmaya gitmesi ve risklere duyarlı hale getirilmesi nedeniyle krizden daha az etkilenmiştir. Fakat yine de ihracat oranında azalmalar ve dış ticaret hacminde daralmalar meydana gelmiştir (Kurnaz, 2014).

2010 yılında; 2008 krizinden sonra dünya ekonomisinde ve parasında yaşanan gerilemenin sebep olduğu ve ortak para birimlerinin değer kaybetmesi 2010 yılında Avro Krizi'nin yaşanmasına yol açmıştır. 2010 yılında AB ülkelerinin gereğinden fazla dış borçlanmaya gitmesi, vergilendirme sistemlerindeki düzensizlikler, yeterli denetimin olmaması, bankacılık ve diğer sektörlerdeki bozulmalar nedeniyle yeni bir kriz yaşanmıştır. Avro krizinin yaşanmasıyla beraber Türkiye'nin AB için ne kadar önemli olduğu vurgulanmıştır. Türkiye'nin en güçlü ekonomiler sıralamasında dünyada 16. Sırada yer alması ve Türkiye'nin dış ticaretinin %46'sının AB ülkeleriyle yapıyor olması da Türkiye'yi önemli bir konuma getirmiştir. Türkiye'nin 2009 yılı ihracatı 102 milyar dolar; 2010 yılı ihracatı 114 milyar dolar; 2011 yılı ihracatı 135 milyar dolar, 2012 yılı ihracatı 152 milyar dolar, ithalatı 237 milyar dolar; 2013 yılı ihracatı 152 milyar dolar, ithalatı 252 milyar dolar olmuştur. 2014 yılında ise Türkiye ihracatı 157 bin dolar, ithalatı ise 242 bin dolar olmuştur. Ülkelere göre en çok ithalatın yapıldığı ülkeler; 2010 ve 2014 yılları arasında Rusya Federasyonu, Çin, Almanya, ABD olurken, ülkelere göre en çok ihracatın yapıldığı ülkeler 2010-2014 yılları arasında Almanya, Irak, İngiltere ve İtalya olmuştur. (TÜİK; Kurnaz, 2014).

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE-İRAN EKONOMİK İLİŞKİLERİ

2. TÜRKİYE-İRAN EKONOMİK İLİŞKİLERİ

2.1. TÜRKİYE VE İRAN EKONOMİSİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

Türkiye'nin sınır komşularından ve genç nüfus oranı yüksek olan İran, Türkiye için önemli bir pazar potansiyeli taşımaktadır (Turan Koyuncu, 2010).

Ülkeler askeri ve ekonomik anlamda ne kadar gelişmiş olurlarsa olsunlar; uluslar arası ortamda sosyal, siyasal ve ekonomik ilişkiler kurmak zorundadırlar. Bu ilişkinin boyutu o ülkenin coğrafi konumuyla doğrudan bağlantılıdır (Karakök, 2010).

Sınır ticareti ve Türkiye-İran ekonomik ilişkilerinde her iki ülkenin de bakış açısı büyük önem arz etmektedir. Normal ticaret dışında kalan sınır ticaretine her iki ülkenin de yasal düzenlemeler getirmesi zorunludur. Türkiye'de bu konu hakkında yasal düzenlemeler yapmış ve gümrük vergisi oranını %0 olarak belirlemiştir. Fakat aynı vergi oranları İran için geçerli olmamıştır. Son 10 yıldır Sınır Ticareti Ortak Komitesi vergi oranlarının Türkiye'deki gibi %0 olması yönünde çalışmalar yapmaktadır (<http://prestijhabervan.com/yazdir.asp?yazid=2345>).

Henüz bir mevzuat düzenlemesi yapmayan İran 23-24 Ekim 2014'te Van'da yapılan İran-Türkiye İş Forumu'nda; sınır ticaretinin geliştirilmesi, daha fazla sınır ticaret merkezinin kurulması gerektiğini, STM'lerin iyileştirilmesi gerektiğini ve var olan Gürbulak, Esendere ve Kapıköy sınır kapısına ilaveten en az iki sınır kapısının daha kurulması gerektiğini birçok platformda dile getirmektedir (MGS Proje-Müşavirlik).

Türkiye'nin dış ilişkileri açısından en az sorun yaşadığı ülke İran olmuştur. 1639 yılında imzalanan Kasr-ı Şirin anlaşmasından beri Türkiye-İran sınırı hala değişmemiştir. Cumhuriyet kurulduktan sonra 1926'da imzalanan Güven ve Dostluk Anlaşması'ndan sonra sınırda yaşayan aşiretler ve kabileler arasında küçük çaplı problemler yaşandıysa da Türkiye- İran dostluğu hala devam etmektedir. 1928 ve 1932 yıllarında sınırlar sorunu tamamen halledilmiş ve sonraki yıllarda Türkiye-İran arasında tam bir samimiyet ve dostluk ortamı devam etmiştir (Armaoğlu, 1994).

1979 İran İslam Devriminden sonra İran'ın Türkiye'ye "Devrim İhraç Edeceği", İran modeli bir şariat düzeninin Türkiye'ye de yerleştirilmeye çalışılacağı gibi fikirler nedeniyle sürekli bir "teyakkuz" ve tedirginlik havası hakimdir. Bu nedenle devrim sonrası Batı dünyasının İran'a mesafeli ve dışlayıcı tutumunu Türkiye de benimsemiştir. Bu dönemde Türkiye'nin bu mesafeli tutumu benimsemesinin ve İran'ı bir tehdit olarak algılamasının altında, o dönemlerde İran'ın Ortadoğu ülkelerinde izlediği Şii eğilimli Hizbullah örgütü üzerinden yürütülen siyasetin etkili olduğu söylenebilir. 1979 Devrimi sonrası Batı dünyasının İran'a uyguladığı boykot ekonomik açıdan Türkiye'yi zor durumda bırakmıştır. İran'ın petrol, doğalgaz, sanayi ve tarımsal ürünlerinin ticareti Avrupa'ya Türkiye üzerinden yapılmaktadır. Bu durum da Türkiye- İran ilişkilerinin diğer komşulardan daha farklı olmasına sebep olmaktadır (Karagöz, 2010).

Türkiye'nin İran dahil diğer komşu ülkelerinin çoğu petrol ve doğalgaz gibi enerji kaynaklarına sahiptir. Yakın gelecekte bu ülkelerin mali açıdan daha fazla güçlenecekleri ve satın alma güçlerinin artacağı düşünülürse Türkiye için yeni pazarların oluşacağı ve mevcut pazarların genişleyeceği daha iyi anlaşılabilir (Ayman, ve diğerleri, 2007).

2.2. TÜRKİYE-İRAN EKONOMİK İLİŞKİLERİ

2.2.1. 2009 YILI

Geçmiş yıllardan beri sürekli gelişen İran- Türkiye ilişkileri, 2009 yılından günümüze kadar artarak devam etmektedir. Türkiye'nin İran ile olan ekonomik ve politik ilişkileri tüm dünyada önemli bir öneme sahiptir. Özellikle İsrail ve ABD gibi ülkelerin İran'ı nükleer programlar nedeniyle bir tehdit olarak algılaması ve Türkiye'nin İran ve bu ülkeler arasında gerçekleşen sorunları barışçıl yollarla çözmeye çalışması, Türkiye'nin önemi daha da arttırmıştır (Asaroğlu, 2015).

Türkiye-İran işbirliği, ortak tehdit olarak algılanan PKK/PJAK' a karşı koordineli istihbarat paylaşımı ve eş zamanlı operasyonlar ile giderek artmıştır. İran'ın nükleer faaliyetleri karşısında Türkiye; İsrail, ABD ve diğer batılı ülkelere rağmen İran'a karşı tutumunu değiştirmemiştir. Irak'ta yaşanan savaşa benzer bir savaşın çıkması durumunda bölgenin ekonomik ve güvenlik açısından büyük sorunlar yaşanacağını düşünen Ankara, böyle bir çatışmanın önlenmesi adına birçok inisiyatif kullanmıştır (NTVMSNBC, 2009).

Türkiye'nin İran ile olan ticaretinde önceki yıllara oranla büyük bir değişiklik yaşanmamıştır; fakat İran'nın Türkiye'ye olan ihracatında büyük bir düşüş yaşanmış, 4,8 milyar dolarlık bir azalma söz konusu olmuştur. Bu durum İran'ın krizlerden etkilendiğini göstermektedir. Ekonomik krizden en çok etkilenen sektör ise enerji alanıdır ve Türkiye'nin bu ülkeden yapılan ithalattaki azalmanın temel nedeni bu olmuştur. Türkiye'nin 2009 yılında İran ile olan dış ticaretinde ihracatı 2.024.759.496 \$, ithalatı ise 3.405.896.177 \$ olmuştur (TÜİK, 2015; Asaroğlu, 2015).

2009 Ocak ayı sonunda o dönemin Dış Ticaretten Sorumlu Devlet Bakanı Kürşad Tüzmen, İran Ticaret Bakanı Mesud Mir Kazımi ile görüşmelerinde; İran-Türkiye ekonomik ilişkilerinin geliştirilmesi ve ortak ekonomik alan oluşturulması gerektiğini söylemiştir. Ayrıca İran ile yapılan sınır ticaretinin İran lehine olduğunu,

gümrük tarifelerinin karşılıklı olarak düşürülmesi ve İran'ın Türkiye'den daha fazla ithalat yapması gerektiğini vurgulamıştır (Duran, ve diğerleri, 2011; Milliyet, 2009; Hürriyet,2009; Ergün, 2009).

Bu dönemde İran ile yapılan ekonomik planlardan diğerleri ise; iki ülke arasındaki sınırda serbest sanayi bölgesi kurulması ve İran'ın doğalgazının Türkiye üzerinden Avrupa'ya aktarılması olmuştur (Asaroğlu, 2015).

2.2.2. 2010 YILI

2010 yılı Türkiye-İran ilişkilerindeki en önemli olay, İran'ın nükleer çalışmaları nedeniyle ABD ve diğer batılı ülkelerin karşı durduğu bu durumu, Türkiye'nin barışçıl yollarla çözmeye çalışması olmuştur. Bu baskılardan rahatsız olan İran'la ilişkilerini geliştirmeye çalışan Türkiye, İran ve diğer ülkelerle olabilecek olası tehlikelerden ülke sınırının güvenliğini ve ekonomisini korumak amacıyla olmuştur (Milliyet, 2010).

Türkiye'nin en kalabalık nüfusuna sahip sınır komşusu olan İran'a karşı; AB, ABD ve diğer batılı ülkelerin tek taraflı uyguladıkları yaptırımlar ve olumsuz bir tutum sergilemeleri, İran'ın küresel ekonomiye entegre olmasının önünde büyük engel teşkil etmektedir. İran ile ilişkilerini olumlu yönde ilerleten Türkiye için İran büyük yatırım olanakları barındırmakla beraber, Türkiye ihracatında da önemli bir paya sahiptir. Ülkelerin İran'a karşı tutumlarını fırsata çeviren Türk işadamları, İran'a başta enerji sektörü olmak üzere büyük yatırımlar yapmakta ve iki ülkenin ilişkilerine olumlu katkılar sağlamaktadır (Türkoğlu, 2010).

2009 kriziyle beraber iki ülke ticareti 5,4 milyar dolar seviyelerine gerilemiş; 2010 yılında ise 10,7 milyar dolar seviyelerine çıkmıştır. Türkiye için olumlu gelişen durum ise kriz sonrası İran'a yapılan ihracatın %50 oranında artması, buna karşılık yapılan ithalatın ise kriz öncesine göre geride kalmış olmasıdır. Bu durum petrol ve doğalgaz ithalatından kaynaklanan dış ticaret açığımızın azalmasını sağlamıştır. Türkiye'nin 2010 yılında İran'dan yaptığı ithalatın %88'ini petrol, doğalgaz, petrol

yan ürünleri oluştururken; yaptığı ihracatı demir-çelik, makine ve teçhizat, mineral yakıt ürünleri, plastik ve plastik eşyalar gibi birçok kalemden oluşan ürün gurubu oluşturmaktadır (TÜİK, 2015; Asaroğlu, 2015).

Özellikle ABD, AB ve batılı ülkelerin İran'a karşı aldıkları tavır ve gerek kendilerinin gerekse kendi istekleri doğrultusunda BM Güvenlik Konseyi'nden çıkardıkları kararlarla İran'ı yalnızlaştırma politikası uygulamaktadır. Bu ülkeler Türkiye ve İran'la ticari faaliyette bulunan diğer ülkelere bu kurallara uyma baskısı yapmaktadır. Türkiye ise bu kararlara olabildiğince karşı gelip, kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmektedir. Ancak yinede belli grupların Türkiye için "eksen kayması", "batıya sırtını dönme" gibi suçlamalarda bulunması nedeniyle, Türkiye bazı sektörlerde İran ile işbirliği yapmaktan geri çekilmiştir. Türkiye-İran arasında yaşanan sorunlardan bir tanesi de Tahran'ın uyguladığı yüksek gümrük vergileridir. "Tekstilde yüzde 100, otomotivde yüzde 70, mobilyada yüzde 10 ila 55, tarım ürünlerinde yüzde 25, gıdada yüzde 15, makinelerde yüzde 10-30, kimyada yüzde 10" olarak uygulanan gümrük vergileri, yatırım yapmak isteyen Türk işadamları için sorun oluşturmaktadır (Türkoğlu, 2010; Asaroğlu, 2015).

2.2.3. 2011 YILI

"Komşularla sıfır problem" anlayışını benimseyen Türkiye için 2011 yılı en sorunlu yıl olmuştur. Türkiye ve İran arasında gerçekleştirilen ekonomik ve politik işbirliklerini kabul görmeyen ve bunu bir tehdit olarak algılayan ülkeler, kamuoyunda İran-Türkiye savaşının olabileceği haberlerini yaparak bir algı oluşturmak istemiştir. Ortadoğu'da barışın ve güven ortamının sağlanmasını amaçlayan Türkiye, İran ile kurduğu ilişkiler nedeniyle sürekli baskı ve "eksen kayması" suçlamalarıyla karşı karşıya gelmektedir (Asaroğlu, 2015).

İran'ın Türkiye'yi, Amerika'nın çıkarları doğrultusunda hareket etmekle, Türk işadamlarının Suriye ve İran'a olumsuz tavır takınmalarıyla, NATO Füze Savunma Sistemi çerçevesinde topraklarına erken uyarı sistemi kurmuş olmasını İsrail'i korumakla ve uluslar arası ticarete çifte standart uygulamak gibi

suçlamalarda bulunması Türkiye-İran ilişkilerinin gerilmesine neden olmuştur (Hürriyet, 2011; Hürriyet, 2012).

2011 yılında İran ve Türkiye ekonomik ilişkilerinde, ticaret hacmi 16 milyar doları aşmıştır. Bu gelişmeler neticesinde ABD ve diğer batılı ülkelerin İran ve Türkiye'ye uyguladığı baskı artmış fakat bu durum iki ülkenin ekonomik ilişkilerine zarar verememiştir. Nisan ayı ortasında Kapıköy-Razi gümrük kapısının transit ulaşımına açılması ekonomin kolaylaştırılması açısından önemli bir adım olmuştur (Asaroğlu, 2015).

Türkiye- İran ekonomik ilişkilerinde 2011 yılı itibariyle, Türkiye'nin İran'a ihracatı 2010 yılına göre %18'lik bir artışla 3 milyar 589 milyon dolara çıkarken, ithalatı %63'lük bir artışla 12 milyar 461 milyon dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. İthalattaki bu artışın nedeni İran'dan alınan petrol ve doğalgaz fiyatlarının yükselmesi neden olmuştur. İran'dan yapılan ithalatta petrol ve doğalgaz oranı ithalatın %88'ini oluşturmaktadır (TÜİK, 2015).

TÜİK 2011 verilerine göre İran'a yapılan ihracat kalemi ise oldukça çeşitli ve şu şekildedir:

- Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve müstahsalları,
- Organik kimyasal müstahsallar,
- Plastik ve plastikten mamul eşya,
- Ağaç ve ağaçtan mamul eşya, odun kömürü,
- Sentetik ve suni devamsız lifler,
- Demir ve çelik,
- Demir veya çelikten eşya,
- Bakır ve bakırdan eşya,
- Kazan makina ve cihazlar, aletler ve parçaları,
- Elektrikli makina ve cihazlar, aksam ve parçaları,
- Motorlu kara taşıtları, traktör, bisiklet, motosiklet ve diğer,
- Mobilyalar, aydınlatma, reklam lambaları, prefabrik yapılar,

- Diğer ürünler.

2.2.4. 2012 YILI

2012 yılında da Türkiye-İran arasındaki ilişkilerin temelini tüm dünya sorunu haline gelen nükleer sorun oluşturmuştur. İran'ın nükleer sorun anlamında bütün ülkeler açısından tehdit olarak görülmesinin nedeni, nükleer silah ve nükleer bomba yapmak ve uranyum zenginleştirme iddialarıdır. Buna ek olarak Ortadoğu ülkelerinde ve özellikle Suriye'de yaşanan çatışmalar nedeniyle, tehdit altında olan ülkeler, Türkiye ve İran diplomatik ilişkilerini önemli görmektedir. Bu yılda İran'a karşı ABD yaptırımları ticareti olumsuz yönde etkilemiştir. Bunun üzerine dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan ve Ruhani, Cumhurbaşkanı Birinci Yardımcısı İşak Cihangiri ve dini lider Ayetullah Ali Hamaney ile Tahran'da görüşmüş, üst düzey bir işbirliği konseyi oluşturulmasına karar verilmiştir. Bu görüşmeyi önemli bulan İran, Türkiye'nin ithal ettiği petrol ve doğalgaz fiyatlarını da düşürmüştür (Asaroğlu, 2015).

2.2.5. 2013 YILI

Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu tarafından alınan ve Resmi Gazete'nin 25 Temmuz 2013 sayısında yer alan karara göre; "İran doğalgazını Türkiye üzerinden Almanya'ya taşıyacak 1720 km'lik bu dev boru hattı için Bakanlar Kurulu kararında ifade edilen kamulaştırma bölgelerine Ağrı'dan başlanacaktır. Erzurum, Erzincan, Gümüşhane, Sivas, Yozgat, Kırşehir ve Kırıkkale üzerinden başkent Ankara'ya varmış olacaktır. Bu noktadan Eskişehir, Kütahya, Bilecik, Bursa, Balıkesir, Çanakkale'den geçerek denizaltından Tekirdağ çıkmış olacak hemen ertesinde Edirne'de sona erecektir. Senede 16 milyar dolar değerinde 35 milyar metre küp gaz taşıma kapasitesine sahip olacak hattın yapımı için 4 milyar dolar harcanması öngörülmektedir." (Resmi Gazete, 2013; Yaşar, 2013).

Türkiye'nin 2013 yılında İran ile ihracatı, 4 192 511 \$ ve ithalatı ise 10 383 217 \$ olmuştur (TÜİK, 2013).

2.2.6. 2014 YILI

Dönemin başbakanı olan Recep Tayyip Erdoğan, İran ile 10 yıldır müzakere halinde oldukları Tercihli Ticaret Anlaşmasını 28-29 Ocak 2014 tarihinde Tahran'a gerçekleştirdiği ziyarette imzalamıştır. Bu Tercihli Ticaret Anlaşmasıyla; İran'ın Türkiye'den ihraç edeceği bazı tarımsal ürünlerde, Türkiye'nin ise İran'dan ithal edeceği bazı sanayi ürünlerinde karşılıklı tarife indirimleri uygulanacaktır. İran'ın, Tercihli Ticaret Anlaşması ile Türkiye'ye tarife indirimi sağlayacağı ürünler arasında; temizlik ürünleri, ilaç, kozmetik, plastik malzemeler, orman ürünleri, tekstil, hazır giyim, ev tekstili, mobilya, çelik ürünleri, demir ve demir dışı metaller, buzdolabı, bulaşık makinaları gibi beyaz eşya ürünleri, klimalar ve elektrik-elektronik ürünleri gibi birçok ürün yer almaktadır. Bu anlaşmanın yürürlüğe girmesiyle beraber 3 yılın sonunda Türkiye ihracatının 2 katına çıkması beklenmektedir. (Resmi Gazete, 2014; TC. Ekonomi Bakanlığı, 2014; KTO Başkanlığı, 2014).

Türkiye'nin 2014 yılında İran ile ihracatı, 3 886 190 \$, ithalatı ise 9 833 290 \$ olmuştur (TÜİK, 2014).

Türkiye- İran arasında yapılan ticaretin yıllara göre dağılımı şu şekildedir:

	DEĞER: BİNS
2009 YILI	10 907
2010 YILI	13 389
2011 YILI	11 722
2012 YILI	11 210
2013 YILI	6 935
2014 YILI	10 546

Tablo 1:Kapıköy Gümrük Müdürlüğü'nün Yıllara Göre İhracat Tutarları

(Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=kategorist>)

	DEĞER: BİNS
2009 YILI	1 595
2010 YILI	323
2011 YILI	4 748
2012 YILI	5 144
2013 YILI	3 199
2014 YILI	2 893

Tablo 2:Kapıköy Gümrük Müdürlüğü'nün Yıllara Göre İthalat Tutarları (Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=kategorist>).

	DEĞER: BİNS
2009 YILI	2 024 546
2010 YILI	3 044 177
2011 YILI	3 589 635
2012 YILI	9 921 602
2013 YILI	4 192 511
2014 YILI	3 886 190

Tablo 3:Yıllara Göre İran İle Yapılan İhracat Tutarları

(Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=kategorist>)

	DEĞER: BİNS
2009 YILI	3 405 986
2010 YILI	7 645 008
2011 YILI	12 461 532
2012 YILI	11 964 779
2013 YILI	10 383 217
2014 YILI	9 833 290

Tablo 4:Yıllara Göre İran İle Yapılan İthalat Tutarları

(Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=kategorist>)

	İHRACAT (DEĞER: BİNS)	İTHALAT (DEĞER: BİNS)	DIŞ TİCARET HACMİ (DEĞER: BİNS)
2009 YILI	102 142 613	140 928 421	243 071 034
2010 YILI	113 883 219	185 544 332	299 427 551
2011 YILI	134 906 869	240 841 676	375 748 545
2012 YILI	152 461 737	236 545 141	389 006 877
2013 YILI	151 802 637	251 661 250	403 463 887
2014 YILI	157 610 158	242 177 117	399 787 275

Tablo 5:Yıllara Göre Türkiye'nin Dış Ticaret Tutarları

(Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=kategorist>)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SINIR TİCARETİ

3. SINIR TİCARETİ

3.1. SINIR TİCARETİNİN TANIMI

Türkiye dış ticaret algısında ihracata dayalı bir ekonomi modeli benimsemiştir ve dünyada en çok gümrük kapısının bulunduğu ülkelerden biri olmuştur. Türkiye’de 1978-79 yılları arasında başlayan sınır ticareti; Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde kaynak ve istihdam aracı olmakla beraber, kültürel etkileşime, malların kolay ve ucuz yoldan temin edilmesine de imkan tanımıştır. Bununla beraber olumsuz etkilerinin de olduğu düşünülen sınır ticareti, vergi kayıplarının ve diğer kayıpların önlenmesi maksadıyla zaman zaman kapsamı daraltılarakta olsa günümüze kadar varlığını devam ettirmiştir (Ertürk ve diğerleri; 2013).

Sınır ticareti tanımlarına bakacak olursak;

Sınır ticareti, sınır ve kıyı illeri ile bunlara komşu illerin ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla karşılıklı olarak yapılan ticari işlemlerdir (Öztürk, 2006).

Sınır ticareti yasal düzenlemelerde, Doğu ve Güneydoğu Anadolu coğrafi bölgelerinden yapılacak ihracat sayesinde bu illerde sınai ve ticari gelişmenin sağlanması, sınır illerinin ihtiyaçlarının bir bölümünün ithalat yoluyla daha düşük maliyetle karşılanması ve bu bölgelere ekonomik canlılık getirilmesi amacıyla karşılıklı olarak yapılan ticari işlemler olarak da tanımlanmaktadır (Tan ve Altundal, 2008).

Sınır ticareti; Sınırdaki yaşayan insanların yaşamlarını kolaylaştırmak, maddi gelirlerine katkı sağlayarak refahı yükseltmek, bölge ticaretini canlandırmak, sınır

illerinin karşılıklı olarak ihtiyaçlarını karşılamak ve bürokratik işlemlerden arındırılmış, ihracat ve ithalat işlemlerine göre kaideleri basitleştirilmiş, uygulaması ve yapılması kolay bir ticaret türüdür. Kaidelerinin herkesin yapabileceği kadar basit işlemlere tabi olması ve kapsamı içerisinde olan mallara gümrük muafiyeti veya düşük gümrük vergisi avantajı tanınması, sınır ticaretini ihracat veya ithalata göre daha cazip hale getirmiştir. Sınır ticareti uygulaması yukarıda belirtilen esas amaç içerisinde komşu ülkeden mal almayı ve komşu ülkeye mal satmayı hedeflemiştir. Yani sınır ticareti kapsamında ihracat ve sınır ticareti kapsamında ithalat beraberinde düşünülmüştür (Özçiloğlu ve Sakar; 2011).

Dış ticaret düzeninde sınırları aşarak ülkeye giren mallara ülkenin gümrük rejimine göre, tarife cetvellerinde öngörülen oranlarda vergi uygulanır. Bir tür özel gümrük rejimi olan sınır ticareti, sınır illeri ile bunlara komşu illerin ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla, komşu ülkelerin sınır yörelerinde karşılıklı olarak yapılan bir dış ticaret rejimidir. Sınır ticareti, sınır bölgelerinin iki yanında kalan halkın bölgesel ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla yapılır. Sınır ticareti ile bölge ekonomisine canlılık getirilmesi, bölge insanının refah seviyesinin yükseltilmesi, mal kaçakçılığının azaltılması ve istihdamın artırılması amaçlanır (Karluk ve Yüce Dural; 2010).

Sınır ticareti, sınırların denizlerle çevrili bulunduğu yerleri de içine aldığından dolayı sınır ve kıyı ticareti olarak daha kapsamlı olarak da tanımlanabilmektedir (Güllülü, ve diğerleri; 2006)

Sınır ticareti, bölgenin ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla komşu ülkelerle sınırı olan ülkelerin karşılıklı olarak yaptığı özel bir dış ticaret şekli olarak tanımlanmaktadır. Sınır ticareti ülkeler arasında karşılıklı anlaşmalar çerçevesinde düzenlenir. Sınır bölgelerinde yaşayan halk, sınır ticareti ile ihtiyaçlarını daha kolay ve ucuza temin edebilmektedir (Sugözü ve Atay, 2010).

Dış ticaretin özellik arz eden önemli bir bölümünü oluşturan “Sınır Ticareti” ise komşu iki ülke arasındaki özel anlaşmalara göre yapılan ve iki ülkenin de sınırına yakın bölgelerini kapsamına alan bir ticaret türüdür (Öcal, ve diğerleri, 2010).

20 Eylül 1979 tarih ve 16760 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan Sınır Ticareti Yönetmeliği’ne göre sınır ticareti, “Bölge gereksinimlerinin karşılanması amacıyla komşu ülkelerin sınır yörelerinde yaşayanlar ile yapılan ticarettir” şeklinde tanımlanmıştır.

Sınır ve kıyı ticareti tercihli ticaret anlaşmasının bir türüdür ve tercihli ticaret anlaşması da iki veya daha fazla ülke arasında yapılan en dar kapsamlı ekonomik işbirliği modelidir. Ülkeler tek ya da iki taraflı gümrük indirimleri veya muafiyetleri yaparak, sınırın her iki yakasında olan halkın ihtiyaçlarını giderirler. Buna göre sınır ve kıyı ticareti, bir ülkenin kara sınırı olan devletlerle yaptığı ve özel bir rejime bağlı olan ticaret şeklidir (Azgün ve Sevinç, 2010).

Sınır ticareti, birbirine sınırı olan ülkeler arasında özel anlaşmalara dayalı olarak ve her iki ülkenin sınıra yakın bölgelerini ya da yerleşim yerlerini kapsayacak şekilde yürütülen ticarettir (Ekşi ve Bakan, 2010).

Sınır ticareti, “komşu iki ülke arasında özel anlaşmalara dayanılarak yürütülen ve her iki ülkenin sınır ve kıyı bölgelerine yakın yerleşim yerlerini kapsamına alan ticaret” olarak adlandırılır. Sınır Ticaret Merkezi işleticisi ya da Sınır Ticaret Merkezi Mağazaları tarafından komşu sınır illerinden mal ithali ya da ihracı işlemidir (www.uludagsozluk.com, 2015).

1.12.2008 tarihli ve 2008/14451 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı Eki “Sınır Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin Karar” kapsamında yer alan illerin ihtiyaçlarının bir kısmının, sınır komşusu ülkelere ithalat yoluyla daha düşük maliyetle karşılanması ve bu illerimizden ihracatın artırılması suretiyle söz konusu illere ekonomik canlılık kazandırılması amacıyla yapılan ticari işlemlerdir. Sınır ticaretinin

ayrıca Sınır Ticaret Merkezlerinden de yapılması mümkündür (www.gtb.gov.tr, 2015.)

3.2. SINIR TİCARETİNİN AMACI

Ülkelerin sınır ticaretine ihtiyaç duymasının nedenleri, yakın komşuluk ilişkileri ve düşük taşıma maliyetleri olabilmektedir (Karabulut, 2005).

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinin kalkınması bütün hükümetlerin temel hedefi olmuştur. Her iki bölgede de yaşanan iklim koşullarının olumsuzluğu, üretim faktörlerinin eksikliği, sanayileşmiş bölgelerin uzakta bulunması, tabiat şartlarının belirsiz ve olumsuz olmasından kaynaklı tarımın yeterince kar sağlamaması, temel geçim kaynaklarından biri olan hayvancılığın gerilemesi, devlet tarafından açılan işletmelerden verim alınamaması ve çoğu işletmenin atıl halde bekletiliyor olması bölgeler arası eşitsizliğe neden olmaktadır. Sosyal devlet anlayışının gereği olarak bu eşitsizliğin ortadan kaldırılması gerektiği düşünülmektedir (Kara, 2005).

Sınır ticaretinin amaçları aşağıdaki şekilde sıralanabilir (Kökçe, 2005; Tan ve Altundal, 2008):

- Bölge halkının ihtiyaçlarının mahallinde sınır bölgelerinden kısa sürede temin ve tedarik edilerek bölge ekonomisine canlılık getirmek,
- Ülkenin iç bölgelerine oranla nakliyat ve fiyat farkları gibi nedenlerle bölge insanının daha ucuza mal temin etmesini sağlamak,
- Dış ticarete formalitelerin basitleştirilmesi ve bürokratik işlemlerin azaltılması yoluyla ticaret hacmini genişletmek,
- Bir takım avantajlar sağlayarak kaçakçılığın önüne geçmek,
- Dış ticaret formalitelerini azaltmak,
- Bölge insanının refah düzeyini yükseltmek,
- Sınır iki ülkenin o bölgelerinde yaşayan halkın müteşebbis ruhunun oluşumuna katkıda bulunmak,

- Bölgeler arası gelişmişlik farkını en aza indirmek.

Ekonomik anlamda küreselleşmenin gün geçtikçe artması sınır ticaretini önemli hale getirmektedir. Tercihli ticaret anlaşmalarının bir türü olan sınır ticaretinde asıl amaç; malların ucuz ve kolay bir şekilde temin edilmesi, ticaretin arttırılması, barış ve huzur ortamı oluşturarak karşılıklı güven ortamının oluşturulması gibi nedenler olabilir (Sugözü ve Atay, 2010).

Sınır ticaretinin amaçlarına bakılacak olursa: (Yüce Dural ve Göktepe, 2010).

- Sınır illerinde yaşayan insanların ihtiyaçlarını ucuz ve kolay yoldan karşılamaları,
- Bürokratik engellerin aşılması,
- Sınır illerinin ekonomilerine canlılık getirilmesi,
- Bu bölgelerden yurdun diğer bölgelerine göçün engellenmesi,
- Mal kaçakçılığını asgariye indirebilmek ve bu malların resmi yollardan vergileri ödenerek ithalinin sağlanması,
- İhracatı artırabilme kapasitesi,
- Ülkede sermaye birikimi sağlanmasına yardımcı olmak,
- Bölge halkının istihdamına katkıda bulunmak,
- Üretimi ülkede coğrafi ya da farklı nedenlerle mümkün olmayan ürünlerin, sınır ülkelerinde getirilerek darboğazların aşılması,
- Taşıma giderlerinden kaçınmak.

Sınır ticaretinin amaçlarına bakılacak olursa: (Çiftçi ve Uğur, 2010).

- Yabancı sermaye yatırımlarını ve dış ticareti artırmak,
- Yerli üreticilerin dünya piyasalarındaki fiyattan girdi temin etmelerini sağlayarak uluslararası rekabet güçlerine katkıda bulunmak,
- İhracata dönük sanayilerin gelişmesini teşvik etmek suretiyle ihracatı artırmak,

- Döviz girişini artırmak, yeni iş imkanları yaratarak istihdam sorununun çözümüne yardımcı olmak,
- Gelişmiş üretim ve yönetim tekniklerinin yurt dışından ülkeye getirilmesi suretiyle ekonomik standartları yükseltmek.
- Sınır kapıları, bölgenin fiziki özelliklerine göre ithalat, ihracat, üretim, alım- satım, depo işletmeciliği, montaj-demontaj, bakım- onarım, iş yeri kiralama, sergileme, paketlenme, bankacılık, sigortacılık, finansal kiralama, müşavirlik, mühendislik gibi konular başta olmak üzere; sınır kapılarından komşu ilçeler uygun görülen ve çevre kirliliği yaratmayan her türlü sanayi, ticaret ve hizmet faaliyetinde bulunulabilir.

Sınır ticareti kapsamında olan illerin tamamında kişi başına düşen milli gelir Türkiye ortalamasının altındadır. Bu durum sınır ticareti yapılan illerde sınır kaçakçılığını da legal hale getirmiştir. İşte sınır ticareti ile bölge ekonomisine canlılık getirmek, refah seviyesini yükseltmek, mal kaçakçılığını azaltmak ve sınır ticaretine bağlı olarak istihdamı arttırmak asıl amaç olmuştur (Taşlıyan ve Hırlak, 2012).

Sınır ticaretinde aranılan koşullar normal ticarete kıyasla daha azdır ve bu ticaretle en büyük amaç yüksek nakliye giderlerinden arındırılmış bir ticaretle ticari potansiyeli arttırmaktır (Yardımcıoğlu, ve diğerleri, 2012).

3.3. SINIR TİCARETİNİN KAPSAMI

Ülkelerin kalkınmasında önemli bir yere sahip olan sınır ticareti, ülkelerdeki mal, hizmet ve sermaye hareketlerini kapsayan, arz edilen malın ihtiyacı karşılamaması veya o ülkede hiç bulunmaması neticesinde ortaya çıkan ve dış ticaretin ithalat rejimi dışında kalan özel bir uygulamasıdır (Taşlıyan ve Hırlak, 2012).

Türkiye’de kişi başına düşen gelir sınır illerinin tamamında Türkiye ortalamasının altındadır ve bu nedenle alternatif bir gelir kaynağının oluşturulması açısından sınır ticareti önemlidir (Karluk ve Dural, 2010).

Sınır ticaretinde uygulanan bürokrasinin asgari düzeyde olması, ülkelerarası gümrük vergileri ve kotaların kalktığı dünyada, sınıra yakın illerin sosyal ve kültürel kalkınmasına katkı sağlaması sınır ticaretinin önemini arttırmaktadır. GATT ve WTO ilkelerinden yola çıkarak en çok kayırlan ülke sıfatında olanlarda sınır ticareti uygulanmaktadır. Burada amaç bir ekonomik birleşme değil, komşu ülkelerin sınır illerinin ticaretinin belirli ölçüde mal için ve tehlikeye sokmadan serbest şekilde yapılıyor olmasıdır (Vojtech, 2004; Karluk, 1997, 2007, 2009; Tan, ve diğerleri, 2008; Kara, 2005; Arslan, ve diğerleri, 2007).

4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 172. maddesine göre, "Türkiye ile komşu ülkeler arasında coğrafi durum ve bölge ihtiyaçları göz önünde bulundurularak yapılacak sınır ticaretinin kapsamını belirlemeye, sınır ticareti yapılacak sınır ticaret merkezlerinin kurulmasına ve buralardan yapılacak ihracat ve ithalatın usul ve esaslarını belirlemeye veya sınır ticareti yoluyla serbest dolaşıma girecek eşyadan alınacak vergileri göstermek üzere ilgili kanunlarda belirtilen azami hadleri geçmemek şartıyla tek ve maktu bir tarife uygulamaya Bakanlar Kurulu yetkilidir. Ayrıca, sınır ticaret merkezleri, gümrük işlemlerinin yürütülmesinde Türkiye Cumhuriyeti Gümrük Bölgesi dışında addedilir ve sınır ticaretine ilişkin gümrük işlemleri Müsteşarlıkça belirlenir."

"Uluslar arası ticaret anlaşmaları kapsamında yapılan bağlı ticaret ve tercihli ticaret anlaşmaları sınır ticaretini doğuran diğer bazı nedenler arasındadır. Bağlı ticaret, serbest dövizle yapılan ticaretin dışındaki uygulamalar olarak ifade edilebilir. Bu ticaret türünde işlemler, her zaman ithalatçının serbest döviz ödemesiyle tamamlanan geleneksel ticari faaliyetler biçiminde değildir. Yapılan bir ticaret sözleşmesi kapsamında, ihracatçı tarafın ithalatçı taraftan, anında veya gelecekte belirli bir süre içinde, satış tutarına eşit ya da onun belirli bir oranı kadar mal satın alınması öngörülmüş olabilir. Yine, talep edilen karşı işlem, ihracatçının ithalatçı tarafa döviz kazandırıcı hizmetlerde bulunması biçiminde de olabilmektedir. Tercihli ticaret anlaşmaları ise, taraf ülkeler arasında ticareti artırmak amacıyla bölgesel anlaşmalar kapsamında yapılmaktadır." (Azgün ve Sevinç, 2010).

3.4. SINIR TİCARETİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Sınır ticaretinin tarihsel gelişimi incelendiğinde dünya çapında, Türkiye’de uygulanan sınır ticaretine benzer bir uygulama yoktur. Avrupa ve ABD’de sınır ticareti uygulamasına benzer, fakat burada tüm halkın kullanabileceği bir sistem olan sınır ötesi işbirlikleri vardır. Buna ABD, Kanada ve Meksika arasında imzalanan Kuzey Amerika Serbest Bölge Anlaşması örnek verilebilir. Çin-Vietnam, Çin-Rusya ve Afrika’da da Çad Gölü çevresindeki ülkeler arasında bölgesel sınır ticareti yapılmaktadır (Öztürk, 2006, s.110; Özcan, ve diğerleri, 2010).

Türkiye’de ilk kez İran’la petrol ihtiyacını ucuz yolla karşılamak maksadıyla 1978 yılında başlayan sınır ticareti, 1986 yılından itibaren Güneydoğu Anadolu bölgesinde ön plana çıkmıştır. Türkiye’nin İran, Irak, Suriye gibi dini ve kültürü benzer olan ülkelerle ticari faaliyette bulunması ticari faaliyetleri kolaylaştırıcı bir nitelik kazanmıştır. Türkiye bu ülkelerden petrol ve doğal gaz ithal edip; işlenmiş tarımsal mallar ve sanayi malları ihraç etmektedir (Taşlıyan ve Hırlak, 2012).

Küreselleşen ekonomilerin sürekli yenilik ve gelişme göstermesi nedeniyle ülkeler farklı ve gelişmiş kalkınma stratejilerine yönelmek zorunda kalmışlardır. Bu gelişmeler ışığında geleneksel bölgesel kalkınma stratejileri olan tavandan tabana- merkezden bölgeye yerini tabandan tavana- bölgeden merkeze yaklaşımlarına yöneltmiştir. Yani bölgesel kalkınma ve bölgelerin aktif katılımları önemli bir rol üstlenmiştir. Bir başka deyişle çokmerkezli, katılımcı ve kolay denetlenebilir olan “yönetişim” modeli önem kazanmıştır. Bölgelerin kalkınmasında kamu kurum ve kuruluşlarının yanında, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları da rol almıştır (Beyoğlu ve Alpaydın, 2010).

1972 ve 1979 yılları arasında; Sınır ticareti kavramına ilk kez 01.08.1972 tarih ve 14263 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 1615 sayılı Gümrük Kanunu’nda yer verilmiştir, bununla alakalı ilk yasal düzenleme ise 1979 yılında 79/17493 sayılı Dış Satım Düzenleme Kararı ile olmuştur. Bu karara istinaden çıkarılan 09.06.1979

tarikh ve 7/17793 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla bazı sınır bölgelerinde sınır ticareti yapılması öngörölmüştür(Alkan,2011; Orhan, 2000; Tayfur ve Kara, 2010).

Sınır ticareti uygulamasına ilk kez 1978-79 yılları arasında yaşanan petrol krizi ve buna bağılı olarak yaşanan döviz sıkıntısı nedeniyle başlanmıştır. Ağrı Valiliğı ve İran'ın Batı Azerbaycan Genel Valiliğı arasında yapılan görüşmeler neticesinde; sigara, canlı hayvan gibi tüketim mallarına karşılık fueloil ve benzin alımına başlanmıştır. 1978 yılında yapılan araştırmalar neticesinde o yıllarda sınır ticareti yapan birçok kişinin yüksek sermaye birikimi sağladıkları ve birer ithalatçı-ihracatçı oldukları belirlenmiştir. Sınır ticareti başlangıçta 2 yıl boyunca merkeze bağılı görevlilerce yapılmış fakat daha sonra Ağrı Valiliğı bünyesinde ‘‘Sınır Ticareti Bürosu’’ oluşturulup, denetim yetkisi valiliğıe bırakılmıştır (Sugözü ve Atay, 2010; Sönmez, 1995; Deniz, 2013).

1980 ve 1985 yılları arasında; 1980 yılında yayımlanan Sınır Ticareti Yönetmeliğı ile beraber İran- Ağrı (Gürbulak) sınır kapısından sınır ticareti yapmak bir yönetmelik maddesi haline getirilmiştir. 1982 yılında yayımlanan İhracat Rejimi Kararı ve İhracat Yönetmeliğı ile sınır ticaretine yer verilmesi önemli bir gelişme olmuştur (Güneş, ve diğlerleri, 2010; Tan ve Altundal, 2008).

1985 yılında; Türkiye’de ilk defa Ağrı’nın Gürbulak sınır kapısında başlayan sınır ticareti; Ağrı Valiliğinin 13.02.1985 tarih ve 1/222 sayılı talebi üzerine; 85/9113 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı Eki, Sınır Ticareti Yönetmeliğı çerçevesinde, belirli kurallara bağlanmıştır. Bu karara göre sınır ticareti yapmak isteyen herkes bir belge koşulu aranmaksızın bir çıkışta en çok 10.000 \$ karşılığı Türk Lirası değesinde eşyayı yurt dışına çıkarabilecek ve bunun % 80’ini döviz olarak yurda getirecek veya aynı değerdeki bir malı ithal edebilecektir. Sınır ticareti başlangıçta yalnızca Ağrı ilinde yapılmaktaydı; fakat hızlı bir gelişme göstererek 1985 yılında Gaziantep Öncüpınar ve Karkamış sınır kapılarından Suriye ile sınır ticareti yapılmasına izin verilmiştir (Öztürk, 2006; Tan ve Altundal, 2008; Güneş, ve diğlerleri, 2010).

1986 ve 1992 yılları arasında; 1986 yılında Hatay-Cilvegözü sınır kapısından Suriye ile; 1987 yılında Van-Kapıköy sınır kapısından İran ile; 1988 yılında Hakkari-Esendere sınır kapısı; 1989 yılında Artvin-Sarp sınır kapısı sınır ticaretine açılmıştır. Mücavir il sıfatıyla sınır ticareti yapmaya izin verilen iller; 1989 yılında Ağrı'ya komşu il statüsünde Erzurum Ağrı-Gürbulak sınır kapısından İran ile, Artvin-Sarp sınır kapısından ise Gürcistan ile sınır ticareti yapmalarına izin verilmiştir. Yine aynı şekilde Kars'ın Ağrı ve Artvin'e komşu olmasından dolayı Ağrı-Gürbulak' tan İran ile; Artvin-Sarp sınır kapısından ise BDT ile sınır ticareti yapmasına izin verilmiştir. 1990 yılının ortalarında Mardin, Hakkari ve Şırnak'ın Habur sınır kapısından Irak ile sınır ticareti yapmalarına izin verilmiştir. 1992 yılında Iğdır- Dilucu sınır kapısından Nahçıvan ile mücavir il statüsünden yararlandırılmak suretiyle de Ağrı- Gürbulak sınır kapısından İran ile sınır ticareti yapmaya yetkilendirilmiştir (Öztürk, 2006; Elibol ve Arıkan, 2004; Gündüz, 2002).

Buna göre: (Karakök, 2010)

- Ağrı, Van; Hakkari; Erzurum ve Kars illeri Gürbulak, Kapıköy ve Esendere sınır kapılarından İran'la
- Iğdır ile Dilucu sınır kapısından Nahçıvan ile
- Gaziantep ili Cilvegözü, Öncüpınar ve Karkamış sınır kapılarından, Mardin ili Nusaybin sınır kapısından, Suriye ile,
- Şırnak ili Habur sınır kapısından Irak ile sınır ticareti yapmaya yetkili kılınmıştır.
- Aynı şekilde Trabzon, Samsun, Artvin, Ordu, Giresun, Erzurum, Rize, Kastamonu ile Sinop illerinin SSCB içindeki ülkelerle sınır ve kıyı ticareti yapmalarına izin verilmiştir.

1993 yılında; ‘‘1 Eylül 1993 tarih ve 21685 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 93/4723 sayılı ‘‘Sınır ve Kıyı Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin Karar’’da ikinci maddesinde komşu il ibaresi tekrar düzenlenmiştir. Burada komşu il ibaresi; komşu il statüsünden yararlanarak izin almış ve bundan sonra izin alacak illeri ifade etmektedir. Komşu il statüsünden yararlanabilmek için Hazine ve Dış

Ticaret Müsteşarlığı'nın koordinatörlüğünde; Milli Savunma ve İçişleri Bakanlıkları ile Gümrük Müsteşarlığı temsilcilerinden oluşan bir komisyonun teklifi üzerine Başbakanlıkça kararlaştırılır. Yoksa sınır ticareti yapan il ile komşu olan il kendi istekleri doğrultusunda sınır ticareti yapmaya ve komşu il statüsünden yararlanmaya hakları ve yetkileri yoktur.” (Gündüz, 2002; Karakök, 2010).

1996 ve 1997 yıllarında; 1996 yılında Akçakale sınır kapısı Şanlıurfa ve Suriye arasında, 1997 yılında Kapıkule sınır kapısı Edirne ve Bulgaristan arasında sınırlı kalmak şartıyla sınır ticareti kapsamına alınmıştır (MGS Proje-Müşavirlik, 2014).

26 Aralık 1996 tarih ve 96/9025 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve bu Kararda değişiklik yapılmasına ilişkin 4 Haziran 1998 tarih ve 98/11160 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Türkiye’de 13 sınır ili ve 6 ülke sınır ticareti kapsamındadır. Bunlar; Artvin/Sarp, Ardahan/Türkgozü-Gürcistan, Iğdır/Dilucu-Nahçıvan, Iğdır/Gürbulak, Ağrı/Gürbulak, Van/Kapıköy, Hakkâri/Esendere-İran, Şırnak/Habur Irak, Mardin/Nusaybin, Şanlıurfa/Akçakale, Gaziantep/Karkamış, Kilis/Öncüpınar ve Hatay/Cilvegözü-Suriye’dedir. Sınır Ticaret Merkezleri ise İran (Ağrı-Sarıs, Van Kapıköy, Hakkâri-Esendere) ve Nahçıvan (Iğdır-Dilucu) arasında kurulacaktır. Sınır ticareti yoluyla ithalatı yapılan petrol ürünlerinden alınması gereken vergi ve fonların yüzde 80’i, diğer ürünlerde ise yüzde 60’ı tahsil edilmektedir. Karar’ın 8’nci maddesi ile sınır ticaretinin suiistimal edilmesinin önüne geçilmeye çalışılmıştır: “Sınır ticareti kapsamında ithal edilen maddelerin il dışına çıkarıldığının tespiti halinde, gerçek ve tüzel kişiler adına düzenlenen sınır ticareti belgesi ile daha önce verilmiş uygunluk belgeleri iptal edilir, yeni sınır ticareti belgesi verilmez.” Sınır ticareti kapsamında ithal edilen maddelerin il dışına çıkartılmaması konusunda gerekli denetim ve kontrol yapma yetkisi ilgili Valiliklere verilmiş olmakla birlikte, bu konuda şimdiye kadar etkin bir denetim yapılamamıştır. Sınır ticaretine konu olacak eşyanın tespitinde sınır ülkelerin mevzuatları belirleyici olmaktadır. Dış Ticaret Müsteşarlığı’nca çıkarılan 96/7782 Sayılı Sınır Ticareti Kararı’na İlişkin Tebliğin 12’nci maddesinde hangi ürünlerin sınır ticareti kapsamına girdiği belirlenmiştir: “İhracı ve ithali ilgili mevzuatla yasaklanmış ve ithali belli kurum ve kuruluşlara

bırakılmış maddeler sınır ticaretine konu edilemez. İthalat Rejimi Kararı ile İhracat Rejimi Kararı ve diğer mevzuatla ithali ve ihracı izne bağlı olan maddelerin bu tür ticarete konu edilmesi ilgili mercilerin izni ile mümkündür.” (Hanoğlu; Karluk ve Yüce Dural; 2010).

97/9113 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı’nın 12’nci maddesinde ise ayrıca kota, gözetim ve diğer ticaret politikaları uygulamasına tabi ürünlerin sınır ticaretine konu olamayacakları hükmü getirilmiştir. Böylece ihracatta; ihracı mevzuatla yasaklanmış olan eşya, ihracı belli bir merciin iznine veya lisansa bağlı eşya, ihracı Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonuna tabi eşya sınır ticaretine konu olamaz. Benzer şekilde ithali yasaklanmış ürünler ile ithali izne bağlı ürünler de ticaret kapsamı dışındadır. İthalatı yasaklanmış ürünler; petrol ve petrol ürünleri, çay, şeker, fındık, antepfıstığı, canlı hayvan ve et ürünleri, süt ve süt ürünleri ile ticaret politikası önlemleri kapsamı (kota, korunma, damping ve sübvansiyona tabi) ürünler, ihracı ve ithali ilgili mevzuatta yasaklanmış ürünlerdir. İthali izne bağlı ürünler; asetik anhidrit, kokain ve tuzları, müstahzar patlayıcı maddeler, fitiller, infilak fitilleri, ağız otları veya infilak kapsülleri ateşleyici maddeler, banknot veya benzeri kıymetli evraka mahsus kağıtlar, bilister bakır, bakır döküntü ve hurdaları, alüminyum döküm ve hurdaları, işlenmiş çinko, çinko döküm ve hurdalarından oluşmaktadır (Karluk ve Yüce Dural, 2010).

Yetersiz denetimler nedeniyle 1980’li yıllarda kaçak olarak ülkeye sokulan tarımsal ürünler ve hayvan ithalatı ülkeyi olumsuz etkilemiştir. 1980’li yıllarda plansız şekilde canlı hayvan ve et ihracatı yapılmış, 1990’lı yıllarda terör nedeniyle birçok yere konulan mera yasağının etkisiyle ticaret tersine dönmüş ve Türkiye 1992 yılından itibaren canlı et ve hayvan ithalatı yapmak zorunda kalmıştır. Geçmişte Güneydoğudan Suriye, İran ve Irak’ a kaçırılan hayvanlar neticesinde kaçak ithalat trendi başlamış, ülkedeki hayvan pazarı dengeleri tamamen altüst olmuştur. Besicilerin tepkileri üzerine 1997-1999 yılları arasında konulan hayvan ticareti yasağı gayri resmi ithalat boyutları inanılmaz seviyelere yükselmiştir. Sınırdan günde 2000-3000 baş hayvan girdiği belirlenen yıllarda şap, veba gibi hayvansal hastalıkların da bölgeye yayıldığı ve bunun da ülke ekonomisini büyük zarara

uğrattığı belirlenmiştir. Bu nedenle 1999 yılında sınıra yakın yerlerdeki hayvan pazarları kapatılmış ve hayvan sevkiyatları durdurulmuştur. 2003 yılı ve sonrasında da “il ihtiyacı nihai listelerinde” canlı hayvan ve hayvancılık ürünlerine yer verilmemiştir. 1980 sonrası yaşanan bu olaylardan sonra canlı hayvan sayısında 1980-2002 yılları arasında büyük düşüşler yaşanmıştır. 1980 yılında 48,6 milyon civarında olan koyun sayısı, 2002 yılında 25,1 milyona düşerken, 15,8 milyon civarında olan sığır sayısı da 2002 yılında 9,8 milyona düşmüştür (<http://www.turkvet.biz>; Altuntaş, 2000; Tan ve Ertürk, 2000; Eşiyok, 2004; Güneş,ve diğerleri, 2010).

1998 yılında; 4 Mayıs 1998 tarih ve 98/11160 sayılı Bakanlar Kurulu kararına göre Artvin, Ardahan, Kars, Iğdır, Ağrı, Van, Hakkari, Şırnak, Mardin, Şanlıurfa, Gaziantep, Kilis, Hatay ve Edirne illeri Ermenistan ve Yunanistan hariç sınır ili kapsamına alınmıştır. Buna göre sınır ticareti yapacak mükellefler belirlenen il sınırları içinde yaşamalı ve ayda en fazla dört kez ve her defasında 50 bin USD’ yi geçmeyecek kadar mal ticareti yapabilirler. Bu karardan da anlaşılacağı üzere komşu iller sınır ticareti kapsamı dışına alınmış ve ticareti yapılan malların belirlenen sınır illeri dışına çıkarılması halinde cezai işlem öngörülmektedir. Ayrıca Menşei Şahadetnamesi tanzimi ile de üçüncü ülkeden malların ticareti yasaklanmış ve ithalat vergi oranı %80’ lere çıkarılmıştır. 1990 yılından 1998 yılına kadar ülkeye sokulan malların çoğunluğu akaryakıt olmuştur. Buna bağlı olarak özellikle güney illerindeki çoğu insan geçimini işlenmiş ve işlenmemiş akaryakıt ticaretinden sağlamaktadır. Ticaret yapanlar kaçak ev rafinerileri kurup, ülkeye sokulan akaryakıtı başka illerde satmışlardır. Bunun üzerine devlet yeni tedbirler almak zorunda kalmıştır. Böylece alınan tedbirler neticesinde sınır ticareti durma noktasına gelmiştir. Artık akaryakıt ticareti kaçak yollarla, ek yakıt depoları, ağır binek taşıtlar vasıtasıyla kaçak yollardan ülkeye sokulmaya çalışılmıştır. Aynı yıl yürürlüğe sokulan 23 Aralık 1998 tarih ve 98/12254 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile il valilerinin gözetimi altında olan sınır ticareti Dış Ticaret Müsteşarlığına devredilmiştir. Artık müdahale ve kontrol hakkı merkeze geçmiştir. İhtiyaç listeleri Müsteşarlıkça belirlenip illere gönderilmiş ve İl Değerlendirme Komisyonunun yetkisi giderek daraltılmıştır (MGS Proje-Müşavirlik, 2014).

1999 yılında; 27.10.1999 tarihinde TBMM'nde kabul edilen 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun da sınır ticaret ile ilgili maddesinde (Madde 172) “Türkiye ile komşu ülkeler arasında coğrafi durum ve bölge ihtiyaçları göz önünde bulundurularak yapılacak sınır ticaretinin kapsamı Bakanlar Kurulunca belirlenir.” denilmiştir. Ancak 01.07.2003 tarih ve 25155 sayılı Resmi gazete’de yayımlanan “Gümrük Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ile Gümrük Kanunu'nun sınır ticaretine ilişkin maddesinde değişiklik yapılmıştır. 27.10.1999 tarihli ve 4458 sayılı Gümrük Kanununun 172. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir: (Yergin, 2001).

- Madde 172’ye göre; Türkiye ile komşu ülkeler arasında coğrafi durum ve bölge ihtiyaçları göz önünde bulundurularak yapılacak sınır ticaretinin kapsamını belirlemeye, sınır ticareti yapılacak sınır ticaret merkezlerinin kurulmasına ve buralardan yapılacak ihracat ve ithalatın usul ve esaslarını belirlemeye veya sınır ticareti yoluyla serbest dolaşıma girecek eşyadan alınacak vergileri göstermek üzere ilgili kanunlarda belirtilen azami hadleri geçmemek şartıyla tek ve maktu bir tarife uygulamaya Bakanlar Kurulu yetkilidir. Sınır ticaret merkezleri, gümrük işlemlerinin yürütülmesinde Türkiye Cumhuriyeti Gümrük Bölgesi dışında addedilir. Sınır ticaretine ilişkin gümrük işlemleri Müsteşarlıkça belirlenir.

2000 yılında; 2000 yılında çıkan kararnameye göre sınır ticareti kavramı iyice daraltılmıştır. Komşu il kavramı kaldırılmıştır, sınır ticaretine izin verme yetkisi Bakanlar Kuruluna geçtiği teyit edilmiştir, sınır ticaretine müsaade edilen il sayısı 7’ye düşürülmüştür, Edirne sınır ticaretine yasaklı il haline gelmiştir. Akaryakıt ticaretini iyice kısıtlayan bu kararname, Türkiye’de üretilmeyen ya da üretilmesi mümkün olmayan baharat ve çeşitli sınai ürünlerde kota sınırlamasını kaldırmıştır. “Taşıt Üzeri Motorin” uygulaması adı verilen ve kişilerin şahsi araçlarıyla sınırdan geçerken ülkeye soktukları akaryakıtları kapsayan uygulamada daha önceden uygulanan ve %60 olan gümrük vergisi %80’e çıkarılmıştır. Aylık getirilebilecek mazot miktarı da örneğin Iğdır’da 25 bin tondan 15 bin tona, Habur’da 150 bin tondan 75 bin tona düşürülmüştür. Bu kapsamda getirilen malları ise Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı’nın (TPAO) yan kuruluşu olan ve 1999 yılında faaliyete

geçen Türkiye Petrolleri Uluslararası Şirketi (Turkish Petroleum International Company-TPIC) alma zorunluluğu karara bağlanmıştır. 2002 yılında ise mazot ticareti tamamen yasaklanmıştır (MGS Proje-Müşavirlik, 2014; Öztürk, 2006).

20 Ocak 2000 tarihli ve 23939 sayılı Resmi gazete’de yayınlanan Gümrük Yönetmeliğinde de sınır ticaret ile ilgili maddelere yer vermiştir. Bu maddeler; (<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/21088.html>, 07.08.2015)

- Madde 710 - Bakanlar Kurulunca Türkiye ile komsu ülkeler arasında coğrafi durum ve bölge ihtiyaçları göz önünde bulundurularak kapsamı belirlenen sınır ticareti ancak ilgili Kararda belirtilen gümrük idarelerinden yapılır.
- Madde 246- Aşağıda yazılı eşyanın serbest dolaşıma girişinde beyan sözlü olarak yapılır Yine aynı yönetmelikte Gümrük işlemlerine ilişkin hükümlerde yer almıştır.
- Madde 711 - Sınır ticareti kapsamında yapılacak her türlü ithalat ve ihracat işlemlerinde bu Yönetmeliğin 249 uncu maddesinde belirtilen beyanname kullanılır. Devamında ise yönetmelikte İthalat ve ihracat işlemleri ile ilgili hükümlerde yer almıştır.
- Madde 712 - Gümrük Kanununun 172. maddesi çerçevesinde sınır ticareti kapsamında yapılacak ithalat ve ihracat işlemleri, bu madde uyarınca çıkarılacak Bakanlar Kurulu Kararında yer alan hükümler saklı kalmak kaydıyla bu Yönetmelikte yer alan usul ve esaslara tabidir. Anlaşmalarla kabul edilen sınır gümrük işlemleri Sınır komşusu ülkelerle sınır ticaretine ilişkin özel anlaşmalar bulunması halinde, gümrük işlemleri bu anlaşmalar hükümlerine göre yürütülür.

Mutad depo sınırlamasına ek olarak sınır ticaretiyle ülkeye sokulan motorin miktarı yıllık toplam 169 bin ton ile sınırlandırılmıştır. Yaş meyve-sebze ithalatı tamamen yasaklanmış ve ithalatı yapılabilecek ürün sayısı 254’ten 31’e düşürülmüştür (Güneş, ve diğerleri, 2010).

“Ağrı’dan 25 bin ton, Ardahan’dan 11 bin ton, Iğdır’dan 25 bin ton, Şırnak’tan 6 bin 800 ton, Van’dan da 64 bin 800 ton motorin ithalatına izin

verilmiştir. Artvin’den yılda 500 bin ton motorin ithalat izni istenmesine karşın sadece 28 bin ton, Hakkari’den 250 bin ton ithalat izni istenmesine karşın sadece 8 bin 500 ton motorin ithalatı uygun görülmüştür. Sınır ticareti kapsamında sadece, genellikle Türkiye’de üretilmeyen, karabiber, kakule, karanfil, kimyon, kına, mahlep, sahlepe, sumak gibi baharat türü tarım ürünlerinin ithalatına izin verilmiştir. Bu kapsamda ithal edilebilecek sanayi ürünleri ise ham alüminyum, külçe alüminyum, külçe bakır, bakır süs eşyası, hurda bronz, kaya tuzu, ham veya kaba yontulmuş mermer, naylon terlik, semaver ve odun ile sınırlandırılmıştır. Bu ürünlere ithalat izni verilebilecek azami miktarlar da illere göre 2 ton ile 30 ton arasında değişmektedir.”(Güneş ve diğerleri, 2010).

2002 yılında ise;01.09.2002 tarihinde Milli Güvenlik Kurulu’nun tavsiye kararına uygun olarak sınır ticareti yoluyla ülkeye motorin ithali yapılması yasaklanmıştır (Milliyet Gazetesi, 20.05.2015).

2003 yılında; Gümrük Kanunu’nun 1 Temmuz 2003 tarih ve 25155 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 4910 sayılı Kanun ile değişik 172. Maddesinde “Türkiye ile komşu ülkeler arasında coğrafi durum ve bölge ihtiyaçları göz önünde bulundurularak yapılacak sınır ticaretinin kapsamını belirlemeye, sınır ticareti yapılacak sınır ticaret merkezlerinin kurulmasına ve buralardan yapılacak ihracat ve ithalatın usul ve esaslarını belirlemeye veya sınır ticareti yoluyla serbest dolaşıma girecek eşyadan alınacak vergileri göstermek üzere ilgili kanunlarda belirtilen azami hadleri geçmemek şartıyla tek ve maktu bir tarife uygulamaya Bakanlar Kurulu yetkilidir. Sınır ticaret merkezleri, gümrük işlemlerinin yürütülmesinde Türkiye Cumhuriyeti Gümrük Bölgesi dışında addedilir. Sınır ticaretine ilişkin gümrük işlemleri Müsteşarlıkça belirlenir.”hükmü konulmuştur ve bu kanun maddesinin devamında Gümrük Yönetmeliğinin 570. Maddesinde Bakanlar Kurulunca belirlenen sınır ticareti ancak belirtilen sınır kapılarında ve o ilin ihtiyaçları göz önünde bulundurularak yapılacaktır. Yine Gümrük Yönetmeliğinin 571, 572, 573 ve Gümrük Kanununun 167 ve 172. maddesine göre sınır ticaretinin yapılacağı ve sınır komşusuyla özel ticari anlaşmalar bulunması halinde sınır ticaretinin belirlenen bu

özel anlaşmaya uygun olacağı hükme bağlanmıştır. Bu durumda: (MGS Proje-Müşavirlik, 2014).

- Sınır ticaretinin kapsamı Bakanlar Kurulu tarafından belirlenmektedir.
- Sınır Ticaret Merkezi kurmaya Bakanlar Kurulu yetkilidir.
- Sınır Ticaret Merkezlerinde yapılacak ihracat ve ithalatın usul ve esaslarına, burada alınacak vergilerle ilgili tek ve maktu vergi tarifesi uygulamasına Bakanlar Kurulu karar vermektedir.
- Kapsamı belirlenen sınır ticaretinin yönetimi, Bakanlar Kurulu kararıyla belirlenen gümrük idarelerine bırakılmıştır. Buradaki ihracat ve ithalat işlemleri, Bakanlar Kurulu'nun belirlediği usul ve esaslar geçerli olmakla birlikte, Gümrük Yönetmeliği'nin hükümlerine göre yürütülecektir.
- Sınır Ticaret Merkezlerinde yapılacak ihracat ve ithalat işlemlerinde ticareti yürüten TC. Vatandaşlarına "Beyanname" düzenleme zorunluluğu getirilmiştir.
- Sınır komşusu ülkelerle sınır ticaretine ilişkin özel anlaşmalar bulunması halinde, gümrük işlemleri bu anlaşmalar hükümlerine göre yürütülecektir.

Yine sınır ticaret merkezlerinin kurulmasına ilişkin 10 Nisan 2003 tarihli 25075 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Bakanlar Kurulu Kararı'na (2003-5408) göre; Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde bulunan Artvin, Ardahan, Kars, Iğdır, Ağrı, Van, Hakkari, Şırnak, Mardin, Şanlıurfa, Kilis, Gaziantep ve Hatay illeri sınır ticareti yapabilecek iller kapsamına alınmıştır. Aynı Bakanlar Kurulu Kararına göre; sınır ticaret merkezleri Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın koordinatörlüğünde, Milli Savunma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı ile Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve Gümrük Müsteşarlığı temsilcilerinden oluşan bir komisyonun oybirliğiyle yapacağı teklif üzerine Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın bağlı olduğu Devlet Bakanlığı'nın onayı ile kurulacağı belirtilmiştir. Fakat günümüzde Dış Ticaret Müsteşarlığı yerine Ekonomi Bakanlığı, Gümrük Müsteşarlığı yerine ise Gümrük ve Ticaret Bakanlığı kurulmuştur. Onay yetkisi Dış Ticaret Müsteşarlığından Ekonomi Bakanlığına geçmiştir. Daha öncesinde Gümrük Müsteşarlığının denetiminde olan inşa, işletme, fizikî düzenleme, stok kontrolü,

giriş-çıkış usul ve esasları, işletmecilerin faaliyet sınırlarının belirlenmesi, işletme izinleri gibi işler, Gümrük ve Ticaret Bakanlığına bağlı Gümrük Başmüdürlüklerine bırakılmıştır. Bu merkezlerde gıda maddelerinin stoklanmasında kullanılacak depoların hijyenik ve teknik koşulları Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın yetki alanında olup, bu işleri bakanlık adına İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlükleri yürütmektedir. Sınır Ticaret merkezlerindeki mağazalarda bulundurulacak eşyaya ilişkin teminat usulleri ise Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'nın yetki alanına bırakılmıştır. İhracat ve ithalatla ilgili kararlar almaya, ihracat ve ithalatı sınırlandırmaya veya durdurmaya ise Ekonomi Bakanlığı yetkilidir (MGS Proje-Müşavirlik, 2014).

“Yerel idarenin inisiyatif alabildiği yegâne saha, il ihtiyacı olup ithalata konu olan eşyanın kotalarının belirlenmesi ve ilgili esnaf ve tacirler adına “uygunluk belgesi” düzenlenmesi işleridir. Bunun için valilikler bünyesinde “Değerlendirme Komisyonu” kurulacaktır. Vali veya Vali Yardımcısı başkanlığındaki bu komisyonda Defterdar, Gümrük Müdürü, Bilim, Sanayi ve Teknoloji İl Müdürü, Ticaret İl Müdürü, Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürü, Esnaf ve Sanatkar Odaları Birliği ile İl Ticaret Odası veya İl Ticaret ve Sanayi Odası temsilcileri bulunmaktadır. İl kotaları ise Değerlendirme Komisyonu üyelerinin oy çokluğu ile izhar edeceği teklif üzerine Dış Ticaret Müsteşarlığı'na belirlenecek; tarım ürünleri ile ilgili olarak hasat dönemi de dikkate alınarak Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın görüşü alınacaktır. Değerlendirme Komisyonu'nun sekretarya hizmetleri ise İl Ticaret Odası veya İl Ticaret ve Sanayi Odası tarafından yerine getirilecek ve sekretarya hizmetlerinin yerine getirilmesinde Esnaf ve Sanatkar Odaları Birliği'nden de personel görevlendirilebilecektir.” (MGS Proje-Müşavirlik, 2014).

“İşletme izinleri ise anonim şirketlerce sınır ticaret merkezi kurulmasına izin verilen illerde bulunan İl Özel İdaresi, İl ve İlçe Ticaret Odası veya İl ve İlçe Ticaret ve Sanayi Odası, Esnaf ve Sanatkar Odaları Birliği ile en az iki İhracatçı Birliği'nin katılımıyla oluşturulacaktır. Şirket izin için ilgili Gümrük ve Muhafaza Başmüdürlüğüne başvuracaktır. Başmüdürlük söz konusu anonim şirketin kuruluş akdinin ibrazını aramakla yükümlüdür. Mağaza İşletme İzni ise Sınır Ticaret

Merkezi'ni işleten anonim şirketin teklifi üzerine ilgili esnaflar ile gerçek ve tüzel kişi tacirlere (vakıflar, dernekler ve belediyeler ile bunlar tarafından kurulan veya bunların ortak oldukları firmalar hariç) verilmektedir. Tüzel kişiler için en az üç yıldır faaliyette olmak, gerçek kişiler için ise en az üç yıllık vergi mükellefi olmak şartları aranmaktadır. Bir hukukî şahsiyet sadece bir mağaza işletme izni alabilir ve bu izni devredemez. İzin verme yetkisi ilgili Gümrük İdaresi'ne aittir.” (MGS Proje-Müşavirlik, 2014).

2008 yılında; “Sınır ticaretinin düzenlenmesine ilişkin 01.12.2008 tarih ve 2008/14451 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve bu Kararda değişiklik yapılmasına dair 22.04.2010 tarih ve 2010/393 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki toplam 12 ilden (Ağrı, Ardahan, Artvin, Gaziantep, Hakkâri, Hatay, Iğdır, Kilis, Mardin, Şanlıurfa, Şırnak, Van) Gürcistan, Nahçıvan, İran, Irak ve Suriye ile sınır ticareti yapılması kararlaştırılmıştır.” (BK Kararı, 2008/14451).

2009 yılında; “Sınır Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin Kararın Uygulanmasına İlişkin 2009/7 Sayılı Tebliğ'in 15. maddesine göre, ihracı ve ithali ilgili mevzuatla yasaklanmış ve ithali belli kurum ve kuruluşlara bırakılmış maddeler, ticaret politikası önlemleri kapsamındaki kota, korunma, damping ve sübvansiyona karşı vergi önlemlerine tabi ürünler ile 5201 sayılı Harp Araç ve Gereçleri ile Silâh, Mühimmat ve Patlayıcı Madde Üreten Sanayi Kuruluşlarının Denetimi Hakkında Kanun kapsamında kontrole tabi ürünler sınır ticaretine konu edilemez. Sınır ticareti kapsamında petrol ve petrol ürünleri ticareti yapılamaz. Yerli üretimin ve imalatın korunması ile ithalat ve iç piyasada haksız rekabetin önlenmesi kapsamında çay, şeker, fındık ve antepfıstığı, canlı hayvan, et ve et ürünleri, süt ve süt ürünleri ile Dış Ticaret Müsteşarlığınca ithalatının durdurulması gerektiği bildirilen diğer ürünlerin ithalatına izin verilmez. Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca bazı tarım ürünleri için belirlenen ülkemizdeki hasat dönemlerinde ilgili ürünlerin sınır ticareti yoluyla ithalatına izin verilmez ve sınır ticareti kapsamında transit ticarete müsaade edilmez.” (2009/7 Sayılı Tebliğ).

16.06.2009 tarihinde yürürlüğe giren “Sınır Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin 01.12.2008 tarihli ve 2008/14451 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı” ve “Sınır Ticaretinin Uygulanmasına İlişkin 2009/7 sayılı Tebliğ”dir. Düzenleme ile sınır ticaretine getirilen yenilikleri şu şekilde sıralamak mümkündür: (Güneş ve diğerleri, 2010; <http://www2.tbmm.gov.tr>).

- 2003 yılındaki kararla sınır ticaret merkezlerinde geçerli olmak üzere “mücavir il” statüsünden yararlanma hakkı tanınan iller, yeni düzenlemede kapsam dışı tutulmuş, sadece Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki sınır illerine (Kars hariç) ilgili komşu ülke ile doğrudan ithalat-ihracat yoluyla ya da sınır ticaret merkezlerinde mağaza kiralama suretiyle sınır ticareti yapma hakkı tanınmıştır. Ağrı-Sarıs, Hakkari-Esendere ve Van-Kapıköy sınır ticaret merkezlerine ilaveten Iğdır-Dilucu sınır hattında sınır ticaret merkezi kurulması kararlaştırılmış ve sınır ticaret merkezlerinin idaresi, işletici A.Ş.’den il özel idarelerine devredilmiştir.

- Karar kapsamındaki illerde en az iki yıldan beri yerleşik olarak faaliyet gösteren esnaf ve tacirin uygulamadan faydalanabilmesi şartı getirilmiştir. Tacirin yanı sıra illerde yerleşik esnafa da sınır ticareti yapma hakkı tanınması nedeniyle, uygulamanın bölge kalkınmasına ve işsizliğin azaltılmasına yönelik sosyal bir proje olarak değerlendirildiği bildirilmektedir.

- Karar ile getirilen en önemli yeniliklerden biri de, sınır ticareti kapsamındaki ithalatta tek ve maktu vergi uygulanacak olmasıdır. 2003 tarihindeki Kararla sadece sınır ticaret merkezleri kapsamında ithal edilecek sanayi ürünleri için gümrük muafiyeti sağlanırken, yeni Kararla sınır ticaret merkezleri dahil sınır ticareti kapsamındaki ithalatta, gerek tarım gerekse sanayi ürünleri için gümrük vergisi oranı sıfır, KDV ve ÖTV oranları tam olarak hesaplanacaktır.

- İlgili komşu ülke ile doğrudan ithalat-ihracat yoluyla ya da sınır ticaret merkezlerinde mağaza kiralama suretiyle sınır ticareti yapabilmek için, ilk aşamada ilgili valilik tarafından düzenlenen Sınır Ticaret Belgesine sahip olmak gerekirken, ilgili gümrük kapısından ve sınır ticaret merkezinden her bir ürünün ithalatı için de İl Değerlendirme Komisyonu tarafından düzenlenen İthalat Uygunluk Belgesine sahip olmak gerekmektedir. Sınır Ticaret Belgesinin geçerlilik süresi düzenlendiği tarihten itibaren 1 yıl iken, İthalat Uygunluk Belgesinin geçerlilik süresi 45 gündür.

- Yeni Kararla, İl Değerlendirme Komisyonu’nda İl Jandarma Komutanlığı veya Emniyet Müdürlüğü’nden bir temsilci de bulunacak ve Komisyon ithalat ve ihracata ilişkin hususlarda önceki Kararda olduğu gibi oy çokluğu ile değil oy birliği ile karar alacaktır. Ancak, sadece İthalat Uygunluk belgesinde imza sayısı 7’den 2’ye düşürülerek bürokratik süreç kısaltılacaktır.

- İthalatta “miktar kotası” uygulaması yanında alternatif olarak “değer limiti” uygulaması getirilerek, bir komşu ülkeden yılda azami 100 milyon ABD Dolarına kadar ithalat yapma imkânı sağlanacaktır. Bunun 30 milyon ABD Dolarına kadarı tarım ürünleri, 70 milyon ABD Dolarına kadarı da sanayi ürünleri olacaktır. Söz konusu sektörel değerler, ilgili sınır illerine, nüfusları ve sınır ticareti kapsamında ilgili komşu ülke ile son üç yıl içinde gerçekleştirdikleri ihracat-ithalat değerleri göz önünde bulundurularak paylaştırılacaktır. Ayrıca ithalat değer limiti uygulamasında ilgili sınır illerine yapılacak tahsisatlarda ürün miktarı belirtilmeyecektir. Değer limiti uygulamasının amacının, gerektiğinde ilgili komşu ülke ile yapılan müzakerelerde mutabık kalınan sınır ticareti hedefleri kapsamında belirlenen limitler dahilinde ithalat yapabilmek olduğu belirtilmiştir (Zaman Gazetesi, 2009).

- Bununla birlikte, bir esnaf veya tacir, en fazla ayda toplam 50.000 ABD Dolarına kadar ürün ithal edebilecek ve bir ürün için yıl içinde düzenlenen ithalat uygunluk belgesinin toplam değeri, ilgili ile tahsis edilen sanayi ya da tarım ürünleri değer limitinin %5’ini geçmeyecektir. Bu sayede uygulamadan mümkün olduğunca çok sayıda esnaf ve tacirin yararlanabilmesi sağlanacaktır.

- İhracı ve ithali ilgili mevzuatla yasaklanmış ve ithali belli kurum ve kuruluşlara bırakılmış maddeler, ticaret politikası önlemleri kapsamında kota, korunma, damping ve sübvansiyona karşı vergi önlemlerine tabi ürünler, 5201 sayılı Harp Araç ve Gereçleri ile Silah Mühimmat ve Patlayıcı Madde Üreten Sanayi Kuruluşlarının Denetimi Hakkında Kanun kapsamında kontrole tabi ürünler, yerli üretim ve imalatın korunması ile iç piyasada haksız rekabetin önlenmesi kapsamında petrol ve petrol ürünleri, çay, şeker, fındık, antepfıstığı, canlı hayvan, et ve et ürünleri, süt ve süt ürünleri ithalatı yasaklanmıştır. Ayrıca bazı tarım ürünleri, ülkemizdeki hasat dönemi dikkate alınarak Tarım ve Köy İşleri Bakanlığınca, mevsimsel kısıtlamaya tabi tutulmaktadır. İthalat uygunluk belgesi düzenlenmesi

sırasında gerçeğe aykırı beyanda bulunan veya gerçeğe aykırı belge veren, gerçek dışı menşe belgesi ibrazıyla ürün ithal eden, ithalat uygunluk belgesinde belirtilen miktardan fazla ithalat yapan, sınır illeri kapsamında ithal edilen ürünü yetkili sınır illeri dışına satan ve vergi ile diğer mali yükümlülüklerini süresi içinde yerine getirmedikleri tespit edilenler için de çeşitli müeyyideler getirilmiştir.

2010 yılında; ‘‘22/04/2010 tarihli Sınır Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin Bakanlar Kurulu Kararında Değişiklik Yapılmasına Dair Karar doğrultusunda, Ağrı, Van, Hakkari ve Iğdır illeri Gürbulak, Kapıköy ve Esendere gümrük kapılarından İran’la, Iğdır ili Dilucu gümrük kapısından Nahçıvan’ la, Gaziantep, Kilis, Hatay, Şanlıurfa ve Mardin illeri Karkamış, Öncüpınar, Cilvegözü, Akçakale ve Nusaybin gümrük kapılarından Suriye’yle, Şırnak ili Habur gümrük kapısından Irak’la ve Ardahan ve Artvin illeri Türkgözü ve Sarp gümrük kapılarından Gürcistan’la sınır ticareti yapmaya yetkili kılınmıştır.’’ (BK Kararı, 2010/393).

3.5. SINIR TİCARETİNE İLİŞKİN SON YASAL DÜZENLEMELER

3.5.1. Sınır Ticareti ile İlgili Başvurulacak Mevzuatlar

Sınır ticareti ile ilgili mevzuatın kapsamını: (www.gtb.gov.tr).

- 4458 Sayılı Gümrük Kanunu (Md. 172),
- 2008/14451 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı Eki Sınır Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin Karar,
- Sınır Ticaret Merkezlerinin Fiziki Olarak Düzenlenmesi, Eşya ve Stok Kontrollerinin Yapılması ile Bu Merkezlere Giriş ve Çıkışlara İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik ve
- İhracat:2009/7 Sayılı Sınır Ticaretinin Uygulanmasına İlişkin Tebliğ oluşturmaktadır.

3.6. SINIR TİCARETİNİ YAPMAYA YETKİLİ İLLER

3.6.1. Sınır Ticaretinin Yapılabileceği Yerler

Sınır Ticareti yapılabilecek iller, 2008/14451 sayılı Kararın 2. maddesi ile belirlenmiştir. İlgili Karar kapsamında; “Artvin, Ardahan, Iğdır, Ağrı, Van, Hakkari, Şırnak, Mardin, Şanlıurfa, Kilis, Gaziantep ve Hatay illerimizde sınır ticareti yapılabilmesi mümkündür. Bu iller, Bakanlar Kurulu Kararı’ nda karşılarında gösterilen ülkelerle sınır ticareti yapabilirler. Sınır ticareti kapsamında yapılacak ürün giriş ve çıkışı “yetkili gümrük kapısından” veya “Sınır Ticaret Merkezinden” yapılır.” (www.gtb.gov.tr.).

3.7. SINIR TİCARETİ YAPABİLECEK KİŞİLER

Sınır ticaretini yapmaya yetkili kılınan kimselerin, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesindeki sınır ticareti yapmaya yetkili illerde yaşayan insanlara verilmesinin nedeni; ülke ekonomilerinde esnaf ve tacirlere düşük kredilerin verilmesi, likidite durumlarının yetersiz olması, dış ticaret faaliyetlerindeki bilgi ve donanımlarının eksik olması gibi etkenler olmuştur (Baskan ve Göker, 2010).

“2008/14451 sayılı Karar kapsamındaki illerde en az iki yıldır yerleşik olarak faaliyette bulunan esnaf ve tacir, sınır ticareti kapsamında ithalat ve ihracat yapabilir.” (www.gtb.gov.tr.).

3.8. SINIR TİCARETİNE KONU MALLAR

3.8.1. Sınır Ticareti Kapsamında İthalatı ve İhracatı Yapılmayacak Mallar

Sınır ticareti kapsamında ithali ve ihracı yasaklanmış, sınır ticareti kapsamına girmeyen ürünler aşağıda sıralanmıştır (Özçiloğlu ve Sakar, 2011):

- İthali ve ihracı ilgili mevzuatla yasaklanmış olan ürünler,
- İthali belli kurum ve kuruluşlara bırakılmış maddeler,
- İthali kota, korunma, damping ve sübvansiyona karşı vergi önlemlerine tabi ürünler,
- Silah, mühimmat, patlayıcı maddeler,
- 5201 sayılı kanun kapsamında denetime tabi ürünler,
- Petrol ve petrol ürünleri,
- Çay, şeker, fındık, antepfıstığı,
- Canlı hayvan, et ve et ürünleri, süt ve süt ürünleri,
- Dış Ticaret Müsteşarlığınca ithalatının durdurulması istenilen ürünler,
- Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının hasat döneminde olduğunu bildirdiği tarım ürünleri,
- Transit ticaret kapsamında yapılan ticaret,
- İthali ve ihracı izne tabi ürünler, sınır ticaretine konu edilemez.

Son yasal düzenlemelere göre;

2008/14451 sayılı Sınır Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin Karar'da; sınır ticareti kapsamına girmeyen ürünler aşağıdaki gibi sıralanmıştır:(www.gtb.gov.tr).

- İhracı ve ithali ilgili mevzuatla yasaklanmış ve ithali belli kurum ve kuruluşlara bırakılmış maddeler,
- Ticaret Politikası Önlemleri kapsamındaki kota, koruma, damping ve sübvansiyona karşı vergi önlemlerine tabi ürünler,

- 5201 sayılı Harp Araç ve Gereçleri ile Silah, Mühimmat ve Patlayıcı Madde Üreten Sanayi Kuruluşlarının Denetimi Hakkında kanun kapsamında kontrole tabi ürünler,
- Yerli üretimin ve imalatın korunması ile ithalatta ve iç piyasada haksız rekabetin önlenmesi kapsamında; Çay, Şeker, Fındık ve Antepfıstığı, Canlı Hayvan, Et ve Et Ürünleri, Süt ve Süt Ürünleri,
- Petrol ve Petrol Ürünleri.
- Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığınca bazı tarım ürünleri için belirlenen ülkemizdeki hasat dönemlerinde, ilgili ürünlerin ithali sınır ticaretine konu edilemez.
- İthalat Rejim Kararı, İhracat Rejim Kararı ve Dış Ticarete Teknik Düzenlemeler ve Standardizasyon Rejimi Kararı ve diğer mevzuatla ihracı ve ithali izne tabi ürünlerin sınır ticaretine konu edilmesi, ilgili mercilerin izni ile mümkündür.
- Üçüncü ülke menşeli ürünlerin sınır ticareti kapsamında ithalatına izin verilmez.
- Sınır ticareti kapsamında, transit ticarete müsaade edilmez.

3.9. SINIR TİCARETİNDE DEĞER, MİKTAR VE ZAMAN BAKIMINDAN SINIRLAMALAR

Sınır ticaretinin yapılabilme esasları şu şekildedir: (Kökçe, 2005)

- İki ülkenin birbirine kara sınırının bulunması gereklidir (Söz konusu olan kıyı ticareti ise; kara sınırı olması şart değildir).
- Diğer ekonomik anlaşmalarla birlikte iki ülke arasında bir dış ticaret rejimi anlaşması ve uygulamasının bulunması,
- Ülkelerin komşu olması, iyi komşuluk ilişkilerini yürütmesi ve her iki ülkenin de siyasi iradesinin bu yönde olması,
- Sınırın her iki yakasındaki insanların ihtiyaçlarının saptanması, karşılanması için mal ve hizmet alım satımının yapılması,

- İthalat ve ihracatçılardan belge istenmez ancak bunların sınıra çok yakın yörelerde ikamet etmeleri gerekir.
- Sınır ticareti ülke geneline yönelik değil sadece bölge ve şehirs el alanlara yöneliktir.

“Sınır ticareti kapsamında il dışına çıkarılan ürünlerin (il dışına çıkarılması serbest olan mallar hariç) il dışına çıkarıldığının tespiti halinde, sınır ticareti belgesi ile il dışına çıkartılan ürüne ilişkin uygunluk belgeleri iptal edilir. Ayrıca, İthalat Rejimi Kararı uyarınca alınması gereken vergilerin tamamı 6183 sayılı Amme Alacakları Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre tahsil edilir, fark vergilerin üç katı kadar para cezası uygulanır. Sınır ticareti kapsamında, ayda dört defadan fazla olmamak üzere her defasında 50.000 ABD Doları karşılığı Türk Lirasını asmayacak değerde eşya ithal edilebilir. Üçüncü ülke menşeli ürünlerin, sınır ticareti kapsamında ithalatına izin verilmez. İthalat işlemlerinde, ithalatın yapılacağı ülkenin yetkili makamlarınca düzenlenen menşe şahadetnamesi ilgili gümrüklerce aranır. Ancak, Ağrı, Ardahan, Artvin, Hakkâri, Iğdır, Van illerindeki gümrük kapılarından Azerbaycan, Türkmenistan, Kırgızistan, Kazakistan, Özbekistan, menşeli olması kaydıyla motorin ithaline izin verilir. Sınır ticareti kapsamında karayoluyla yapılacak motorin ithalatı Türk plakalı taşıtlarla gerçekleştirilir.” (Karakök, 2010).

“İhraç ve ithal işlemlerinde düzenlenecek olan uygunluk belgesinin geçerlilik süresi, düzenleme tarihinden itibaren 90 gün olup, bu süre hiçbir şekilde uzatılamaz. Sınır ticareti kapsamında yapılacak ithal ve ihraç işlemleri ile açık pazaryerlerine yapılacak ithalatla, İl Değerlendirme Kurulu’ndan alınacak uygunluk belgesi ilgili gümrük idarelerince aranır. İthalatta standart kontrolüne tabi ürünlerin mecburi uygulamada olan Türk Standartları Enstitüsü (TSE) standartlarına uygunluğunun denetlenmesine ilişkin tedbirler valiliklerce alınır. TSE tarafından yapılan uygunluk değerlendirmesinin olumsuz sonuçlanması halinde gümrük idarelerince ithalata izin verilmez. Bu Karar’da yer alan hususlara ilişkin talimatlar vermeye, sınır ticareti yoluyla yapılacak ithalat ve ihracatın her aşamasında gerekli görülecek değişiklikleri yapmaya ve önlemler almaya, özel ve zorunlu durumları inceleyip sonuçlandırmaya,

madde politikaları dikkate alınarak gerektiğinde ürün/mal bazında ithalatı durdurmaya Dış Ticaret Müsteşarlığı yetkilidir. İhracı ve ithali ilgili mevzuatla yasaklanmış ve ithali belli kurum ve kuruluşlara bırakılmış maddeler ile kota, gözetim ve diğer ticaret politikaları uygulamasına tabi ürünler sınır ticaretine konu edilemez. İthalat Rejimi Kararı ile İhracat Rejimi Kararı ve diğer mevzuatla ithali ve ihracı izne bağlı olan maddelerin bu tür ticarete konu edilmesi ilgili mercilerin izni ile mümkündür. Taşıt üzerindeki depolarda motorin ithalatı, ham petrol ithalatı, sınır ticareti kapsamındaki ithalat ve ihracat işlemleri ile açık pazaryerlerinde yapılacak ticari işlemlerde valiliklerce hiçbir nam ve hesap adına kesinti yapılamaz. Bu karar kapsamında ithal edilen motorin üzerinden ithal aşamasında alınan akaryakıt tüketim vergisinin %5'i Maliye Bakanlığınca belirlenecek usul ve esaslara göre sınır ticareti yapılan illerin özel idarelerine aktarılır. Valilikler ve belediyelerce vakıf, dernek, il özel idaresi vb. adına kurulan firmalar, taşıt üzerindeki depolarda motorin ithalatı, ham petrol ithalatı ve sınır ticareti yapamazlar, bu konuda hiçbir kuruluşla sözleşme imzalayamazlar. Kararlarda yer almayan hususlarda İthalat Rejimi Kararı ve İhracat Rejimi Kararı hükümleri ile diğer ilgili mevzuat hükümleri uygulanır.” (Yergin, 2001).

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'nın internet sayfasında yayınlanan son yasal düzenlemelere göre:

- Ülke Bazında Sınırlama: 2008/14451 sayılı Karar'da da belirtildiği üzere “İthalat Değer Limiti” de denilen bu uygulamaya göre; sınır illerimize komşu bir ülke ile aramızda, *bir yılda toplam 100 milyon dolar ithalat sınırı* bulunmaktadır.
- Sektörler Bazında Sınırlama: Sınır Ticaretinin Uygulanmasına İlişkin 2009/7 sayılı Tebliğ de Değişiklik Yapılmasına Dair 2010/14 sayılı Tebliğ değişiklikleri uyarınca İthalat Değer Limiti; CIF kıymet üzerinden, *50 milyon dolara kadar “Tarım Ürünleri”* ve *50 milyon dolara kadar “Sanayi Ürünleri”* olmak üzere; ülke bazında yıllık toplam tutarın azami 100 milyon doları geçmemesi kaydıyla, söz konusu sektörel değerlerin ilgili sınır illerine paylaştırılması suretiyle tespit edilir. Diğer bir deyişle; ülke bazında belirlenen 100 milyon dolarlık miktarın yarısının tarım ürünleri, diğer yarısının ise sanayi ürünleri için kullanılması şarttır.

- Ürünler Bazında Sınırlama: 2008/14451 Karar gereğince; İl Değerlendirme Komisyonu tarafından yıl içinde *her bir ürün için* düzenlenmesi uygun görülecek İthalat Uygunluk Belgelerinin toplam değeri, ilgili sınır ili bazında tarım ve sanayi sektörü için belirlenen *yıllık ithalat değer limitinin %5' ini geçemez.*

- Menşe Sınırlaması: Sınır Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin 2008/14451 sayılı Karar kapsamında; İthalat işlemlerinde, eşyanın ilgili sınır ülkesinde üretildiğine veya imal edildiğine dair ithalatın yapılacağı ülkenin yetkili makamlarınca düzenlenen menşe şahadetnamesi ilgili gümrüklerce aranır. Yani sınır ticareti kapsamında ithali yapılacak ürün, sınır ticareti yapılacak ülke menşeli olmak zorundadır.

- Zaman Sınırlaması: 2008/14451 Karar'da belirtildiği üzere; “bir esnaf veya tacir” ya da “STM mağazası” tarafından, *ayda toplam 50 bin dolara kadar* eşya ithal edilebilir; bu, söz konusu esnaf ve ya tacir ya da STM mağazası için aylık maksimum değerdir.

3.10. SINIR TİCARETİ İÇİN GEREKLİ BELGELER

Son yasal düzenlemelere göre;

“Sınır ticareti kapsamındaki ithalat ve ihracat işlemleri için, “Gümrük Beyannamesi” düzenlenir. Sınır Ticareti kapsamında ithalat ve ihracat yapabilmek için “Sınır Ticareti Belgesi” ne sahip olmak şarttır. İthalat işlemlerinde; “Sınır Ticaret Belgesi” nin yanı sıra, “İthalat Uygunluk Belgesi” de aranmaktadır. İhracat işlemlerinde ise; “Sınır Ticaret Belgesi” ile “ihrac edilen eşya faturası” ve “İhracatçı Birliğince onaylanmış Gümrük beyannamesinin” yetkili gümrük idaresine tevdi edilmesi gerekir.” (www.gtb.gov.tr).

3.10.1. Sınır Ticareti Belgesi

2008/14451 Sayılı Karara göre; (www.gtb.gov.tr).

- Karar kapsamındaki sınır illerinde en az iki yıldır yerleşik olarak faaliyet gösteren esnaf ve tacire, ilgili STM’ de mağaza kiralama ve sınır ticareti kapsamında ithalat-ihracat yapma yetkisi veren belgedir. Sınır Ticareti Belgesi, ilgili Valilikler tarafından düzenlenir. Karar kapsamındaki illerde yerleşik esnaf ya da tacirler sınır ticareti belgesi almak üzere ilgili ildeki İl Ticaret Odası veya İl Ticaret ve Sanayi Odası’na başvurur. Söz konusu odalar talepleri Değerlendirme Komisyonuna iletir. Değerlendirme Komisyonu, başvuru tarihinden itibaren 10 iş günü içerisinde müracaatları inceleyerek sonuçlandırır. Müracaatları uygun görülen esnaf ve tacirlere, Valilikçe Sınır Ticareti Belgesi verilir. Belgenin geçerlilik süresi 1 yıl olup, süre bitiminde talep üzerine Valilikçe yeni belge düzenlenir. Belge hiçbir şekilde devredilemez.

3.10.2. İthalat Uygunluk Belgesi

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı’nın internet sayfasında yayınlanan son yasal düzenlemelere göre: (www.gtb.gov.tr).

- Sınır ticareti kapsamında ithalat yapma yetkisi veren ve İl Değerlendirme Komisyonu tarafından düzenlenmesi uygun görülen belgedir. Karar kapsamındaki illerde yerleşik esnaf yada tacirler, İthalat Uygunluk Belgesi almak üzere ilgili ildeki İl Ticaret Odası ve ya İl Ticaret ve Sanayi Odası’na başvurur. Söz konusu odalar talepleri Değerlendirme Komisyonuna iletir. Değerlendirme Komisyonu, başvuru tarihinden itibaren 10 işgünü içerisinde müracaatları inceleyerek sonuçlandırır. Müracaatları uygun görülen esnaf ve tacir adına her bir ürün için bir İthalat Uygunluk Belgesi verilir. İthalat Uygunluk Belgesi düzenlenmesinde; il ihtiyacı ölçütü ile talep sahibinin vergi ve sosyal sigorta prim borcunun olup olmadığı, son bir yıla ait işletme cirosu ve esnaf ve tacirin sektörel faaliyet alanı ile daha önce

adına tahsis edilmiş İthalat Uygunluk Belgeleri kapsamında gerçekleştirmiş olduğu ithalata ilişkin veriler de göz önünde bulundurulur. Belgenin geçerlilik süresi düzenlendiği tarihten itibaren 45 gün olup bu süre uzatılamaz. Ancak, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığınca belirlenen tarım ürünlerinin ithalatında hasat dönemi dikkate alınarak bu belge daha kısa süreler için düzenlenebilir.

İthalat uygunluk belgesinin birinci nüshası sekreteryada (il değerlendirme komisyonu), ikinci nüshası ilgili gümrük müdürlüğüne, üçüncü nüshası ise ilgili gümrük kapısında yapılacak işlemlerde belgenin ibrazı için ilgili esnaf veya tacire verilmektedir. Süresi ise düzenlendiği tarihten itibaren 45 günü kapsamaktadır. Tarım ürünleri ithalatında ise Türkiye'deki hasat dönemleri dikkate alınarak daha kısa süreler için düzenlenebilir (Kilis Ticaret ve Sanayi Odası, 2010).

STM işleticisi ve STM mağazası işletme izni alanların düzenlemesi ve tutması gereken belgeler şu şekildedir: (Doyran, ve diğerleri, 2010).

- Sınır Ticaret Merkezi eşya giriş-çıkış defteri: Depodan veya mağazadan alınan malların giriş veya çıkışlarında tarih sırasına uygun olacak şekilde kaydedilen defterdir. Yeni faaliyete geçenler için faaliyete geçmeden önce; Eskiden beri faaliyete devam edenler için defterin kullanılacağı yıldan önce gelen son ayda; Defter yapraklarının dolması halinde yeni defter kullanılmaya başlanmadan önce tasdik edilmesi zorunludur.

- İhracata ilişkin gümrük beyannamesi,
- İthalata ilişkin gümrük beyannamesi,
- Satış belgesi: Satış belgesi sıra ve seri numarasına göre iki örnek olarak düzenlenir. Bu belgenin satıcı tarafından düzenlenmesi ve alıcı tarafından da alınması yükümlülüğü vardır. STM' den yapılan satışlarda aşağıdaki bilgilerin satış belgesinde olması zorunludur;

-Düzenleme tarihi, seri ve sıra numarası,

-Düzenleyen Sınır Ticaret Merkezi İşleticisi veya Mağazanın adı ve adresi,

-Uygunluk Belgesinin sayı ve tarihi,
-Satılan eşyanın nevi ve satış fiyatı,
-Satışı yapan Sınır Ticaret Merkezi İşleticisi veya Mağaza görevlisinin adı, soyadı veya bu görevliyi belirleyen her türlü tanıtıcı işaret.

- Aylık satış listesi: Her ay satılan eşyaya ilişkin bilgiler esas alınarak biri asıl, üç tane de örnek olacak şekilde düzenlenir ve listenin aslı en geç gelecek ayın 3. Günü akşamına kadar işleticinin veya mağazanın bağlı bulunduğu gümrük müdürlüğüne teslim edilir.
- Sınır Ticaret Merkezi Aylık İstatistik Formu: STM işleticisi tarafından merkezden yapılan ithalat veya ihracat işlemlerine ilişkin istatistiki bilgiler 2 nüsha olacak şekilde düzenlenir.
- Bilgisayar veri işleme tekniği yoluyla Gümrük Beyanı yapılması halinde bilgisayar ortamında tutulan kayıtlar, defter ve belgeler hükmündedir.

Personele ait giriş ve kimlik kartına ilişkin işlemler; gümrük muhafaza müdürlüğüne düzenlenerek ilgili STM’ de görev yapacak personele verilir. Ayrıca STM’ ye ithal veya ihraç yapmak amacıyla konulan eşyaların burada satış veya sergi maksadıyla kalma süresi 3 ay ile sınırlandırılmıştır. Bu eşyalar için Gümrük Mevzuatı uyarınca ilgili gümrük müdürlüğü STM işleticisinden teminat isteme hakkına sahiptir. STM işleticileri veya mağazaları her yılın sonunda, depoda mevcut bulunan malların listesini fazla ve noksanların gümrük idareleri tarafından sayım sonunda tespit edilmesi maksadıyla, gümrük idarelerine sunmak zorundadır (Doyan, ve diğerleri, 2010).

3.11. İL DEĞERLENDİRME KOMİSYONU

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı’nın internet sayfasında yayınlanan son yasal düzenlemelere göre: (www.gtb.gov.tr).

- Sınır Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin Karar kapsamındaki illerde sınır ticaretine ilişkin tüm hususlarda karar vermeye yetkili organ, İl Değerlendirme

Komisyonu'dur; komisyonun sekreteryâ hizmetleri İl Ticaret Odası veya İl Ticaret ve Sanayi Odası tarafından yürütölmektedir.Komisyon; Vali veya Vali Yardımcısı Başkanlığında, İl Jandarma Komutanlığı ya da İl Emniyet Müdürlüğü temsilcisi, Defterdar, Gümrük Müdürü, Bilim Sanayi ve Teknoloji İl Müdürü, Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürü, İl Ticaret Odası ve ya İl Ticaret ve Sanayi Odası ile Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği temsilcilerinden oluşur.

3.12. SINIR TİCARET MERKEZİ

2008/14451 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'na göre;

- Sınırdâ kurulan ve sınır ticareti kapsamında ihracat ve ithalat yapılabölen alanların yer aldığı, Türkiye Cumhuriyeti Gümrük Bölgesi dışında addedölen yerleri ifade eder. Diğer bir deyişle, Sınır Ticareti kapsamında kurulan mağazaların bulunduğı ve öki sınır öli arasında ticaretin yapıldığı yerlerdir. Sınır Ticaret Mağazaları ise Sınır Ticaret Merkezlerinde(STM) faaliyet gösteren mağazaları ifade eder. (www.gtb.gov.tr.).

Sınır Ticaret Merkezi ile ilgili dikkat edilmesi gereken hususlar Gümrük ve Ticaret Bakanlığı sayfasında şu şekilde belirtilmiştir:

- Sınır Ticaret Merkezleri, *ilgili Valiliğın talebine* istinaden Ekonomi Bakanlığı'nın koordinasyonunda; Milli Savunma Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı ve Gümrük ve Ticaret Bakanlığı temsilcilerinden oluşın bir komisyonun oybirliğiyle yapacağı teklif üzerine Ekonomi Bakanı'nın onayı ile kurulur.

- STM' ler; İl Özel İdaresi tarafından inşa edilir ve işletilir. Mağazaların kiraya verilmesine ilişkin uygulamalar da ilgili valilikçe hazırlanıp Gümrük ve Ticaret Bakanlığınca uygun görölen Sınır Ticaret Merkezleri Yönergesi çerçevesinde İl Özel İdaresi tarafından yürütölür.

- STM' lerin fiziki olarak düzenlenmesi, eşya stok ve kontrollerinin yapılması ile bu merkezlere giriş ve çıkışlara ilişkin usul ve esaslar Gümrük ve

Ticaret Bakanlığınca tespit edilir. Sınır ticareti yapılabilecek 12 ile karşılık, günümüzde faal dört adet STM mevcuttur. Ağrı (Sarısü), Hakkari (Esendere), Van (Kapıköy), Iğdır (Dilucu).

- STM’ lerdeki ticaretin özel bir amaca yönelik olması nedeniyle, normal ticarete göre teşvik edilmesi ve bazı üstünlükler sağlanması söz konusudur. Bu üstünlüklerden bir tanesini de vergi avantajları oluşturmaktadır. Sınır Ticareti yoluyla yapılacak ithalatta tek ve maktu vergi uygulanır. Tek ve Maktu vergi; Gümrük vergisi oranı sıfır, Katma Değer Vergisi ile Özel Tüketim Vergisi oranları tam olarak dikkate alınarak hesaplanır.

Sınır ticaret merkezleri ile; (Karluk ve Yüce Dural; 2010)

- Bölgede ekonomik canlılık oluşması,
- Ticaretin artması,
- Kaçakçılık faaliyetlerinin azaltılması,
- Kayıt dışı ekonominin önüne geçilmesi,
- Sınır ticaretinde ulaşım ve pazarlama unsurları açısından maliyetlerin aşağıya çekilmesi ve
- Daha ucuza mal ihraç etme imkânı sağlanması amaçlanmıştır.

3.13. SINIR TİCARETİNDE KULLANILAN TESLİM VE ÖDEME ŞEKİLLERİ

“Ticaret, malların değiş tokuşu suretiyle halkların refahını artırma temeline dayanır. Ticaretin gerçekleşmesi ve yaygınlaşmasında tarafların ticarete konu mal ve hizmetler üzerinde birbiriyle diyaloga geçmesinden sonraki en önemli aşamalar; finansmanın sağlanması, ödemenin yapılması ve malların teslimi aşamalarıdır. Bu süreçlerin kolaylaştırılması ya da zorlaştırılması ticaret hacmini ve şeklini birebir etkilemektedir.” (Sayım ve Zengin, 2010).

Dış ticarete mal bedelinin nasıl ödeneceği ve malın nasıl teslim alınacağı önemli bir konu olmakla beraber, sadece ticaret yapan kişiler için değil o ülkeler için de büyük önem taşımaktadır. Uluslar arası ticarete önemli riskleri olan malın teslimi ve bedelinin ödenmesi konusu tamamen bir güven ortamının yaratılmasına bağlıdır. Farklı ülkelerde yapılan ticarete gerçek veya tüzel kişilerin birbirini tanımadığı durumlarda, o ülkelerin örf-adet ve mevzuatlarının farklı olmasından dolayı bir güven ortamı sağlanamamaktadır. Mal için kırılma, bozulma, yanma, çalınma risklerine karşılık; satıcı ise mal bedelini alıp almayacağını bilememekte ve malların geri gönderilmesi halinde oluşacak maliyetlere katlanmak istememektedir. Ticarete hangi ödeme şeklinin kullanılacağını o malın piyasası belirlemektedir ve malın talebi arzından büyükse genelde satıcı ödeme şeklini belirlemektedir, durumun tersi de söz konusu olabilmektedir (Sayım ve Zengin, 2010).

ÖDEME ŞEKİLLERİ	
DIŞ TİCARET	SINIR TİCARETİ
PEŞİN ÖDEME 1. Havale Şeklinde Peşin Ödeme 2. Nakit Ödeme 3. Prefinansman 4. Kırmızı Şartlı Akreditif	Dış ticarete kullanılan peşin ödeme şekillerinin sınır ticaretinde kullanılmasının önünde bir engel görülmemektedir. Hatta nakite dayalı peşin ödeme sistemi yaygın olarak kullanılabilecek yöntemlerdendir. Ancak banka yolu transferlerde, Türk Parasının Kıymetinin Korunması Hakkında Kanunun Uyarınca yapılması gereken bildirimler ve belli süreler içinde gümrük beyannamesinin taahhüt kapama işlemleri için kullanılması yükümlülüğü dikkate alınmalıdır.
1. Havale Şeklinde Peşin Ödeme 2. Nakit Ödeme	Banka hesapları yoluyla ödemenin yapılması da mümkündür. Ancak yukarıda da bahsettiğimiz gibi Türk Parasını Koruma Kanununu Uyarınca yapılması gereken bildirimler dikkate alınmalıdır. Özellikle nakit ödeme şeklindeki bedel tesliminin sınır ticareti açısından en uygun olacağı değerlendirilmiştir.
Prefinansman	Prefinansman şeklindeki ödemeler açısından da sınır ticaretinin mevzuata dayalı bir engel taşımadığını ifade edebiliriz. Mal tesliminden önce yapılan bu ödemelerin yine Türk Parasını Koruma Kanununu kapsamındaki limitler dahilinde bildirimlere ve taahhüt kapama işlemlerine tabi olacağını ifade edebiliriz.
Kırmızı Şartlı Akreditif	Sınır ticareti kapsamında gerçekleştirilen ticari işlemler dış ticarete kıyasla daha küçük hacimlerde olduğundan bu işlemlere konu olan malların üretiminde ihtiyaç duyulan finansman miktarı da daha düşüktür. Kırmızı şartlı akreditif hem akreditifin maliyeti hem de mal üretimi esnasında finansman ihtiyacının düşük olması

	sebebiyle dış ticarete kıyasla daha az tercih edilen bir ödeme türü olacaktır.
MAL MUKABİLİ ÖDEME	Bu ödeme şekli sınır ticaretinde yaygın olarak kullanılan ödeme şekillerinden biri olarak tanımlanabilecektir. Zira çoğunlukla sınır ticareti yapan şahıs ya da işletme bizzat mal alımı sırasında malın zilyetliğini üzerine almak suretiyle mal mukabilinde ödeme yapmaktadır.
VESAİK MUKABİLİ ÖDEME	Vesaik mukabili ödemede vesaikin teslim edildiği üçüncü taraf söz konusudur. Dış ticarete bu üçüncü taraf genelde ithalatçının bankasıdır. Sınır ticaretinde taraflar arasında tam bir güven ortamı sağlanamadığında, alıcı ve satıcı kendilerini muhtemel risklere karşı korumak isteyecektir. Bu şeklin uygulanabilmesi için malların gümrüklerde depolanması imkanlarının olması gerekmektedir.
AKREDİTİFLİ ÖDEME 1. Kabilî Rücû (Dönülebilir) Akreditif 2. Gayri Kabilî Rücû (Dönülemez) Akreditif 3. Teyitli Akreditif 4. Teyitsiz Akreditif 5. Vesaik İbrazında (Görüldüğünde) Ödemeli Akreditif 6. Vadeli Akreditif 7. Devredilebilir Akreditif 8. Rotatif (Döner, Yenilenen) Akreditif 9. Karşılıklı Akreditif 10. Kırmızı Şartlı Akreditif 11. Yeşil Şartlı Akreditif 12. İhtiyatlı (Garanti, Teminat, Stand-by) Akreditifi	Sınır ticareti kapsamında gerçekleştirilen ticari işlemler dış ticarete kıyasla daha küçük hacimlerde olduğundan bu işlemlere konu olan malların üretimi için çok büyük bir finansman ihtiyacı duyulmamaktadır. Hem akreditif türlerinin maliyeti hem de mal üretimi esnasında finansman ihtiyacının düşük olması sebebiyle tercih edilen bir ödeme türü olmadığını kanaatine varılabilir.
KABUL KREDİLİ ÖDEME	Sınır ticaretinde mal bedelinin genellikle aynı anda para veya eş değerde bir mal ile ödenmesinden dolayı vadeli işlemler uygulamada daha az kullanılmaktadır. Vadeli işlemlerde kendisine güvence sağlamak isteyen satıcı vadeli işlemlerinde bu ödeme şeklini kullanabilir.
KONSİNYE SATIŞ İLE ÖDEME	Konsinye satış genellikle normal yollarla satışı zor olan, fiyatı günlük değişebilen veya standart dışı malların alıcının görüp beğenmesi ve daha sonra satın alması için ihracatçı tarafından konsinyatör firmaya gönderilmesi ile yapılmaktadır. Sınır ticareti kapsamında konsinye satışla ilgili herhangi bir özel düzenleme görülmemiştir. Konsinye malların satılmadığında geri dönüşünde bu malların ülkeye sokulmasında sıkıntılar yaşanabilecektir. Sınır ticaretinde alıcı ile satıcı bir araya gelip etkin bir pazar ortamında ticaret yaptıkları için alıcının malları görme ve kendi ülkesine naklettirmesi kolay olduğundan ve bu işlemi günlük yapabildiğinden konsinye ödeme şekline ihtiyaç azdır. Ayrıca konsinyatör firmanın malları kendi adına alabilmesi için sınır ticareti kapsamında işlem yapabilme yetkisinin olması

	gerekmektedir.
KARŞI TİCARET 1. Takas 2. Clearing 3. Karşı Alım 4. Dengeleme	Karşı ticaret sınır ticareti kapsamında yaygın bir şekilde kullanılabilecek bir ödeme türüdür. Kendi ürettiği malı pazarlayan ihracatçı karşılığında sınır ticaretinin getirdiği avantajı kullanarak karşı ülkeden mal satın alma yolunu tercih edebilmektedir.
Takas	Sınır ticaretinde her iki ülkedeki taraflar hem ürettikleri malları satabilmekte hem de satış yaptığı taraftan kendi ihtiyacına uygun malı alabilmektedir. Bu yöntem sıklıkla kullanılabilecek bir yöntemdir. Sınır ticaretine sadece mallar konu olabilmektedir. Mal ve hizmetin karşılıklı takas edilmesi söz konusu değildir.
Clearing	Sınır Ticaretinin geliştirilmesi arzu edilen ülkelerle karşılıklı Clearing anlaşmaları yapılabilir. Bu sayede karşılıklı kota artırımı ve kota kullanımı kontrolü daha etkin bir şekilde gerçekleştirilebilecektir.
Karşı Alım	Bu ödeme türünün sınır ticaretinin geliştirilmesinde kullanılabilecek aktif araçlardan biri olduğunu değerlendiriyoruz.
Dengeleme	Bu ödeme türünün sınır ticaretinin geliştirilmesinde kullanılabilecek aktif araçlardan biri olduğunu değerlendiriyoruz. Ancak dengeleme sistemi ürün çeşitliliği ve ihtiyacı açısından uyumu da gerektirdiğinden dolayı tam dengeleme anlaşmalarının her zaman yaygın olarak kullanılamayacağını değerlendiriyoruz.
AÇIK HESAP ŞEKLİNDE ÖDEME	Açık hesap şeklinde ödeme, sınır ticaretinde normal dış ticarete kıyasla daha yaygın şekilde kullanılabilecek ödeme türlerinden biridir. Sınır ticaretinde genellikle küçük tutarlarda yapılan ticari işlemlerde tahsil açısından riske atılan tutar da düşük olmaktadır. Sınır ticaretinde ticari işlemler uzun dönem aralıkları ile büyük meblağlarda değil kısa dönem aralıkları ile küçük meblağlarda olmaktadır. Sınır ticaretinde sürekli iş ilişkisine giren taraflar bulunmaktadır. Ticaretin doğası gereği bu işlemlerde mal ve bedelinin her zaman aynı anda takas edilmesi mümkün olamamaktadır. Tarafların sınır komşusu olması ve karşılıklı bir araya gelme fırsatlarının olması, sınır komşuluğunun getirdiği kültür ve anlayışta benzerlik ve ülkelerin taraflar açısından daha tanınır olması, taraflar arasında güven oluşturabilecek hususlardır. Güven unsurunun ön planda olması gereken bir ödeme şekli olması sebebiyle sınır ticaretinin bu ödeme şekline uygun bir altyapıya sahip olduğu düşünülebilir.

Tablo 6: (Sayım ve Zengin, 2010).

TESLİM ŞEKİLLERİ	
DIŞ TİCARET	SINIR TİCARETİ
EXW - TİCARİ İŞLETMEDE TESLİM	Bu teslim şekli sınır ticaretinde sıklıkla kullanılabilecek bir teslim şeklidir. Alıcının ticari işletmeye bizzat gelip malları kontrol etme fırsatının olması malların yüklenmesinden boşaltılmasına kadar bizzat süreçte bulunması ve bu yolla maliyetlerini azaltması uygulamada yaygın bir şekilde kullanılabilecektir. Son yıllarda vize konusunda getirilen kolaylıklar ve muafiyetler bu tür teslim şeklinin önünü açıcı niteliktedir.
FCA - TAŞIYICIYA MASRAFSIZ TESLİM	Bu teslim şekli de sınır ticaretinde sıklıkla kullanılabilecek bir teslim şeklidir. Bu tür teslim şekli değerlendirmemize göre standartlaşmış ürün ve piyasa yapıları için daha geçerli olup sınır ticaretine konu mallar arasında da söylediğimiz bu şartları sağlamak koşuluyla yaygın olarak kullanılabilir.
FAS - GEMİ DOĞRULTUSUNDA MASRAFSIZ TESLİM	Bu teslim şekli gemi taşımacılığına dayalı olduğundan dolayı, mevcut sınır ticareti uygulamaları arasında yer bulmayacağını değerlendiriyoruz.
FOB - GEMİDE MASRAFSIZ TESLİM	Bu teslim şekli gemi taşımacılığına dayalı olduğundan dolayı, mevcut sınır ticareti uygulamaları arasında yer bulmayacağını değerlendiriyoruz.
CFR - MAL BEDELİ VE NAVLUN ÖDENMİŞ TESLİM	Bu teslim şekli gemi taşımacılığına dayalı olduğundan dolayı, mevcut sınır ticareti uygulamaları arasında yer bulmayacağını değerlendiriyoruz.
CIF - MAL BEDELİ, NAVLUN VE SİGORTA ÖDENMİŞ TESLİM	Bu teslim şekli gemi taşımacılığına dayalı olduğundan dolayı, mevcut sınır ticareti uygulamaları arasında yer bulmayacağını değerlendiriyoruz.
CPT - TAŞIMA ÜCRETİ ÖDENMİŞ TESLİM	Sınır ticaretinde yaygın kullanılabilecek teslim şekillerindendir. Zira tarafların her biri kendi ülkesindeki yükümlülükleri üstlenmektedir. Ancak malın satıcısının taşıma ücretini de karşıladığı bir durumdur. Dolayısıyla profesyonelleşme yolundaki ihracatçılarımızın maliyeti fiyata yansıtmak şartıyla kullanabilecekleri bir yöntemdir.
CIP - TAŞIMA VE SİGORTA BEDELİ ÖDENMİŞ TESLİM	Sınır ticareti ihracatçısı açısından CPT'ye göre daha masraflı bir teslim şeklidir. İhracatçı, alıcının ülkesindeki gümrük masraflarını ve varış yerine kadarki riskleri de üstlenmektedir. Sınır ticareti kapsamındaki ihracatçılarımızın maliyetleri ölçerek fiyatlayabilecek yeteneğe sahip olmalarını gerektirmektedir. Sınır ticareti kapsamındaki ihracatçılarımızın profesyonelleşmesine bağlı olarak kullanımı artabilecek bir teslim şeklidir.
DAF - SINIRDA TESLİM	Bu tür teslim şekli sınır ticaretinin bir boyutunu oluşturan Sınır Ticaret Merkezlerinde uygulanan yöntemle uyumaktadır. Fakat Sınır Ticaret Merkezlerindeki mallar satış sözleşmesi

	kapsamında teslimi yapılmak üzere getirilen mallar değildir. Sınır ticaretinin esası itibarı ile bu tür teslim şekline uygun bir zeminde olduğu söylenebilir.
DES - GEMİDE TESLİM	Bu teslim şekli gemi taşımacılığına dayalı olduğundan dolayı, mevcut sınır ticareti uygulamaları arasında yer bulmayacağını değerlendiriyoruz.
DEQ - RIHTIMDA TESLİM	Bu teslim şekli gemi taşımacılığına dayalı olduğundan dolayı, mevcut sınır ticareti uygulamaları arasında yer bulmayacağını değerlendiriyoruz.
DDU - GÜMRÜK VERGİLERİ ÖDENMEMİŞ TESLİM	Sınır ticaretine uygun bir teslim şekli olarak değerlendirilebilir. Bu teslim şeklinde ihracatçı profesyonel satıcı konumunda malların yerine teslimi ile ilgili bütün masrafları üstlenmiş olmakla birlikte ithalatçının gümrüğünde yaşanabilecek sıkıntı ve masrafların riskini ithalatçıya yüklemiş durumdadır.
DDP - GÜMRÜK VERGİLERİ ÖDENMİŞ TESLİM	İthalatçının gümrüğündeki muhtemel risklerin ihracatçı tarafından üstlenilmesi sebebiyle dış ticarete ihracatçı açısından riskli bir işlemdir. Ancak sınır ticaretinde coğrafi yakınlık ve bilgi paylaşımı bu riskleri azaltıcı unsurlar olarak görülebilir.

Tablo 7: (Sayım ve Zengin, 2010).

FİNANSMAN ŞEKİLLERİ	
DIŞ TİCARET	SINIR TİCARETİ
TÜRK EXİMBANK KREDİLERİ	Mevcut finansman yöntemlerinin sınır ticareti mevzuatına aykırı bir yönü tespit edilmemiştir. Sınır Ticareti yapan firmaların bu finansman metotlarını, komisyon ve diğer finansman maliyetlerini üstlenilebildikleri ölçüde sınır ticaretinde kullanabileceklerini değerlendiriyoruz. Sınır ticareti yapan firmaların diğer dış ticaret firmaları gibi işlemler yapabilmesini amaçlayan politikalar bu finansman metotlarının kullanımı için uygun düzenlemeler ve teşvik mekanizmalarının önünü açabilmektedir. Ülkemizde 1980 sonrası gündeme gelen ihracata dönük sanayileşme ile ihracatın artırılması konusunda çabalar yoğunlaşmıştır. Dış ticarete olduğu gibi sınır ticareti kapsamında da ihracatın desteklenerek geliştirilmesi önemli bir konudur. Fakat bilindiği üzere sınır ticaretinde kotalar bulunmaktadır. İhracatın artırılması için sadece finansmanın sağlanması yeterli olamayacak, karşı ülkenin üretimi finanse edilen bu malları ithal etmeyi kabul etmesi gerekecektir. Sınır illerinde işletmelerin finansmanı, öncelikle sınır ticaretindeki kotaları doldurmalarını temin
İHRACATÇI ÜLKE KREDİLERİ	
AKREDİTİF KREDİSİ	
İTHALATÇI FİRMALARA ÖZEL YTL KREDİSİ	
PREFİNANSMAN KREDİLERİ	
İHRACAT AKREDİTİFİ	
İSKONTOSU	
İHRACATTA FACTORİNG İŞLEMLERİ	
İHRACAT VE İTHALATTA FORFAİTING İŞLEMLERİ	
YABANCI PARA CİNSİNDEN İHRACAT KREDİLERİ	

	edecek düzeyde yeterli olmalı ve bunun dışında normal dış ticaret rejimine tabi ticari işlemlerin de finansmanının sağlanarak sınır ticaretinin bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılması hedefine katkı sağlaması gerekmektedir. Sınır ticareti kapsamında faaliyet gösteren esnaf veya tacirler, dış ticarete karşı ülke pazarında yer bulmak için gerekli çalışmaları profesyonel bir şekilde yapma imkanı bulamayacağı düşünülürse, sınır ticareti finansmanında karşı ülkedeki alıcının finanse edilerek ülkemizden mal ithal etmesi özendirilebilir. Böylelikle satıcılar karşı ülke pazarında rekabet üstünlüğü sağlamış olacaktır.
--	---

Tablo 8: (Sayım ve Zengin, 2010).

3.14. KAPIKÖY SINIR KAPISININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Türkiye'nin doğusundaki sınır kapıları Van ili dahil toplam yedi ile yayılmıştır. Bu iller; Artvin, Ardahan, Kars, Iğdır, Ağrı, Van ve Hakkari'dir. Bu kapıların iki ana özelliği vardır: (MGS Proje- Müşavirlik, 2014; T.C. Serhat Kalkınma Ajansı, 2012)

- Avrupa'nın ve Türkiye'nin Kafkasya, Hazar ve Ural Rusya'sı, İran, Hint alt-kıtası ülkeleri ve İç Asya'ya kara ulaşımının ve ticaretinin çıkış ve giriş noktaları olmaları;
- Bu noktaların Avrupa gümrüğüne ilk giriş kapıları olmaları.

Türkiye'nin doğusunda toplam yedi ile yayılmış sınır komşuluğundan çoğu kapalı ve işlevsiz olmakla beraber; açık şekilde bulunanlarda da yeterli hizmet verme kapasitesine ve donanımına sahip olmadığı görülmektedir (MGS Proje- Müşavirlik, 2014) :

- Gürcistan'ın Acara Bölgesi'ne açılan Sarp Sınır Kapısı (Artvin),
- Gürcistan'ın Samtskhe-Javakheti iline açılan Türkgözü Sınır Kapısı (Ardahan),
- Azerbaycan'ın Nahçıvan Özerk Bölgesi'ne açılan Dilucu Sınır Kapısı (Iğdır),

- İran'ın Batı Azerbaycan vilâyetinin Maku ilçesine açılan Gürbulak Sınır Kapısı (Ağrı),
- İran'ın Batı Azerbaycan vilâyetinin Khoy ilçesine açılan Kapıköy Sınır Kapısı (Van) ve
- İran'ın Batı Azerbaycan vilâyetinin Urmiye ilçesine açılan Esendere Sınır Kapısı (Hakkari) faal durumdadır. Ancak sadece Kapıköy, Esendere ve Gürbulak üzerinden gümrük işlemleri gerçekleştirilebilmektedir. Bunun nedeni depolama, gümrükleme ve özel sektör eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Demiryolu geçişinin sağlanabildiği tek sınır kapısı Kapıköy sınır kapısıdır ve tüm yükü üstlenmiş durumdadır. Altyapı yetersizlikleri nedeniyle sınır kapıları etkin ve verimli kullanılmamaktadır. Makro düzeyde gittikçe önem kazanan Avrasya bölgesinin fiziki altyapı, kalite ve sunulan hizmetin yetersizliği, Türkiye'nin dış ticaret ve diplomatik hedefleriyle uyum sağlamamaktadır.

Tablo 9:Türkiye’de sınır kapılarının tarihsel gelişimi şu şekildedir: (Öztürk, 2006).

1979	İlk düzenleme, 1979 yılında 79/17493 sayılı Dışsatım Düzenleme Kararı ile olmuştur. Bu karara dayanılarak çıkarılan 09.06.1979 tarih ve 79/17793 sayılı Kararla bazı sınır bölgelerinde sınır ticareti yapılması öngörülmüştür.
1980	1980’de yayınlanan Sınır Ticareti Yönetmeliği (Resmi Gazete, 1980) ile, İran’la Ağrı-Gürbulak sınır kapısından sınır ticareti yapılması bir yönetmelik maddesi haline getirilmiştir.
1982	1982 yılında yayımlanan İhracat Rejimi Kararı ve İhracat Yönetmeliği (Resmi Gazete, 1982) içerisinde sınır ticaretine ayrıca yer verilmesi, sınır ticareti açısından önemli bir gelişme olmuştur.
1985	Ağrı Valiliği’nin 13.02.1985 tarih ve 1/222 sayılı talebi üzerine; 5/9113 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı Eki, Sınır Ticareti Yönetmeliği çerçevesinde, Gürbulak sınır kapısından sınır ticareti yapılması işlemlerini bir takım kurallara bağlamıştır (Resmi Gazete, 1985). Aynı yıl Gaziantep-Ünlüpınar ve Karkamış sınır kapılarından Suriye ile sınır ticareti yapılmasına izin verilmiştir.
1986	1986 yılında Hatay-Cilvegözü sınır kapısı Suriye ile,
1987	1987 yılında ise Van-Kapıköy sınır kapısı İran ile sınır ticaretine açılmıştır.
1988	1988 yılında ise Hakkari-Esendere,
1989	1989 yılında Erzurum ilinin komşu il statüsünde Ağrı-Gürbulak sınır kapısından İran’la, Artvin-Sarp sınır kapısından ise Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ile sınır ticareti yapmasına karar verilmiştir. 1989 yılında da Artvin-Sarp sınır kapısı sınır ticaretine açılmıştır.
1990	1990 yılında Kars ilinin komşu il statüsünden yararlanarak Ağrı Gürbulak sınır kapısından İran’la, Artvin-Sarp sınır kapısından ise BDT ile sınır ticareti yapmalarına izin verilmiştir Yine aynı yılın ortalarında Mardin, Hakkari ve Şırnak illerinin Habur sınır kapısından sınır ticareti yapmalarına karar verilmiştir. Başlangıçta sınır ticareti fiili olarak Ağrı ilinde görülmekteyken, hızlı bir gelişme ile bu tür ticaret diğer sınır illerine de yayılmıştır.
1996-1997	Başbakanlık Dış ticaret Müsteşarlığının 96/7782 Sayılı Sınır Ticaretine İlişkin Tebliği (Resmi Gazete, 1996b) ile Şanhurfa ilinin Akçakale Sınır Kapısından

	Suriye ile sınır ticareti yapmasına izin verilmiş; 97/9113 nolu Bakanlar Kurulu Kararı ile de Edirne ili Bulgaristan ile Kapıkule'den sınır ticareti yapmaya yetkilendirilmiştir (Resmi Gazete, 1997).
1998	Sınır Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin 26.12.1996 tarih ve 96/9025 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve bu Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair 4.6.1998 tarih ve 98/11160 sayılı Bakanlar Kurulu Kararları ile, toplam 13 ilin (Ağrı, Ardahan, Artvin, Gaziantep, Hakkari, Hatay, Edirne, Iğdır, Kilis, Mardin, Şanlıurfa, Şırnak, Van) BDT/Gürcistan, Bulgaristan, İran, Suriye, Nahçıvan ve Irak'la sınır ticareti yapması kararlaştırılmıştır. Söz konusu Karar çerçevesinde, şirket merkezi sınır ticareti kapsamındaki illerde olan tüzelkişilerle, bu illerde mukim ve tek vergi numarasına sahip gerçek kişilerce, ayda dört defadan fazla olmamak üzere, her defasında 50.000 ABD Doları karşılığı Türk Lirasını aşmayacak eşya ithaline izin verilmiştir. Ayrıca sınır ticareti yoluyla ithal edilen petrol ürünlerinden alınması gereken vergi ve fonların % 80'i, diğer ürünlerde ise % 60'ının tahsil edilmesi karara bağlanmıştır. Ayrıca, anılan Kararın 8 inci maddesinde "Sınır ticareti kapsamında ithal edilen maddelerin il dışına çıkarıldığına tespiti halinde, gerçek ve tüzelkişiler adına düzenlenen sınır ticareti belgesi ile daha önce verilmiş uygunluk belgelerinin iptal edileceği, yeni sınır ticareti belgesi verilmeyeceği" hükmü de yer almıştır. Bu çerçevede, sınır ticareti kapsamında ithal edilen maddelerin il dışına çıkartılmaması konusunda gerekli denetim ve kontrolleri yapma görevi il valilerine verilmiştir.
1999	23.12.1998 tarihli karar, illerdeki "sınır ticareti değerlendirme kurulları" nda da değişiklikler yapmıştır. Buna göre Sınır Ticareti Değerlendirme Kurulları; vali veya valinin görevlendirdiği vali yardımcısı başkanlığında, sanayi ticaret müdürü, tarım il müdürü, TSO yönetim kurulu başkanı, defterdar ve Dış Ticaret Müsteşarlığının uygun gördüğü bir üyeden oluşmaktadır. Kurullarda daha önce defterdarlık ve müsteşarlık temsilcisi yer almıyordu. Kararla getirilen önemli bir yenilik de Sınır Ticareti Koordinasyon Kurulu oluşturulmasıdır. Yapılan düzenleme ile sınır ticareti yapılan illerin valileri ve ilgili kurumların yetkililerinin oluşturduğu kurul, üç ayda bir Dış Ticaret Müsteşarlığı'nda toplanarak çalışmalarını değerlendirmektedirler .
2000	27.01.2000 tarihinde TBMM'de 4481 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un geçici 2. maddesi uyarınca Bakanlar Kurulu, sınır ticareti kapsamında ithal edilen mallara ilişkin olarak tahsil edilen Akaryakıt Tüketim Vergisinin % 5'ine kadarlık kısmını, sınır ticareti yapılan illerin özel idarelerine aktarmaya yetkili kılınmıştır. Başlatıldığı günden bu yana kapsamı konusunda tartışmalar bitmeyen ve vergi kayıplarına neden olan sınır ticaretine 28.04.2000'de çıkarılan Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile yeni kısıtlamalar getirilmiştir. Getirilen düzenleme ile "komşu il" kavramı kaldırılırken, sadece Artvin'den Hatay'a kadar olan sınır illerinde sınır ticareti yapılabilmesi karara bağlanmıştır. Sınır ticaretine imkan tanınan il sayısı 7'ye düşürülürken Edirne ili sınır ticareti yasaklanan iller arasına girmiştir.
2002	1 Eylül 2002 tarihi itibarıyla sınır ticareti kapsamında yapılan motorin ticareti yeni bir düzenleme yapılana kadar tamamen yasaklanmıştır. Yasaklanma gerekçesi olarak motorin ticaretinin amacından saptığı belirtilmiştir.
2003	Sınır ticaretinin tarihsel gelişimi içinde en son yapılan düzenleme, 2003/5408 sayılı Sınır Ticaret Merkezlerinin Kurulmasına İlişkin Bakanlar Kurulu Kararının yayınlanmasıdır (Resmi Gazete, 2003). Bakanlar Kurulu Kararına göre; Türkiye'nin yaşam standardının düşük ve işsizliğin ciddi boyutlarda olduğu Doğu ve Güneydoğu Anadolu coğrafi bölgelerinde ekonomik, sınai ve ticari gelişimin hızlandırılmasını teminen, Sınır Ticaret Merkezleri kurulması karara bağlanmaktadır (m.1). 2003/5408 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'nın getirdiği en önemli yenilik, Sınır Ticaret Merkezleri uygulamasında bir kısım illere yeniden komşu il statüsünün tanınmasıdır. Sadece Sınır Ticaret Merkezlerinde geçerli olmak üzere Erzurum, Muş, Bitlis, Siirt, Batman, Diyarbakır ve Adıyaman illerine komşu il statüsü yeniden tanınmıştır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde komşu ülkelere sınırı bulunan Artvin, Ardahan, Kars, Iğdır, Ağrı, Van, Hakkari, Şırnak, Mardin, Şanlıurfa, Kilis,

	Gaziantep ve Hatay'dan oluşan 13 ilde kurulacak olan Sınır Ticaret Merkezlerinde mağazalar bulunacaktır. Kararın getirdiği en önemli yeniliklerden bir tanesi de Değerlendirme Komisyonunun oluşumudur. Buna göre ithal edilecek eşyaya ilişkin il kotaları ve ithal edilen eşyanın Uygunluk Belgesi sahiplerine dağıtımına dair esaslar; Vali veya Vali Yardımcısı başkanlığında Defterdar, Gümrük Müdürü, Sanayi ve Ticaret İl Müdürü, Ticaret Odası veya Sanayi ve Ticaret Odası ile Esnaf ve Sanatkarlar Odası temsilcilerinden oluşan Değerlendirme Komisyonu üyelerinin oybirliği ile teklifi üzerine Dış Ticaret Müsteşarlığınca belirlenecektir (m.10). Daha önce Sınır Ticareti Koordinasyon Kurullarında bulunmayan Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Temsilcileri, Değerlendirme Komisyonlarında görev almaya başlamıştır.																																																									
2008	2008/14451 sayılı Bakanlar Kurulu Kararına göre Sınır Ticaretini iki aşamada değerlendirmek gerekiyor. Sınır Ticareti Yapmaya Yetkili İller ve Sınır Ticaret Merkezi Kurulan İller (STM) Bakanlar Kurulu Kararına göre 12 ilde 13 gümrük kapısından 5 komşu ülke ile sınır ticareti yapılmaktadır. Bu iller, gümrük kapıları ve ülkeler aşağıda tabloda gösterilmiştir. Görüldüğü gibi sınır ticaretine yetkili olan illerin tamamı Doğu ve Güneydoğu Bölgesi illeridir. <table><tr><th>YETKİLİ SINIR İLİ</th><th>YETKİLİ GÜMRÜK KAPISI</th><th>ÜLKE</th></tr><tr><td>Artvin</td><td>Sarp</td><td>Gürcistan</td></tr><tr><td>Ardahan</td><td>Türkgozü</td><td>Gürcistan</td></tr><tr><td>Iğdır</td><td>Dilucu</td><td>Nahçıvan</td></tr><tr><td>Iğdır</td><td>Gürbulak</td><td>İran</td></tr><tr><td>Ağrı</td><td>Gürbulak</td><td>İran</td></tr><tr><td>Van</td><td>Kapıköy</td><td>İran</td></tr><tr><td>Hakkari</td><td>Esendere</td><td>İran</td></tr><tr><td>Şırnak</td><td>Habur</td><td>İran</td></tr><tr><td>Mardin</td><td>Nusaybin</td><td>Suriye</td></tr><tr><td>Şanlıurfa</td><td>Akçakale</td><td>Suriye</td></tr><tr><td>Gaziantep</td><td>Karkamış</td><td>Suriye</td></tr><tr><td>Kilis</td><td>Öncüpınar</td><td>Suriye</td></tr><tr><td>Hatay</td><td>Cilvegözü</td><td>Suriye</td></tr><tr><th>İLİ</th><th>SINIR TİCARET MERKEZİ</th><th>ÜLKE</th></tr><tr><td>Ağrı</td><td>Sarısı</td><td>İran</td></tr><tr><td>Hakkari</td><td>Esendere</td><td>İran</td></tr><tr><td>Van</td><td>Kapıköy</td><td>İran</td></tr><tr><td>Iğdır</td><td>Dilucu</td><td>Nahçıvan</td></tr></table>	YETKİLİ SINIR İLİ	YETKİLİ GÜMRÜK KAPISI	ÜLKE	Artvin	Sarp	Gürcistan	Ardahan	Türkgozü	Gürcistan	Iğdır	Dilucu	Nahçıvan	Iğdır	Gürbulak	İran	Ağrı	Gürbulak	İran	Van	Kapıköy	İran	Hakkari	Esendere	İran	Şırnak	Habur	İran	Mardin	Nusaybin	Suriye	Şanlıurfa	Akçakale	Suriye	Gaziantep	Karkamış	Suriye	Kilis	Öncüpınar	Suriye	Hatay	Cilvegözü	Suriye	İLİ	SINIR TİCARET MERKEZİ	ÜLKE	Ağrı	Sarısı	İran	Hakkari	Esendere	İran	Van	Kapıköy	İran	Iğdır	Dilucu	Nahçıvan
YETKİLİ SINIR İLİ	YETKİLİ GÜMRÜK KAPISI	ÜLKE																																																								
Artvin	Sarp	Gürcistan																																																								
Ardahan	Türkgozü	Gürcistan																																																								
Iğdır	Dilucu	Nahçıvan																																																								
Iğdır	Gürbulak	İran																																																								
Ağrı	Gürbulak	İran																																																								
Van	Kapıköy	İran																																																								
Hakkari	Esendere	İran																																																								
Şırnak	Habur	İran																																																								
Mardin	Nusaybin	Suriye																																																								
Şanlıurfa	Akçakale	Suriye																																																								
Gaziantep	Karkamış	Suriye																																																								
Kilis	Öncüpınar	Suriye																																																								
Hatay	Cilvegözü	Suriye																																																								
İLİ	SINIR TİCARET MERKEZİ	ÜLKE																																																								
Ağrı	Sarısı	İran																																																								
Hakkari	Esendere	İran																																																								
Van	Kapıköy	İran																																																								
Iğdır	Dilucu	Nahçıvan																																																								
2010	16.06.2010 tarih ve 27260 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Sınır Ticaretinin Uygulanmasına İlişkin Tebliğ (ihracat: 2009/7) İthalat değer limitleri; 50 milyon ABD Dolarına kadar tarım ürünleri ve 50 milyon ABD Dolarına kadar sanayi ürünleri olmak üzere ülke bazında yıllık toplam tutarın azami 100 milyon ABD Dolarına kadar olması kaydıyla, söz konusu sektörel değerlerin ilgili sınır illerine paylaştırılması suretiyle tespit edilir. Bu kapsamda yapılacak ithalat değer limitlerinin tespitinde ilgili sınır illerinin nüfusu göz																																																									

önünde bulundurulur.” Sayı : 27586 Sınır Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin 2008/14451 sayılı Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair 22/04/2010 tarihli ve 2010/393 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, 20 Mayıs 2010 Perşembe.

YETKİLİ SINIR İLİ	YETKİLİ GÜMRÜK KAPISI	ÜLKE
ARTVİN	SARP	GÜRCİSTAN
ARDAHAN	TÜRKGÖZÜ	GÜRCİSTAN
İĞDIR	DİLUCU	NAHÇIVAN
İĞDIR	GÜRBULAK	İRAN
AĞRI	GÜRBULAK	İRAN
VAN	KAPIKÖY	İRAN
HAKKARİ	ESENDERE	İRAN
ŞIRNAK	HABUR	IRAK
MARDİN	NUSAYBİN	SURİYE
ŞANLIURFA	AKÇAKALE	SURİYE
GAZİANTEP	KARKAMIŞ	SURİYE
KİLİS	ÖNCÜPINAR	SURİYE
HATAY	CİLVEGÖZÜ	SURİYE

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SINIR TİCARETİNİ ETKİLEYEN VE SINIR TİCARETİNDEN ETKİLENEN FAKTÖRLER

4. SINIR TİCARETİNDEKİ EKONOMİK BOYUTLAR VE ETKİLERİ

4.1. SINIR TİCARETİNİN EKONOMİYE KATKILARI

Bölgeler arası gelişmişlik farklarının giderilmesi ve istihdam olanaklarının yaratılması konusunda, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerine yatırımların artmasını sağlayacak kanunlarla düzenlenen teşvikler olmuştur. Sınır ticaretinin etkin kullanılması sonucunda yapılan ticaret artacağından sınır illerinin de alacağı payın bu doğrultuda artması beklenmektedir. Motorin ticareti sayesinde ise nakliyeciler ve bunların hizmet ettikleri sektörlerde çalışanlara önemli bir istihdam alanı oluşması beklenmektedir (Kara, 2005; Tan ve Altundal, 2008).

Sınır ticaretinin katkıları ise şu şekilde sıralanmaktadır: (Öztürk, 2006; Sönmez, 1995; Orhan, 2000; Mercan, 2011; TBMM Tutanak Dergisi, 2005; World Bank, 2010; Muzvidziwa,1998; Masinjila, 2009).

- İhtiyaçların karşılanmasının kolaylaşması,
- Kaçakçılığın önlenmesi ve azaltılması,
- Bölgesel istihdamın artması,
- Ürün çeşitliliğinin artması,
- Ürün fiyatlarında azalma,
- Bölgeler arası gelir farklılıklarının azalması,
- Nakliye sektörüne yakıt anlamında katkı sağlaması,
- Cari açığın azalması,

- Sermaye birikimine katkı sağlaması,
- Fiyat istikrarının olmasına katkı sağlaması,
- Kayıt dışı ekonominin azalması,
- Yoksulluğun azaltılması,
- Göçün engellenmesi,
- Toplumsal cinsiyet eşitsizliğini azaltıcı etkisi gibi katkılar sağlamaktadır.

Sınır ticaretinin sağladığı avantajlar şu şekilde sıralanabilir: (Yergin, 2001; DTM, 2000)

- Taşıt üzerindeki depolarda motorin ithalatı, ham petrol ithalatı, sınır ticareti kapsamındaki ithalat ve ihracat işlemleri ile açık pazaryerlerinde yapılacak ticari işlemlerde valiliklerce hiçbir nam ve hesap adına kesinti yapılamaz.
- Sınır ticareti uygulamasında banka ve muameleleri ve kambiyo takibi yapılmaz.
- İthalatta alınmakta olan vergi ve fonlar; 25,23 Gümrük Tarifesi İstatistik Pozisyonundaki (GTAP) muhtelif çimentolar, 27.01–27.16 GTAP’indeki petrol ve petrol ürünleri, muhtelif kömürler ve 72,01–72,29 GTAP’indeki demir-çelik ve ürünlerinde %10, diğer ürünlerde %40 indirimli olarak tahsil edilmektedir.
- Sınır ve kıyı ticareti kapsamında ithal konulu eşyada gümrük vergisi, resim ve fon ücretleri indirimli olarak tahsil edilir. Üçüncü ülkelerden ithal edilecek mallar (tarım ve petrol ürünleri hariç) sınır ticareti kapsamında ihraç edilebilir. Ancak, ilgili gümrük idarelerince ithal esnasında alınması gereken tüm vergi ve fonlar (Katma Değer Vergisi dâhil) tutarı kadar teminat alınır. Uygunluk belgesinin 90 günlük süresi içinde ihracatı yapmak kaydıyla, alınan teminat ihracattan sonra firmaya iade edilir. Mevcut düzenlenmelerin sağladığı bu teşvikler ve kolaylıkların yan ısıra düşük taşıma giderleri ile ülkeler arası fiyat farkları da sınır ve kıyı ticaretini cazip kılan kolaylık ve avantajlardır.
- Sınır Ticareti kapsamında ithal edilen lineer alkil benzin (LAB), hurda çelik ve hurda bakırın il dışına çıkarılması serbesttir.

- Sınır ve kıyı ticaretiyle ilgili işlemlerde, ithalat ve ihracat belgesi ile ithal müsaadesi aranmamaktadır. İhraç edilen eşyanın cins, miktar ve değerlerini gösterir listenin faturaları ile birlikte yetkilendirilmiş gümrük idarelerine gösterilmeleri gerekmekte, gümrük idareleri de bu beyan ve belgelere dayanarak tahakkuk varakası düzenlemektedir. İthalat ve ihracat aşamalarında gümrük giriş ve gümrük çıkış beyannamesi düzenlenmemektedir.

Sınır ticaretini diğer ithalat-ihracat işlemlerinden ayıran temel özellikler vardır. İthalat-ihracat işlemlerini yapmak için belirli bir bilgi, birikim, tecrübe ve sermaye gerekiyken; sınır ticareti buna kıyasla herkes tarafından daha küçük sermaye ile yapılabilir olması noktasında kolaylıklar sağlamaktadır. Bununla birlikte sınır ticaretinin gümrük muafiyetleri ve vergi indirimleri gibi avantajlar sağlaması, sınır ticaretini ihracat veya ithalata göre daha cazip hale getirmiştir. İthalat rejimi kapsamı dışında kalan ve istisnai bir gümrük rejimine tabi olan sınır ticareti, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde yaşayan halkın zaruri ihtiyaçlarını karşılamakla kalmayıp, komşu ülkeler arası ilişkilerin geliştirilmesinde de önemli bir rol üstlenmiştir (Taşlıyan ve Hırlak, 2012).

Sınır ticareti yapmaya yetkili olan 13 ilin tamamında kişi başına düşen gelirin ülke ortalaması altında olması nedeniyle, sınır ticareti bölgesel kalkınma anlamında ele alınması gereken bir konu olarak düşünülmektedir. Burada yaşayan çoğu insanın geçimini tarım ve hayvancılıkla karşılaması nedeniyle alternatif gelir kaynakları ve istihdam alanı oluşturulması açısından, sınır ticareti yöre halkı için önemli bir geçim kaynağı olduğu düşünülmektedir (Öztürk, 2006).

Türkiye'nin en büyük doğu komşusu olan İran'la ekonomik ilişkilerin beklenen boyutlara ulaşamamış olması, ekonomik ve diplomatik ilişkilerin de sınır ticaretini ve dış ticareti canlandırmak noktasında giderek geliştirilmesi gerektiği giderek önem kazanmaktadır (Güllülü, ve diğerleri, 2006).

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri iklim koşullarının zorluğu, üretim faktörlerindeki yetersizlik, sanayinin yapıldığı büyük kentlere olan uzaklıkları, temel

geçim kaynağı olan hayvancılıkta gerilemeler yaşamaları gibi sebeplerden dolayı hükümetlerin en büyük hedefi olmuştur. Ayrıca alternatif iş olanaklarının bulunmaması ya da kurulan işletmelerden verim alınamaması nedeniyle atıl kalması da bu iki bölgeyi hükümetlerin hedefi haline getirmiştir. İşte sınır ticaretiyle bölgeler arası eşitsizlikleri sosyal devlet anlayışına uygun olarak azaltmak, istihdam yaratmak, göçleri engellemek, refah seviyesini yükseltmek ve bölgeyi canlandırmak amaçlanmıştır. Bu nedenle sınır ticareti sürdürülmesi gerekli olan bir ticari model olarak yerini korumaktadır. Ayrıca sınır ticareti her iki bölgede de uzun yıllardır yaşanan terörün yarattığı yoksulluğun giderilmesinde de önemli bir araç olarak görülmektedir (Ertürk, ve diğerleri, 2013).

Günümüz dünyasında uluslar arası ilişkilerin giderek önem kazanması ve sınırların bulanıklaşması nedeniyle bölgesel kalkınma ve istihdam, dolayısıyla bölgelerin kalkınması ve istihdam olanaklarının yaratılması noktasında bir çözüm gibi görünen sınır ticareti büyük önem arz etmektedir (Özcan, ve diğerleri, 2010).

Sınır ticareti özel bir gümrük rejimine tabidir ve bu özel gümrük rejimi gümrük vergilerine tabi olmadan gerçekleştirilen ticareti ifade etmektedir. Türkiye'deki toplam vergi gelirleri içinde gümrük vergilerinin payı %1 düzeyindeyken; dış ticarete alınan vergi gelirleri içinde gümrük vergilerinin payı %8 civarındadır. Bu oranlara bakıldığında sınır ticaretine gereken önemin verilmesi ve yörede yaşayan halkın bu ticaret türüne teşvik edilmesi Türkiye için büyük vergi kayıplarına olmayacağı düşünülmektedir (Demir, 2010).

Türkiye'nin coğrafi konum itibari ile yakın olduğu ülkelerle ticaret yapması, hem ulaşım açısından hem de taşıma maliyetlerinin düşük olması nedeniyle büyük avantajlar sağlamaktadır (Haghighi, ve diğerleri, 2010; Tutar ve Küçük, 2010).

Temel iktisat teorilerinin de vurguladığı gibi, Türkiye'ye coğrafi, kültürel ve sosyo- ekonomik açıdan benzeyen ülkelerle sınır ticareti yapmak ve dış ticareti arttırma isteği olumlu bir gelişmedir (Gürbüz, ve diğerleri, 2010).

Bir ülkenin ekonomik açıdan iyileşmesi ve kalkınabilmesi için ekonomik açıdan büyüebilmesinin şartı olan rekabet ve üretim gücünü arttırması gerekmektedir (Öcal, ve diğerleri, 2010).

Türkiye de son dönemlerde yakın çevresine ve sınır komşularına uyguladığı politikalarla maksimum faydayı sağlamakta ve sınır komşularıyla işbirliğine önem vermektedir (Keskin, 2010).

Yapılan araştırmalar sonucu sınır ticareti yapanların çoğunluğu zamanla sermaye birikimi sağlayarak, ithalatçı-ihracatçı konumuna gelmektedir. Bu da ülkede sermayenin artmasını sağlayacaktır (Kökçe, 2005). Bununla beraber daha önce geçimlerini kaçakçılık yaparak sağlayan bölge halkı, zamanla sınır ticareti ile yasal olarak yüksek gelirler elde etmiş ve buna bağlı olarak refah seviyesi yükselmiştir (Ertürk ve diğerleri; 2013).

Sınır ticaretinin başlıca avantajları aşağıda sıralanabilir: (Özçiloğlu ve Sakar, 2011).

- Sınır ticareti yoluyla yapılacak ithalatta tek ve maktu vergi uygulanmaktadır.
- Sınır ticareti kapsamında ithal ve ihraç edilen ürünler “Dış Ticarete Teknik Düzenlemeler ve Standardizasyon Rejimi Kararı”na istinaden yapılan ihracat ve ithalat denetimlerinden muaftır. Ancak sınır ticareti kapsamında ithal edilen ürünlerin güvenli olmasından ithalatçı sorumludur.
- Sınır ticaretinin kaideleri basitleştirilmiş formalitelerden ve bürokratik işlemlerden arındırılmıştır.
- Sınır ticareti komşu ülkeden yapıldığı için ulaşım ve anlaşım kolaylığı mevcuttur.
- Normal ithalat-ihracat işlemleri belirli bir tecrübe, birikim ve yeterli sermaye ile yapılmasına rağmen, sınır ticareti herkes tarafından ve küçük bir sermaye ile yapılabilmektedir.

Sınır ticaretinin uygulandığı illere, bölgeye ve ülke ekonomisine katkıda bulunduğundan yola çıkarak komşularla sıfır problem anlayışı benimsenecek olursa sınır ticaretine gereken önemin verilmesi gerekmektedir. Sınır ticareti ile her iki ülkenin de ekonomik kazançlarının olması ve yapılan bölgelerin ekonomik kalkınmasının güçlenmesi esas alınmalıdır. İki ülkenin karşılıklı anlaşmaya varması gerekmektedir (Özçiloğlu ve Sakar, 2011).

Sınır ticareti Türkiye'nin komşu ülkelerle ticaretini geliştirmeye yaramaktadır ve sınır ticaretinde diğer yapılan uluslar arası ticaret türlerine oranla bürokratik işlemlerin az olması, vergi indirimi ve avantajlarının olması ticareti yapılan malların yeni pazarlar oluşturması dış ticaretin gelişimine önemli katkı sağlamaktadır (Sugözü ve Atay, 2010; Darıcı, ve diğerleri, 2010).

Sınır ticaretin katkıları şu şekilde sıralanabilir: (Sugözü ve Atay, 2010).

- Ülkenin gelişmişlik farkının en fazla olduğu bölgeler Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'dir.
- Bu bölgelerde yer alan Ortadoğu'ya açılan sınır kapılarından yapılan ticaret ile bu bölgelerin kalkınmasına yardımcı olunmaktadır.
- Sınır ticareti ile ön plana çıkan nakliyecilik sektörü başta olmak üzere çeşitli sektörlerde de istihdam olanağı artmıştır.
- Genel dış ticarete mevcut olan bürokratik işlemlerin sınır ticaretinde yer almaması ülkeler arasında yapılan ticareti kolaylaştırmaktadır.
- Sınır ticaretinde önemli ölçüde tarife ve miktar indirimleri yapılmaktadır.
- Sınır ticareti ile ürün çeşitliliğine gidilmekte ve pazar yelpazesi genişlemektedir.
- Sınır ticareti ile bölgede yaşayan halk ihtiyaçlarını hem ucuza hem de daha kolay karşılayabilmektedir.
- Sınır ticaretine konu olan mallara yapılan vergi indirimleri ile mallar gelir düzeyi düşük olan halk tarafından daha ucuza temin edilebilmektedir.

- Sınır ticareti yapan kişi ve kurumlar bu ticaretle elde ettikleri gelirlerini yatırıma dönüştürerek bölge ekonomisinin gelişmesine katkıda bulunmaktadır.

Sınır ticareti ile dış ticaret formaliteleri azalmakta, bölgesel dış ticaret artmakta ve girişimcilik ruhu oluşmaktadır (Özgentürk, 2008; Öcal, ve diğerleri, 2010).

Sınırdaki yaşayan halkın çoğu geçimini hayvancılık ve tarım faaliyetleri yaparak sağlamaktadır. Bu nedenle sınır ticareti ile Van ili için nakliye, konaklama ve yemek sektöründe iş yapan esnafa canlılık getirmiştir (VATSO, 2008; Ece, 2010).

Sınır ticareti Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde ve Türkiye’de; ekonominin büyümesine, eğitim, sosyal ve kültürel açıdan kalkınmasına ve gelişmesine katkıda bulunacaktır (Ekşi ve Bakan, 2010; Kalaycı ve Doğan, 2010).

Sınır ticaretin ülkemize olan katkıları şu şekilde sıralanabilir: (Orhan, 2000).

- Sınır ticareti ile bölge halkının ihtiyaçları mahallinde temin ve tedarik edilebilmekte ve bölge ekonomisine canlılık getirmektedir. Ayrıca sınır ticareti ile bölge insanına daha ucuza mal sağlanmakta ve mal kaçakçılığının her türlü asgariye indirilebilmektedir.

- Sınır ticaretinin ekonomiye yaptığı katkılardan en önemlisi istihdama yaptığı katkıdır. Bu şekilde sınır ticareti yapan bölgelerde Halkın refah düzeyi artmakta, normal halkta müteşebbis ruhunun gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Ayrıca bürokratik işlemlerin az olması dolayısıyla ülkenin dış ticaret hacminin gelişmesine katkıda bulunmaktadır.

- Sınır ticareti özellikle ülkede coğrafi ya da farklı nedenlerden dolayı mümkün olmayan ürünlerin, sınır ülkelerinden kolaylıkla getirilebilmesi ve darboğazların kolaylıkla aşılabilesidir. Örneğin Türkiye’de sınır ticareti başladığında 1978-1979 yıllarında en büyük sıkıntısı petrol yetersizliği idi. İran’la yapılan bir anlaşma ile sınırdan petrol getirilmesi karara bağlanmış ve Türkiye önemli bir eksikliğini giderme yönünde adımlar atmıştır.

- Sınır ticaretinin yapıldığı illerin genel olarak sosyo-ekonomik durumları geridir. Bu illerimizde yaşayan insanların önemli bir kısmı birincil sektörde çalışmakta ve geçimlerini bu sektörden sağlamaktadır. Sınır ticareti bu yörelerde yaşayan halkın genel olarak refahını artırmaktadır.

- Ülkemizde üretilmeyen tarım ürünlerinin yurt dışından sınır ticareti yoluyla getirilmesi, normal ithalata kıyasla daha ucuz olmaktadır. Özellikle petrol konusunda dışa bağımlı olduğumuz bir durumda sınır ticareti yoluyla yurda sokulan akaryakıtın ucuz girdisi olası yönüyle ayrıca yararı olmaktadır. Neden olduğu vergi kayıpları bir tarafa bırakılacak olursa, tarım da traktör kullanan çiftçilerin ucuz mazot girdisi temin edebilmeleri mümkün olmaktadır.

- Sınır ticareti ile meşgul olan kesimin önemli sermaye birikimi elde ettikleri ve bir müddet sonra ihracatçı veya ithalatçı konumuna geldiklerini göstermektedir. Sınır ticareti ülkeye sermaye birikimi sağlanmasında da yardımcı olmaktadır.

- Sınır ticaretinin en büyük yararlarından biriside göçü engellemesidir. Ardahan, Kars, Erzurum, ve Artvin başta olmak üzere doğu illeri sürekli göç veren illerdir. Bu illerden sürekli göç verilmesi Türkiye'nin diğer illerinde de huzursuzluk meydana getirmektedir. Göç veren illerden gelenler, büyük şehirlerin etrafında da problem oluşturmaktadır.

- Sınır ticareti yapılan bölgeler, Doğu ve Güneydoğu'daki az gelişmiş bölgelerimizdir. Özellikle bölgelerarası gelişmişlik uçurumunun ortadan kalkması açısından sınır ticareti son derece önem taşımaktadır.

4.2. SINIR TİCARETİNİN EKONOMİK KAYIPLARI

Sınır ticaretinin olumsuz yönleri aşağıda sıralanmıştır (Özçiloğlu ve Sakar, 2011):

- Bütün ürünler sınır ticareti kapsamına girmemektedir. Sadece Dış Ticaret Müsteşarlığının belirlemiş olduğu ve tahsis olunan kotalarla sınırlandırılan ürünler sınır ticareti kapsamına girmektedir.
- Sınır Ticaret Belgesi alabilmek için ilgili esnaf ve tacirin kapsam içerisindeki sınır illerinde en az iki yıldan beri yerleşik olara faaliyet göstermesi gerekmektedir.
- Hizmet sektöründe faaliyet gösteren esnaf ve tacir adına sınır ticareti belgesi düzenlenmemektedir.
- Sınır ticareti yapan firmalar bir ayda azami 50 bin dolarlık ithalat yapabilmektedir.
- Sınır ticaretine konu eşya, sınır ticareti kapsamındaki komşu ülke menşeli olması gerekmektedir. Üçüncü ülke menşeli ürünlerin sınır ticareti kapsamında ithalatına izin verilmemektedir.
- Esnaf ve tacirler ticari faaliyeti kapsamına girmeyen ürünleri sınır ticareti kapsamında ithal edemezler.
- Sınır ticareti kapsamında ithal edilen ürünler ancak yetkili sınır illerinde yerleşik esnaf ve tacire satılabilir.
- Ülkemizin her tarafında serbest dolaşımı mümkün değildir.

Sınır ticaretin kayıpları şu şekilde sıralanabilir: (Sugözü ve Atay, 2010).

- Sınır ticareti ile daha ucuza gelen tarım ürünlerinin ülke genelindeki bölge illerine dağılması çiftçilerin haksız rekabetle karşı karşıya kalmalarına neden olmaktadır.
- Sınır ticareti ile bölgeye kaçak yolla giren motorinin akaryakıt istasyonlarında vergi alınmadan satılması ülkenin vergi kaybına yol açmıştır. Ayrıca

ülkeye giren kalitesiz yakıt haksız rekabete yol açarak bölge halkından zenginler oluşturmuş ve gelir dağılımını bozmuştur.

- Sınır ticareti ile sermaye elde eden kesim başka illere yatırım yapmakta ve bu durumda bölge gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir.

Sınır ticaretinde kamyon altlarında getirilen kalitesiz motorinin ve bu durumun ülkemizde çevre kirliliğine, kazalara ve araçlarda hasar ve arızalara yol açmaktadır. Ayrıca yurda ithali yapılan gıda ürünlerinin kalitesiz olması da başka bir sorundur (Yüce Dural ve Göktepe, 2010).

4.3. SINIR TİCARETİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR

4.3.1. Ekonomik Sorunlar

Sınır ticaretinin neden olduğu ekonomik sorunları şu şekilde sıralanabilir: (Öztürk, 2006).

- Doğrudan kayıplar:
 - Vergi kayıpları,
 - İkili fiyattan kaynaklanan iki farklı piyasanın ortaya çıkması,
 - İthal edilen malların iç piyasaya satılmaması.
- Dolaylı kayıplar: Sınır ticaretinin neden olduğu dolaylı kayıplar ise ithali gerçekleştirilen ürünlerin yol açtığı kayıplardır. Örnek olarak ithali yapılan akaryakıtın kalite sorunundan dolayı araçlara zarar vermesi ve ek külfete neden olması gösterilebilir. TSE standartlarına göre ülkemizdeki akaryakıt rafinelerinde üretilen motorinin kükürt oranı maksimum binde 7 olmak zorundadır. Sınır ticareti yoluyla gelen Irak motorininin kükürt oranı binde 9,5'tir. Bu miktar AB ülkelerinin standart değerinden 5 misli daha fazladır. Kükürt oranındaki bu yükseklik çevre kirliliğine büyük ölçüde olumsuz etki yaptığı gibi bu motorini kullanan araçların motorlarında da korozyon nedeniyle büyük ölçüde hasarlara yol açmaktadır.

Devletin uğradığı ekonomik kayıplar: (TZOB, 2003; Erten, 1998; Toskay, 1998; Usumi,1998; Turcas Faaliyet Raporu, 1998; Büyükcengiz, 1997; Bayer, 1999; Superonline,1999; Para Dergisi,1998)

- Vergi kaybı,
- Tarım ürünleri üzerindeki olumsuz etkisi,
- Kayıt dışı ticaretin etkisi,
- Ürün kalitesiyle alakalı sorunlar.

Sınır ticaretinde asıl amaç iki bölgenin de refah seviyesini yükseltmek ve ekonomik olarak iyileştirilmesi iken; Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde özel mevzuat hükümleri uygulanarak yürürlüğe konulan ve halkın tarım ve sanayi ürünleri ticaretini yaparak, geçimini ve ihtiyaçlarını ucuz yoldan karşılanması amacıyla sınır ticareti yapılmaya başlansa da, kaçakçılık yine de zamanla legal hale gelmiştir (Karluk ve Yüce Dural, 2010).

Sınır ticareti başlangıçta bölge halkının geri kalmışlığının ortadan kaldırmak ve diğer bölgelerle aradaki farkının giderilmesi maksadıyla uygulamaya konulduysa da bu durum zamanla bölge içinde gelir dağılımı eşitsizliği ortaya çıkmış ve yakıt zenginleri ortaya çıkmıştır. Bu durumun tedbiri olarak yakıt ticareti önce devlet eliyle yapılmaya karar verilmiş, daha sonra tamamen yasaklanmış ve en sonunda da sınır ticaret merkezleri kurularak kayıt dışı yöntemlerin azaltılması amaçlanmıştır (Karluk ve Yüce Dural, 2010).

Sınır ticareti o bölgede yaşayan esnafın sınır ticareti yapma konusundaki isteksizliği ya da tembelliğinden kaynaklanmamaktadır. Bu durumun nedeni, illegal kaçakçılığın kalitesiz mal girişinin ve Türkiye’de belli dönemlerde üretilen malların haksız rekabet yaratmamak için çeşitli şekilde devlet tarafından sınırlandırılmasından kaynaklanmaktadır. Bu da sınır ticaretinin hala istenilen düzeye gelememesine neden olmaktadır (Yüce Dural ve Göktepe, 2010).

4.3.2. Dış Ticaret Rejimi ile Alakalı Sorunlar

Özel bir dış ticaret rejimi olan sınır ticareti, ithalat ve ihracat işlemlerinden farklılıklar göstermektedir. Denetimlerin yetersiz kalması durumunda ne kadar malın ithalinin gerçekleştiği bilinmeyecektir. Bu durum da zamanla dış ticaret dengesinin bozulmasına neden olabilecektir. Son yıllarda sınır ticareti yoluyla yapılan ihracatta artış, ithalatta ise azalma görülmektedir. İhracatta yaşanan bu artış iç gümrüklerde yaşanan sıkıntılardan dolayı mükelleflerin sınır ticaretine yönelmesi sonucu oluşmaktadır (Tan ve Altundal, 2008).

4.3.3. Menşei Sorunu

Sınır ticaretiyle ithali yapılacak malın menşeinin sınır ülkesine ait olması gerekmektedir; fakat son yıllarda üçüncü ülkeden getirilen malların ithal edildiği görülmüştür. Bu duruma örnek olarak Hindistan pirincinin ve Malezya çayının İran üzerinden ülkeye sokulması gösterilebilir. Bu durum da sınır ticaretinin amacına uygun kullanılmamasına neden olmaktadır (Tan ve Altundal, 2008).

4.3.4. Karşılıklılık Sorunu

Sınır ticareti yapılmasındaki temel amaç sınır illerinin kalkınması ve ihtiyaçlarının sağlanabilmesidir. Bu durumun tersine uygulamada, ucuz emtia ithal etmek yoluyla yüksek gelir elde edilme yolunun kullanılmasına neden olabilmektedir (Tan ve Altundal, 2008).

4.3.5. Kotaların Neden Olduğu Sorunlar

Ülkeler uluslar arası ticarete, kendi politikalarına uygun olan müdahalelerde bulunurlar. Bu müdahaleler; faaliyetlerin kısıtlanması, sınırlandırılması veya özendirilmesi şeklinde olabilir (Marangoz, ve diğerleri, 2010).

Sınır ticaretine konu olan ürünler her yıl düzenli olarak il ihtiyaçlarına uygun olacak şekilde belirlenmektedir. Fakat belirlenen ürünleri başka bir mükellef ithal ettiğinde diğeri etmemekte ve kotalar tam doldurulamadan boş kalmaktadır. Bu durumda her iki ülke de sınır ticaretinden beklenen yararı sağlayamamakta, dış ticaret hacmi düşmekte ve her iki ülkenin de sınır ticaretine gereken önemi vermemesine neden olmaktadır (Tan ve Altundal, 2008).

İthalat değer limitlerinin belirlenmesinde büyük illere avantaj sağlayacak bir adaletsizlik söz konusu olabilmektedir. Buna göre Sınır Ticaretinin Uygulanmasına İlişkin İhracat:2009/7 sayılı tebliğin 10. Maddesi 7. Paragrafında “İthalat Değer Limiti kapsamında ilgili sınır illerine yapılacak tahsisatlarda, ilgili sınır illerinin nüfusu ve sınır ticareti kapsamında ilgili komşu ülke ile son üç yıl içerisinde gerçekleştirilen toplam ithalat ve ihracat değerleri göz önünde bulundurulur.” maddesi yer almaktadır (Özçiloğlu ve Sakar; 2011).

Gelişmekte olan ülkelerin çoğu mevcut kıt kaynaklarını kullanarak kendi kendine yetmeye çalışmakta ve buna bağlı olarak birçok siyasal, ekonomik ve sosyal problemler yaşamaktadır. Bu durum toplumun iç dinamiğinden kaynaklanmakla kalmayıp aynı zamanda var olan yapının işleyişinden de kaynaklanmaktadır (Çoban, 1999).

Başlatıldığı ilk günden itibaren zaman zaman kapsamı daraltılan, zaman zaman da devlet tarafından avantajlar ve teşviklerle desteklenen sınır ticareti, kapsamı konusunda tartışmaların yaşandığı ve vergi kayıplarına neden olduğu düşünülse de hala varlığını devam ettirmektedir. Aslında dış ticareti ortaya çıkaran asıl neden bir ülkede belirli malların hiç üretilmemesi ya da ihtiyaçları karşılayamaması yani talebin arzdan fazla olması olmuştur (Ertürk, ve diğerleri, 2003).

“Listeler kısıtlanarak ürün sayısı ve miktarları azaltıldıkça sınır ticareti uygulanamaz hale gelmektedir. Sorunun temel kaynağını İthalat Kotasını oluşturan

sınır ticareti kapsamında ithal edilebilecek ürün sayısının ve miktarlarının çok az, ya da İthalat Değer Limitlerinin düşük miktarlarda tespit edilmesi oluşturmaktadır. Dolayısıyla sınır ticareti ithalat kotalarının dağıtımında illerin nüfusu, dış ticareti, büyüklük-küçüklük durumu etkili olmamalıdır. Küçük illerin de sınır ticareti vasıtasıyla ekonomilerini geliştirmesi, sınır ticareti kapsamında ithal ettikleri ürünleri kapsam içerisindeki diğer illere satış yaparak ekonomilerini güçlendirmeleri sağlanmalıdır. İller arası dengesizliklerin azaltılması ve sınır ticaretinin imkânlarının ayrımcılık yapılmadan her ile eşit sunulması amacıyla Sınır Ticareti İthalat Kotaları veya İthalat Değer Limitlerinin kapsam içerisindeki illere eşit olarak dağıtılmalıdır.” (Özçiloğlu ve Sakar, 2011).

4.3.6. Komşu Ülkelerden Kaynaklanan Sorunlar

Türkiye’nin konumundan dolayı yıllardır terör vb. sorunlar yaşanmaktadır. Sınır ticaretini yapabilecek ülkeler hem bürokraside hem de halkın gözünde sakıncalı ülke konumunda bulunmakta ve bu da ticareti olumsuz yönde etkilemektedir (Tan ve Altundal, 2008).

Kültürlerarası iletişim sağlanabilmesi ve verimli bir ticaretin gerçekleştirilebilmesi için ticari faaliyette bulunacak alıcı ve satıcının sağlıklı bir bilgi alışverişinde bulunması ve birbirlerini iyi anlamaları gerekmektedir. Ticari ilişkiler sırasında farklı kültürlerle sahip tarafların yaşadıkları engeller; (Güler Yılmaz ve Yılmaz, 2010).

- Algılama farklılıklarından,
- Düşünme biçimindeki farklılıklardan,
- Kişilerarası ilişkilerdeki farklılıklardan,
- İletişim kanalları ve iletişim biçimlerindeki farklılıklardan,
- Kültürlerarası sözlü iletişim davranışlarındaki farklılıklardan,
- Kültürlerarası sözsüz iletişim davranışlarındaki farklılıklardan,
- Beden dili alanındaki farklılıklardan,

- Yaşantılar ile beklentiler arasındaki ortaya çıkan sosyal huzursuzluktan,
- Dil, Irk-Etnik köken, Din, Kalıp düşünceler ve ön yargılar, Toplumsal değerler, Örf ve adetler, sosyal alışkanlıklar, normlar, Ekonomik hayat farklılıklarından kaynaklanmaktadır.

4.3.7. Ulaşım Sorunu

Ulaşım kanallarının yetersiz olması, özellikle İran sınırındaki yolların yeterince modernize edilmemesi ve bazı sınır kapılarının hala transit geçişe kapalı olması sınır ticaretini olumsuz yönde etkilemektedir (Tan ve Altundal, 2008).

4.3.8. Sınır Ticaret Merkezlerinden Kaynaklanan Sorunlar

Kayıt dışı sınır ticaretini önlemek amacıyla yürürlüğe giren Sınır Ticaret Merkezi (STM) Türkiye’ de 13 adet sınır kapısında bulunmaktadır. Fakat STM’ lerin açılabilmesi için her iki ülke arasında mütabakat sağlanması gerekmektedir. Şu an sadece Ağrı-Sarıs, Van-Kapıköy, Hakkari-Esendere sınır kapıları bulunmaktadır. Diğer ülkelerle mütabakat hala sağlanamamıştır. Komşu ülkelerin Türkiye’nin kendilerine sadece mal satacaklarını, kendilerinden mal almayacaklarını düşündükleri ve sınır illerinde yaşayan insanların sınır ticaretini tam olarak anlayamaması, petrol ticareti olmayan ticarete sıcak bakmamaları gibi nedenlerden dolayı sınır ticareti istenen düzeye gelmemektedir (Tan ve Altundal, 2008).

Sınır ticaret merkezlerinin kurulmasıyla; kota üzerinde ve dışındaki malın yurda sokulması, buna bağlı olarak oluşan vergi kayıplarının yaşanması, kalitesiz malın yurda sokulması, belirlenen il için getirilen malın başka illere dağıtımını engellenmeye çalışılmıştır. Terör olaylarının yaşanması, Suriye, Irak ve Türkiye’de yaşanan olaylar ve ülkelerin ‘‘çatışma bölgesi’’ haline gelmiş olmasından dolayı yeni sınır ticaret merkezlerinin açılması engellenmiştir (MGS Proje-Müşavirlik, 2014).

4.3.9. Tarım Ürünleri ile Alakalı Sorunlar

Sınır ticareti ile ÷lkeye alınan mallardan kaynaklanan en büyük sorunlardan biri de tarım ürünlerinde yaşanmaktadır. Örneğin sınır ticareti yoluyla kavun, karpuz, nar, İran fıstığı, bal, patlıcan, kivi, pirinç, şeker, üzüm, çay, elma, muz gibi özellikle İran'dan ithal edilen bazı tarımsal ve işlenmiş ürünlerin belirlenen kotalar dahilinde getirilmesi gereken il haricinde, il dışındaki pazarlara çıkarılması yerli üreticiyi de zor duruma sokmaktadır. Özellikle hasat dönemleri aynı Türkiye'dekiyle aynı olmayan mallar mevsimi dışında ÷lkeye sokulmakta ve daha ucuza satılmaktadır, bu durum da mevsim dışı bir piyasanın oluşmasına neden olmakta ve yerli üreticiyi olumsuz etkilemektedir. Örneğin kavun-karpuz ticareti Adana ve Mersin'i, kivi ithalatı Rize'yi, pirinç ithalatı Trakya'yı, İran fıstığı ithalatı Gaziantep, Adıyaman, Kilis, Siirt ve Şanlıurfa'yı kötü etkilemiştir. Hayvan ticareti is Doğu bölgesindeki hayvancılık faaliyetiyle uğraşan halkı kötü etkilemiştir. Özellikle 1980-90 yılları arasında hayvan ithalatının çok yapılması doğudaki küçükbaş hayvan sayısını 8 milyondan 2 milyona düşürmüş, sektör çökme noktasına gelmiştir. Ancak 1999 yılında hayvan ithalatının tamamen yasaklanmasıyla hayvan sektöründeki bu çöküş önlenebilmiştir (MGS Proje-Müşavirlik, 2014; Öztürk,2006).

4.3.10. Altyapı Sorunları

Kapıköy sınır kapısı eksik bir altyapıyla açılmış ve zamanla giderilebileceği öngörülmüştür; fakat Türkiye tarafında geniş yolların varlığına rağmen hala İran tarafında büyük araçların geçişine imkan sağlayacak yollar mevcut değildir. Kapıköy- Razi ve Hoy'u birbirine bağlayacak 70 km'lik yolun 2015 yılının sonuna kadar yapılacağı taahhüt edilse de bu durum hala İran ve Türkiye arasında sorun teşkil etmektedir (MGS Proje-Müşavirlik).

Sadece ulusal ve uluslar arası ihtiyaçların karşılanmasıyla kalmayıp, transit ulaşım kavşağı olma avantajını elde etmek isteyen ÷lkeler sürekli bir gelişim içerisinde. Karayolu, havayolu, denizyolu ve boru hattıyla taşımacılık yapılmasına karşın aynı kullanım etkinliği demiryollarında yeterince sağlanamamıştır. Bu durum

kısmen ulaşım sistemlerinin genel özelliklerine bağlı olmakla beraber, büyük ölçüde ulaşım politikalarıyla da alakalıdır. Türkiye’de 5 ayrı ülke sınırında 7 sınır kapısında demiryoluyla geçiş yapmak mümkündür ve bunlardan İran’la olan Kapıköy sınır kapısı cumhuriyet döneminde, diğerleri ise Osmanlı döneminde inşa edilmiştir. Uluslar arası demiryolu ulaştırması toplam sınır kapılarının %5’ini oluşturmakta ve diğer ulaştırma sistemlerinde oranla yeteri kadar etkin kullanılmamaktadır. Türkiye’de sınırları dışına bağlantısı olan az sayıda demiryolu hattından biri olan Van gölünün, iklim koşulları ve bunun ulaşım üzerindeki olumsuz etkileri göz önüne alınarak, zaman ve maliyet açısından etkilerini azaltmak maksadıyla göl üzerinde 90 km’lik mesafede vagonların feribotlarla taşınması tercih edilmiştir. Aynı zamanda Türkiye’nin uluslar arası yolcu taşımaya bakacak olursak; Türkiye-İran demiryolu ulaşımı İstanbul-Tahran arasında Van-Tebriz ve Transasya treni vasıtasıyla haftada bir gün yapılmaktadır. İstanbul-Tahran treninin seyir süresi yaklaşık 2,5 günü bulurken, Van-Tebriz treninin seyir süresi ise 9 saati bulmaktadır. Diğer taraftan 1950’li yıllardan sonra demiryollarıyla ulaşımın geri planda kalması, yeni hatların yapılması ve eskilerinin onarımı büyük ölçüde engellenmiştir. Bu modern yapılanmadan uzak tutum komşu ülkelerle ilişkilerde kötü bir izlenim vermekle kalmayıp aynı zamanda uluslar arası taşımacılıkta demiryolu ulaşımının istenen düzeye gelmesini engellemiştir (Bakırcı, 2013).

“Bu çerçevede; inşa faaliyetleri bakımından karayoluna göre maliyetin düşük olması bir avantaj olarak belirirken, tek seferde çok sayıda insan veya çok miktarda yük taşımaya mümkün olması bakımından da oldukça avantajlı bir görünüm sergilemektedir. Karayoluna göre daha uzun ömürlü olması bir diğer avantajını teşkil ederken, kaza riski daha düşük olması önemli bir avantaj olarak belirlemektedir. Özellikle otoyol yapımına göre, demiryolunda arazi kamulaştırmasının daha az olması, bir yandan maliyetleri azaltırken, diğer taraftan özellikle verimli tarım arazilerinin kaybını engellemektedir. Sadece arazilerin korunması bakımından değil aynı zamanda karayoluna göre yakıt ve enerjide daha tasarruflu bir nitelik taşıması, yani aynı miktarda yük veya insan taşımada enerji tasarrufu sağlaması diğer bir avantajlı özelliğini ortaya koyarken, elektrik enerjisi kullanabilen bir ulaşım sistemi olması dolayısıyla petrole bağımlı bir yapı göstermemesi, çevre kirliliği açısından

karayollarına göre çevre dostu olması ve konfor açısından kısmen karayoluna göre daha iyi şartlar sağlaması demiryolu ulaşımının avantajlı yönleri olarak belirginleşmektedir” (Bakırcı, 2013).

Sınır kapılarında ulaşım imkanlarının yetersizliği, ulaşım kanallarının yeterince modernize edilmemiş olması, bazı sınır kapılarının transit geçişe açık olmaması özellikle İran başta olmak üzere sınır ülkeleriyle olan ticareti ve ulaşımı olumsuz yönde etkilemektedir (Ertürk, ve diğerleri, 2013).

Demiryollarında öne çıkan sorunlar şu şekilde özetlenebilir: (Oda, 2008).

- Demiryolları ve kombine taşımacılığın yeterince birleştirilememesi,
- Kombine yük taşımacılığı yapmaya elverişli istasyonların azlığı,
- Demiryollarının yeterli ölçüde etkin kullanılamaması,
- Demiryollarında kullanılan vagon ve lokomotif sayılarının ve kapasitelerinin yetersizliği,
- Demiryolları ve uluslar arası taşımacılıktaki yasal sorunlar ve eksikler,
- Farklılık gösteren yükleri taşımaya uygun olmayan sistemler,
- Sanayileşme ve demiryolu taşımacılığı hızında yaşanan artışların birlikte yürümemesi,
- Elektrik hatlarında yaşanan eksiklik ve yetersizlikler,
- Demiryolları konusunda insanların yeterince bilinçlenememesi,
- Organize sanayi bölgeleri ve demiryolları arasında bağlantıların kurulmaması,
- Demiryolu bağlantı güzergâhlarının uzunluğu,
- Demiryollarında yan sanayinin gelişmemiş olması,
- Hat bakımlarının etkin bir şekilde yapılmaması,
- Bölgeler arası kalkınma ve sanayileşme düzeyinde dengesizlikler.

4.3.11. İşletme Sorunları

Gümrük kapılarının işletilmesi Gümrük Bakanlığına ait olmasına rağmen sınır ticaret merkezlerinin işletilmesi Bakanlar Kurulu ve İl Özel İdarelerine bırakılmıştır. Son yasal düzenlemelere göre büyükşehir belediyelerinin olduğu yerlerde İl Özel İdareleri kaldırıldığı için sınır ticaret merkezlerinin işletilmesi hakkında yasal bir belirsizlik söz konusudur. Ancak temizlik işlerinden Van Büyükşehir Belediyesi, gümrük işlemlerinden ise Doğu Anadolu Gümrük Bölge Müdürlüğü sorumludur. Bir diğer sorun da STM mağazalarının olduğu yere mağaza sahiplerinden başka kimsenin girmesine izin verilmemesi ve mağaza sahiplerinin bu durumdan şikayetçi olarak mağazaları depo olarak kullanmak zorunda kalmasıdır. Kapıköy STM mesai saatleri ve hafta sonları çalışmamaktadır, oysa diğer STM'ler 24 saat açıktır (MGS Proje-Müşavirlik).

4.3.12. Güvenlik Sorunları

Gümrük Bölge Müdürlüğüyle yapılan görüşmede son 3 ayda 41 memurun 37sinin darp edildiği ve sorunun da belirlenen ticaret listelerine uymak istemeyen mükelleften kaynaklandığı söylenmektedir (MGS Proje-Müşavirlik).

MGS Proje-Müşavirlik' in yapmış olduğu çalışmaya göre sınır ticaretindeki eksikliklerin giderilmemesi ve sınır ticaretine gereken önemin verilmemesi nedeniyle; (MGS Proje-Müşavirlik)

- İl ihtiyaçlarının karşılanamaması,
- Personel eksikliği ve denetim yetersizliğinden dolayı kaçakçılığın önlenememesi,
- İşletim sorunları nedeniyle istihdama katkı sağlayamaması,
- İthal edilen ürünlerin standartlar ve nitelik eksikliği
- Bölgelerarası gelir farklılıklarının giderilmesine katkı sağlayacak altyapı ve işletime sahip olamaması,
- Yoksulluğun azalmasına katkı sağlayamaması,

- Göçün engellenememesi,
- Toplumsal cinsiyet farkını azaltıcı bir etki sağlayamaması gibi sorunlar devam etmektedir.

4.3.13. Bürokrasi Sorunu

“Bir takım usulsüz uygulamalarla sınır ticareti giderek amacından uzaklaşmıştır. Gümrük vergisi avantajı nedeniyle büyük şehirlerdeki bazı işadamlarının sınır ticareti yapılan illerdeki kişiler adına belge alarak istedikleri malı indirimli tarifieden alıp sattıkları ve bu nedenle de sınır ticaretinin yöre insanına yarar sağlamaktan çok, “belge almaktan taşımacılığa kadar belli bir çıkar zinciri” oluşmasına neden olduğu yetkililer tarafından bildirilmiştir. Ayrıca Başbakanlık uzmanları tarafından Ağrı, Van ve Hakkâri’de yapılan incelemelerde, bazı üst düzey bürokratların sınır ticaret belgesi vermek için zorunlu bağış alarak, usulsüz harcamalarda kullandıkları saptanmıştır.” (Milliyet Gazetesi; Hürriyet Gazetesi).

Günümüzde devletler, refah devleti çerçevesinde vatandaşlarının yaşam standartlarını arttırmak için sosyal, ekonomik ve siyasal hayata dahil olmakta ve bu faaliyetler içerisindeki paylarını giderek arttırmaktadırlar. Bu durum devletlerin piyasaya müdahale etme seviyesini arttırırken diğer taraftan da devlet bütçesinin sürekli açık vermesine, borçların artmasına ve para basma aracına daha sık başvurmasına yol açmaktadır. Kamusal işlemlerin devlet tarafından tespit edilmesi zaman, para, arz ve talep eksikliğine yol açmaktadır. Bu durum sonucunda siyasal yozlaşma yaşanarak, demokratik kurumlar olarak adlandırılan olgu yerini baskı ve çıkar gruplar demokrasisi adıyla plütokrasi alır. Kamusal alanda kararların büyük sorumluluklar üstlenilecek seviyede olması insan unsurunun ön plana çıkmasına, zaman kaybı yaşanmasına ve bu yetkileri ellerinde bulunduran kişi ve grupların kendi gaye ve çıkarları adına her fırsatta ellerindeki yetkiyi menfi olarak kullanmalarına yol açacaktır. Etkin bir denetim mekanizmasının olmaması durumunda ise bu süreç hızlanacaktır (Çoban, 1999).

4.3.14. Kayıt Dışı Ekonomi Sorunu

Kayıt dışı ekonomi; kamunun dışındaki, hiçbir belgeye bağlanmamış, içeriği gerçeği yansıtmayan belgelerle devletin bilgisi dışında ticari faaliyetlerin tümü olarak tanımlanabilir. Fakat kayıt dışı ekonomiye yönelten birçok sebep vardır. Ekonomik krizler ve bununla beraber kişilerin yaşam standartlarının düşmesi, ekonomik açıdan yetersiz kalınması kayıt dışı ekonomik faaliyetlerde bulunmaya yöeltebilir. Kayıt dışı ekonominin ortaya çıkışının diğer nedenleri ise; mali, siyasal, ekonomik ve psikolojik nedenler olabilir (Akbaş ve Şentürk, 2010).

4.3.15. Haksız Rekabet Sorunu

Sınır ticareti yapılmaya başlandığı günden itibaren, en önemli koşullardan bir tanesi haksız rekabete yol açmamasıdır. Uygulama açısından bakıldığında sınır ticareti zaman zaman haksız rekabete yol açabilmektedir (Göktepe ve Yüce Dural, 2010).

Sınır ticaretinin önündeki engellerden bir tanesi de her yıl belirlenen Yıllık Ürün Talep Listeleri'nin getirdiği kısıtlamadır. Ürün sayıları ve miktarları azaldıkça sınır ticareti yapmaya teşvik edecek ekonomik ortam da yok olmaktadır. Komşu ülkelerden yalnızca İran sınır ticareti yapmaya sıcak bakmaktadır ve genelde İran'la yaş meyve sebze ticareti yapılmaktadır. Bölge tüccarı ithal edilen malların ülke dolaşımında da satılabilmesinin önünün açılmasını talep etmektedir fakat bu durum yerli üretimin korunması, ithalatta haksız rekabetin önlenmesi ve uluslar arası yükümlülüklerimiz açısından (AB, Gümrük Birliği ve WTO) pek mümkün görülmemektedir (Karluk ve Yüce Dural, 2010; Kilis Ticaret ve Sanayi Odası, 2010).

Sınır ticaretinde yaşanan diğer sorunlar ise şu şekilde sıralanabilir: (Bayhan, ve diğerleri, 2010).

- Sınır ticareti kapsamında ithal edilen ürünlerin çeşitlerine kısıtlamanın getirilmesi, ithalat miktarlarının düşük olması, gerçek kişilerin sınır ticareti

yapmasına olanak verilmemesi, bölgeye uygun olan tarımsal, bitkisel ve hayvansal ürünlerin sınır ticareti kapsamına alınmaması gibi başlıca nedenlerden dolayı beklenen amaçlara ulaşamadığı hususu çok fazla dile getirilmektedir.

- Diğer taraftan sınır ticaretine ilişkin sağlıklı istatistiklerin tutulamaması ve gizli bilgi olarak saklanması, denetiminin zor olması, il ihtiyaçlarının tam olarak belirlenememesi, kalite denetiminden geçmeden iç piyasaya sürülen malların iç piyasayı bozucu, haksız rekabet yaratıcı etkisinin olması gibi nedenler de olumsuz sonuçlar oluşturmaktadır.

- Sınır ticaretinin eski yıllarda olduğu gibi önünün açılması, illerde girişimcilik ruhunun ve dış ticaret kültürünün oluşmasına yönelik çalışmalar yapılması halinde, istihdama çok büyük bir katkısının olacağı düşünülmektedir. Böylelikle; bölgenin en önemli sorunlarından biri olan ve başta işsizlik olmak üzere geçim zorluğu ve başka nedenlerden dolayı batı kentlerine doğru yönelen iç göçün durmasına da neden olacağı düşünülmektedir.

4.3.16. Bölgesel Faktörlerden Kaynaklanan Sorunlar

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri iklim koşullarının zorluğu, üretim faktörlerindeki yetersizlik, sanayinin yapıldığı büyük kentlere olan uzaklıkları, temel geçim kaynağı olan hayvancılıkta gerilemeler yaşamaları gibi sebeplerden dolayı hükümetlerin en büyük hedefi olmuştur. Ayrıca alternatif iş olanaklarının bulunmaması ya da kurulan işletmelerden verim alınamaması nedeniyle atıl kalması da bu iki bölgeyi hükümetlerin hedefi haline getirmiştir. İşte sınır ticaretiyle bölgeler arası eşitsizlikleri sosyal devlet anlayışına uygun olarak azaltmak, istihdam yaratmak, göçleri engellemek, refah seviyesini yükseltmek ve bölgeyi canlandırmak amaçlanmıştır. Bu nedenle sınır ticareti sürdürülmesi gerekli olan bir ticari model olarak yerini korumaktadır. Ayrıca sınır ticareti her iki bölgede de uzun yıllardır yaşanan terörün yarattığı yoksulluğun giderilmesinde de önemli bir araç olarak görülmektedir (Ertürk, ve diğerleri, 2013).

Bu iki bölgeye yönelik yapılan teşvik paketlerine rağmen bölgenin olumsuz şartları ve yıllardır süregelen güvenlik problemi özel sektörün bölgelere yatırım

yapmasına engel olmuştur. Bölgenin geçimini sağladığı hayvancılık sektörü giderek tükenmekte ve durum böyleyken alternatif bir kalkınma modeli olan sınır ticareti giderek önem kazanmaktadır (Özçiloğlu ve Sakar, 2011).

4.4. SORUNLARA KARŞI ALINABİLECEK ÖNLEMLER

Bir ülkede kalkınma stratejileri belirlenirken; hedeflenen amaçlara ulaşabilmek, il ve ilçelerin sosyo-ekonomik yapılarının ve gelişebilme potansiyellerinin araştırılması gerekmektedir (Çiftçi ve Uğur, 2010).

Uluslar arası ticarete; ticareti yapılan malların çeşitliliğinin artırılması, ekonomik kalkınma ve kazanç açısından büyük önem taşımaktadır (Çeviker, ve diğerleri, 2010).

Bir ilde yapılan ticari faaliyetler o ilin kentsel yapısını ve mekanını geliştirir. Sınır ticareti de kentlerdeki bu gelişime destek olacak ekonomik faaliyetlerden biridir ve desteklenmelidir (Kılınç, 2010).

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesi için önemli bir yeri olan sınır ticaretiyle alakalı haberlerin, sorunların ve buna benzer bütün ayrıntıların yerel ve ulusal medya üzerinden dikkatle takip edilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu sorunların kamuoyuyla paylaşılması ve durumun önemi hakkında tüm halkın bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Bunun da gerekli tedbirlerin alınmasında yararlı olabileceği düşünülmektedir (Yılmaz, 2010).

Sınır ticaretinden kaynaklanan sorunlara karşı yetkililerce alınan önlemler şu şekilde olmuştur: (Ertürk ve diğerleri; 2013).

- Sınır Ticaretine Konu Malların Kapsamının Daraltılması
- Mücavir İllerin Sınırlandırılması
- Gümrük Muafiyetinin Sınırlandırılması
- Sınır Ticaret Merkezlerinin Kurulması

- İl İhtiyaç Listelerinin Dış Ticaret Müsteşarlığınca Onaylanması
- Ürünlerin İl Dışına Çıkarılmasının Engellenmesi
- İthal Edilecek Mallara Kalite Standardının Getirilmesi

Sınır ticaretindeki verimliliği arttırmak için alınabilecek önlemler ise şu şekilde sıralanabilir: (Hansen ve Annovazzi-Jakab, 2008; MGS Proje-Müşavirlik, 2014).

- İşlem maliyetlerini azaltacak biçimde ticareti ve ulaşımı kolaylaştırmak (mevzuat çeşitliliğinin ortadan kaldırılması, mevzuatın basitleştirilmesi, evrak kalabalığının azaltılması ve ulaşım standartlarının yükseltilmesi),
- Gümrük vergilerinin azaltılmasını ve tarife dışı engellerin ortadan kaldırılması,
- Aracı kurumların ortadan kaldırılmasını, ilgili otorite ile girişimci arasında doğrudan temasın sağlanması,
- İlgili ülkeler arasında ticarî geçişleri hızlandıracak yöntemlerin benimsenmesini içeren bir model olması şeklinde sıralanabilir.

2014-2023 hedeflerine göre TRB2 bölgesi (Van, Hakkari, Bitlis ve Muş) için yapılması planlanan hedefler arasında: (DAKA,2014; TC. Kalkınma Bakanlığı,2013)

- Tatvan-Van feribot sefer verimliliğinin artırılması,
- Van Ferit Melen Havalimanının mevcut kapasitesinin artırılması,
- Yeni demiryolu hatları ve bu hatlar tamamlandıktan sonra meydana gelecek yük ve yolcu kapasitesi artışını sağlamak (planlanan demiryolu hattı Van Gölü'nün kuzeyinden geçmektedir),
- Yapılacak ve niteliği yükseltilecek karayollarının ulaşım kapasitelerine etkisini arttırmak gibi hedefler belirlenmiştir.
- Bu çerçevede TRB2 Bölgesi'nde lojistik bakımından önem arz eden noktalar; birinci derecede Van metropolü; ikinci derecede Tatvan, Muş, Erciş ve

Yüksekova kentleri; üçüncü derecede Çaldıran, Özalp, Başkale, Hakkari ve Bitlis kentleri olacaktır.

Sınır ticaretini, uluslar arası ticaret yapmak isteyen ve bu konuda kendini geliştirmek isteyenler için bir okul olarak görmek mümkündür. Sınır ticareti yapan birçok işadammın şimdi değişik ülkelerle ithalat-ihracat işlemi gerçekleştirdiği görülmektedir. Dünyada en çok gümrüğe sahip ülkelerden biri olan ülkemiz, sınır ticaretinde uygulanan vergi avantajını iyi değerlendirmesi gerekmektedir. Ticaret yapılan ülkelerle din, ırk ve kültür ortaklığından yararlanarak ticaretin STM' ler gibi bir model üzerine oturtulması ve zamanla bu illerin serbest ticaret bölgesi haline dönüştürülmesi bir devlet politikası haline getirilmelidir. Sanayi, hayvancılık gibi sektörlere yapılan yatırımlardan alınan sonuçlar 5-10 yılı bulurken; sınır ticaretine yapılan yatırımların sonuçları birkaç ay içerisinde alınmaktadır (Özçiloğlu ve Sakar; 2011).

Sınır ticaretiyle alakalı çözüm önerileri: (Özçiloğlu ve Sakar; 2011).

- Sınır ticareti kapsamındaki ürünlerin yurt içinde dolaşımı serbest olsun ve Sınır ticaret merkezinden mal alan esnaf bu malları il dışına serbestçe satabilsin. Böyle olunca;
- Sınır ticareti kapsamında ithalatın yanında ihracat yapma imkanı doğacaktır.
- Sınır Ticaret Merkezindeki işyerleri kapsam içerisindeki esnafa satış yaparken elde ettikleri gelir nedeniyle gelir vergisi ödeyecektir.
- Esnaf bu malı il dışına satarak elde ettiği gelir nedeniyle 2. defa gelir vergisi ödeyecektir.
- Esnaftan malı alan il dışındaki firmalar bunu tüketiciye intikal ettirirken elde edeceği gelir nedeni ile 3. defa gelir vergisi ödeyecektir. Yani bir mal üç defa vergilendirilmiş olacaktır. Böylece kendi modelimizi yaratarak, sınır illerinde Sınır Ticareti ile alternatif bir kalkınma modeli oluşturulmalıdır.

Sınır ticareti konusunda alınabilecek önlemler şu şekilde sıralanmıştır: (Sugözü ve Atay, 2010).

- Sınır ticareti Türk mallarının komşu ülkelerde daha iyi tanıtılması ve yaygınlaştırılması ile dış ticareti artıracığı beklenebilir.
- Sınır ticareti ile Türkiye komşu ülkelerle ilişkilerini kuvvetlendirecek yönde politika stratejisi uygulamalıdır.
- Kolay geliştirilebilen bir ticaret türü olan sınır ticaretinin dış ticaretten aldığı pay artırılarak hem bölgenin hem de ülkenin gelişmesine katkıda bulunması sağlanmalıdır.
- Bu geçici bir tedbirdir. Asıl kalıcı tedbir ise bölgenin hızlı bir şekilde ekonomik gelişmesinin sağlanması, kamu yatırımlarının hızlı bir şekilde artırılması, özel sektörle birlikte ihracata yönelik üretime hız verilmesidir. Küçük miktarlarda sınır ticareti yerine büyük boyutlarda dış ticaretten bölgenin elde edeceği kazanç daha fazla olacaktır. Aynı zamanda bu, istihdamın sınır ticaretine göre çok daha büyük boyutta artırılması demektir. Kısacası geçici tedbirler yerine gerçek tedbirler almak gerekmektedir.
- Ticaretin aksamaması için personel takviyesi yapılmalı ve bu personelin de eğitilmesi gerekmektedir.
- Sınır kapısında işlemlerin saatlerce sürmesinin önüne geçilmeli ve çile haline gelen bekleyişler sona erdirilmelidir.

Bir ilin “Girişimci şehir” ruhunu yakalayabilmesi için şehri yönetenlerin, STK’ların Kamu ve Yerel Yönetim organlarının beraber hareket ederek; işsizliğin azalması ve refah düzeyinin yükselmesi adına yerli ve yabancı yatırımcıları o ile çekmesi ve hep beraber çaba göstermeleri gerekmektedir. Komşu ülkelere Türk mallarının tanıtılabilmesi için önemli bir araç olan sınır ticaretine gereken önemin verilmesi halinde, bölgesel dış ticaret hacmi de artacaktır (Marangoz, ve diğerleri, 2010; Paksoy, ve diğerleri, 2010).

Sınır ticaretiyle alakalı çözüm önerileri: (Yüce Dural ve Göktepe, 2010).

- Sınır ticareti ile ilgili uygulamalarda zaman içinde edinilen bir takım tecrübeler, gelecekteki politikaları belirlemekte yardımcı olacaktır. Öncelikle sınır ticareti uygulamasının avantajları, başka bölgelerdeki üreticiler için kâbus haline gelmemeli, oluşabilecek haksız rekabet ortamının önüne geçilmelidir.
- İllerin kotaları yeniden gözden geçirilmeli, ihtiyaçlara göre ayarlanmalı ancak bunu yaparken de aşırı ihtiyatlı davranıp, çok düşük kotalar belirleyip sınır ticaretinin cazibesini kaybetmesi engellenmelidir.
- Sınır ticaret belgesi alma ve kullanma hakkı denetlenmeli, yalnızca Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki esnafa verilmeli, bu insanların sırtından aracılardan bu belgeleri almaları ve bölge halkını devre dışı bırakmaları engellenmelidir.
- Sınır ticareti ile ithal edilen ürünlerin kalite ve standart gibi uluslararası normlara uygunluğu denetlenmelidir. Bu denetim için gerekli altyapı oluşturulmalıdır, sınırda bekleme ve kuyrukların önüne geçilmelidir.
- Esnaf ve tüketiciler korunmalı, özellikle gıda maddeleri sağlık denetiminden mutlaka geçirilmelidir.
- Ulaşım giderleri göz önüne alındığında coğrafi olarak ülkemize yakın olan komşu ülkelerle yakın ticari ilişkiler içinde olmamız anlamlı olacaktır. Böyle ekonomik bir yakınlığın kurulması için de öncelikle siyasi, sosyal ve kültürel yakınlıkların kurulması, dostlukların pekiştirilmesi, önyargıların silinmesi gereklidir. Dolayısıyla sınır ticareti ekonomik yakınlık kurmak için tek alternatif değildir. Çeşitli ikili serbest ticaret anlaşmalarıyla istenilen amaca ulaşmak mümkün olabilecektir.

Sınır ticaretiyle alakalı alınacak önlemler: (Kilis Ticaret ve Sanayi Odası, 2010).

- Öncelikle sınır ticareti uygulaması komşu ülkeler arasında varılan karşılıklı anlaşmalarla düzenlenmeli ve karşılıklı çıkar ilişkisi korunarak müşterek uygulamaya gidilmelidir.

- Bu amaçla ülkemizin komşu ülkelerle yeniden ticaret ve ekonomiyi öne çıkartan görüşmelerin başlatılması ve devamlılığının sağlanması önem kazanmaktadır.
- Sınır ticaretinin esas amacının, her iki ülkenin sınır bölgelerinin ihtiyaçlarının ucuz olarak karşılanması yerine, bölge ticaretinin canlandırılarak sınırda yaşayan insanların ekonomik gelirlerinin ve refah düzeylerinin yükseltilmesi olmalıdır.
- Sınır ticareti kapsamındaki mallar listesi genişletilmelidir. Bu konuda Ankara’ da toplanan yetkilerin bir kısmı Sınır İli Valiliklerince kullanılabilirdir.
- Sınır ticaretine konu eşyalara ait ithalat kotaları veya İthalat Değer Limitleri arttırılmalıdır.
- Kotaların ya da İthalat Değer Limitlerinin dağıtımında “aslan payı” uygulaması olmamalıdır.
- Sınır illerinde yapılan dış ticaret daha çok Sınır Ticaret Merkezlerinden yapılmalıdır. Şartları ve kaideleri zor olan, yapılması belli bir birikime ve sermayeye dayanan ithalat ve ihracat yerine; Bürokratik işlemleri ve formaliteleri azaltılmış büyük finans kaynaklarına gereksinim duyulmayan, belli vergi indirimi ve avantajlara sahip sınır ticaretinin tercih edilmesine imkân tanınmalıdır. Kolay var iken zor seçilmemelidir.
- Sınır Ticaret merkezlerinden ihracat ve ithalat yoluyla getirilen malların kapsam içerisinde bulunan bölge dışına çıkartılması kolaylaştırılmalıdır. Böylece bölgenin ticaretinin canlanması ve ekonomisinin gelişmesi sağlanmalıdır.
- Sınır ticareti kapsamında yapılan ithalat-ihracat dengesinin uzun zaman içerisinde sabır ve iyi niyet içerisinde değerlendirilmesi büyük önem arz etmektedir. Kısa dönem rakamları temel alınarak bardağın boş tarafını görmek sınır ticaretinin gelişmesini engelleyebilir. Uzun zaman içerisinde değerlendirilmesi ve bardağın dolu tarafının da görülmesi gerekmektedir. Sınır ticareti arttıkça, Türk mallarının komşu ülkelerde daha iyi tanınması ve yaygınlaşması ve bunun sonucunda Türk mallarına talebin artması ve zaman içerisinde bu durumun normal ihracatı da arttıracığı beklenebilir.
- Sınır ticareti sadece dış ticaret işlemlerinde bölgeye tanınmış özel bir ticaret dalı olarak değil, döviz kazandırıcı hizmetlerden biri olarak görülmelidir.

- Beş yıllık bir dönem için strateji geliştirilmeli ve yıllık 10 milyar dolarlık bir ticaret hacmi hedeflenmelidir.
- Sivil toplum kuruluşları ve özel sektör ile birlikte geliştirilecek olan Sınır Ticareti stratejisi Devlet politikası haline getirilmelidir.

Alınabilecek önlemler şu şekilde sıralanabilir: (Gürbüz, ve diğerleri, 2010).

- Sınır Ticaret Merkezleri aracılığı ile yapılan ticaretin, genel ticaret düzenimizi bozmadan sürdürülmesi,
- Hukuki ve yönetsel altyapısının yeniden gözden geçirilmesi,
- İşlevlerinin yerine getirebilmesi için, bu konudaki verilerin düzenli olarak tutulması ve
- Verilerin kurum, kuruluş, bilim adamları ve ilgililerle paylaşarak gerekli çözümlerin üretilmesi gerekmektedir. Türkiye'nin önümüzdeki yıllar içerisinde komşu ülkeler ve çevre coğrafyayla karşılıklı ticaretin geliştirilmesine yönelik olarak atacağı adımlar bu çerçevede olursa, ülkemizin dış ticareti ve ekonomik kalkınması için önemli katkıları olabilir. Son yıllarda meydana gelen bölgesel gelişmeler Türkiye'nin bu konuda başarı şansını artırmaktadır.

Ülkemizde göç oranları işsizliğin en fazla görüldüğü Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden olmaktadır. Bu da batı illerinde beşeri olarak gerilemelere yol açmaktadır. Sınır ticaretiyle yöre halkının ticarete teşvik edilmesi gerekmektedir. Yılın belli dönemlerinde mallara uygulanan kotalar ile sınır ticaretinden gereken verim alınamamakta ve buradan elde edilen gelirler de vergilere ve dış ticaret hacmine olumlu katkı sağlayamamaktadır. Böyle bir kota uygulaması yerine ürün çeşidinin artırılıp, denetimlerin sıklaştırılması sınır ticaretinden elde edilecek verimi daha çok arttıracaktır (Eroğlu, 2010).

Sınır ticareti için çözüm öneriler: (Özcan, ve diğerleri, 2010).

- Türkiye'nin komşuları ile yapmış olduğu sınır ticareti her iki ülkenin ekonomisine ve sosyal politikalarına katkı sağlamaktadır. Bu kapsamda sınır ticareti

yapılan bölgelerde tarımsal ve sanayi üretiminin yetersizliği, iş imkânlarının azlığı, nüfusun yoğunluğu ve terör sorunu dikkate alındığında bu bölgede sınır ticareti ile yapılan ithalatın önemi ortadadır.

- Sınır ticareti yapan kişilerin yaş dağılımına bakıldığında orta yaş ağırlıklı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kişilerin bakmakla yükümlü oldukları kişi sayısının çok fazla olduğu bu sebeple sınır ticaretini yaygınlaştırarak tabana yayılması sağlanabilir.

- Komşu ülkeden ithal edilen ürünlerin başında çay, benzin ve mazot gelmektedir. Bu da esnafın ve piyasanın yüzünü güldürmektedir. Çünkü ülkemizdeki ürünlerin fiyatları ile arasında epey bir fark vardır. İthal edilen ürünlere getirilen kısıtlamalar kaldırılırsa o yöredeki ekonomi canlanır.

- Daha önce meşgul oldukları işler ağırlıklı olarak tarımsal üretim veya serbest olarak iş bulunca çalışma şeklinde iken sınır ticareti ile esnaf ve tüccar olmuşlardır. Bu da ekonomik olarak gelişmelerine ve gelir seviyelerini bir kat artırmalarına sebep olmuştur.

- Sınır ticareti yapmalarından dolayı memnuniyet oranı yüksek fakat bazı kısıtlamaların kaldırılmasını talep etmektedirler. Ayrıca sınırdaki kontrollerin esnetilmesini ve görevlilerin daha anlayışlı davranmalarını istemektedirler. Bu da onların daha fazla ürün ithal etmek istediklerini göstermektedir. Demek ki sınır ticaretinden gerekli faydayı görmekteler ve ekonomik katkı sağlamaktadırlar. Gerçekten sınır ticaretinden dolayı yöre halkının gelir seviyeleri artmış, iş piyasası canlanmış ve kültürel zenginliklerinde bir gelişme olmuştur. Fakat ticari anlayışta gelişme çok az bu konuda oralarda çalışma yapılması gerekir.

Haksız rekabet sorununa karşı alınacak tedbirlere öneriler ise şu şekildedir: (Göktepe ve Yüce Dural, 2010).

- Denetime ağırlık verilmesi,
- Personel eğitiminin sağlanması,
- Sınır ticaretinin amacına uygun olarak yürütülmesi ve izlenmesinin sağlanması,

- Sınır ticaret merkezlerinin elektronik ve teknik donanıma kavuşturulması,
- İl ihtiyaç listelerinin objektif ölçütler kullanılarak belirlenmesi,
- Sınır ticareti kapsamına giren ürünlerin iyi belirlenmesi ve kotaların optimal dağıtılmasının sağlanması,
- İstatistiklerin düzenli tutulması ve yayınlanmasının sağlanması.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SINIR TİCARETİNDE DÜNYA UYGULAMALARI

5. SINIR TİCARETİNDE DÜNYA UYGULAMALARI

Çok taraflı ticaret anlaşmaları, birlikte üretimin değişen doğası, uluslar arası ticarete rekabetin artması ve düşük dış ticaret maliyetlerinden dolayı ikinci dünya savaşı sonrasında Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) ve Dünya Ticaret Örgütü (WTO) önderliğinde yapılan ticari müzakereler sonucunda dünya ticaret hacminde son yıllarda önemli artışlar olmuştur. İkinci dünya savaşından bu yana dünya ticaretindeki artış ivmesi, dünyanın toplam üretim artış ivmesinden daha fazla olmuştur. Bu oran 1945-2007 yılları arasında dünya üretim artış oranı iki kata çıkarken, dünya ticaret hacmi ise dört kattan fazla olmuştur. İkinci dünya savaşından sonra “Bölgesel Ticaret Anlaşmaları (BTA) ” nda da büyük artışlar görülmüştür. Günümüzde BTA’ nın sayısı yaklaşık 230’a yükselmiştir. Bu durum ticarete bölgeselleşmenin kanıtıdır. BTA’ lar genel olarak ülkelerin kalkınması ve entegrasyonu açısından büyük önem arz etmektedir. Bu BTA’ ların birçok çeşidi olmakla beraber bunlardan biri, Ekonomik İşbirliği ve Tercihli Ticaret Anlaşmalarıdır. Burada amaç ülkeler arasındaki ticareti arttırmaktır. Bu Ekonomik İşbirliği ve Tercihli Ticaret Anlaşmalarından bir tanesi de sınır ticaretidir (O’Brien ve Williams, 2010; MGS Proje-Müşavirlik, 2014).

“Sınır ticaret merkezleri, komşu iki ülke arasında bağitlanan özel antlaşmalara göre kurulan ve yürütülen, bu antlaşma mucibince sınıra yakın olan bölgeyi ilgilendiren ticaret ilişkilerinin kurulduğu ve üslendiği merkezlerdir”. Bir ülkeyi sınır ticaretine yönlendiren sebepler şu şekilde sıralanabilir: (MGS Proje-Müşavirlik, 2014).

- Sınırdaki bulunan yerleşimlerin ihtiyaçlarının sınır komşusu ülkelere daha düşük maliyetlerle karşılanması;

- Genellikle ülkenin diğer yerlerine göre daha az gelişme kaydetmiş olan sınır bölgelerinin kalkındırılması ve canlandırılması, bu bölgelerde ihracatın artırılması suretiyle ekonomik canlanmanın sağlanması;
- Sınır bölgelerinde karşılıklı güven ortamının geliştirilmesi;
- Yüksek taşıma maliyetlerinin düşürülmesi;
- Yine sınır bölgelerini diğer bölgelere göre daha fazla etkileyen işsizlik sorununa çare aranması;
- Birbirine belli ürünler bakımından karşılıklı bağımlı olan ülkelerin, bu ürünlerin ticareti bakımından formaliteden arındırılmış bir ticaret alanına ihtiyaç duymaları;
- Bürokratik işlemlerin azaltılması yoluyla dış ticaret hacminin artırılması;
- Kaçakçılığın önlenmesi.

5.1. ABD-KANADA

Sınır ticaretinin dünyada kullanımı çok yaygındır. Taşıma giderlerinin en aza indirildiği bu ticaret şeklini kullanan ülkelere verilebilecek en güzel örneklerden biri ABD-Kanada arasında yapılan kereste ticaretidir. ABD, Kanada'ya kereste ihraç etmektedir. Bu tek yönlü sınır ticaretine örnektir. Fakat kereste dışında başka ürünlerin de ticaretinin yapılması için gerekli altyapı ve lojistik hizmet getirmek için yeni bir yönetim ve işletim modeli getirilmiştir. NAFTA' nın kuruluşundan sonra gümrük tarifeleri ve diğer dış ticaret engellerinin azalması ile birlikte Meksika, Kanada ve ABD arasındaki sınır ticareti daha da kolaylaşmıştır (Yergin, 2001; MGS Proje-Müşavirlik, 2014)

ABD ve Kanada arasındaki sınır ticaretini ve diğer sınır işlemlerini yürütmek amacıyla ‘‘Canadian/ American Border Trade Alliance’’ adında bir birim kurulmuştur. Kurumda ABD ve Kanada’da özel sektörde ve kamu sektöründe görev yapmak üzere 20 kişi görevlendirilmiştir. Bu kurum ABD ve Kanada arasındaki bütün sınır işlemlerini yürütmek ve denetlemekle görevlidir. Kurumun görevleri: (MGS Proje-Müşavirlik, 2014)

- Sınır boyunda ortaya çıkacak sorunları çözmek, ihtiyaçları karşılamak ve idari konularla ilgilenmek suretiyle Kanadalı ve Amerikalı şirketlerin çıkar birliğini sağlayacak şekilde ortak paydaya getirecek bir çaba sarf etmek,
- Sınır ticareti, sınırı geçen mallar, uygulama ve politikalar konusunda federal yönetim, eyalet yönetimi veya yerel idarelerle düzenli olarak etkileşim içinde olmak,
- ABD/Kanada sınırı ve sınır kapılarının kapasiteleri konusunda etkin ve sonuç alıcı kamu/özel sektör ortaklıklarını harekete geçiren bir ortam işlevi görmek,
- Yolcu ve kargo koruma işlemlerinin kapasitelerini geliştirmek ve hızlandırmak,
 - İhtiyaç duyulan eylemleri öncelikli hale getirmek,
 - Gelişmiş teknolojilerin uygulanması,
 - Belirlenmiş konu ve sorunlara ilişkin analiz ve değerlendirmeleri mümkün kılan kapsamlı veri tabanlarını bir araya getirmek ve geliştirmek,
- Sınır ticaretini, sınır ticareti ile ilgili iş yaratma kabiliyetini ve NAFTA etkinliklerini mümkün olan en yüksek seviyelere çıkarmak,
- ABD ile Kanada arasındaki ekonomik gelişmeyi ve turizmi teşvik etmek,
- Sınır sıkışıklıkları nedeniyle artan hava kirliliğini en aza indirmek,
- Kamu politikalarını şekillendirecek strateji ve çözümler geliştirmek, en etkin mal ve insan akışının en etkin biçimde işlemlerini önleyen engelleri ortadan kaldırmak yer almaktadır.

Kurumun amaçları ise şu şekildedir: (MGS Proje-Müşavirlik, 2014)

- ABD-Kanada sınırıyla ilgili meseleleri bütünleştirmek,
- Bölgesel örgütlerle yürütülen faaliyetlerin bütünleştirilmesine ve birbiriyle ilişkilendirilmesine öncülük etmek,
- ABD ile Kanada arasındaki iki-taraflı ticaret ve turizm ilişkilerini zenginleştirmek,
- ABD ve Kanada sınır faaliyetlerini önümüzdeki on yıl ve ötesi için sorunların üstesinden gelecek şekilde desteklemek ve sorun-çözücü mercilere yardım vermek,
- ABD-Kanada sınır konularının ele alınmasına, ihtiyaçların karşılanmasına ve sorunların çözülmesine odaklanmış tek ve iki-ülkeli bir özel sektör/kamu sektörü ortak-önderlik kurumu inşa etmek,
- Yerel/bölgesel örgütlerin var olan dokusu içindeki boşlukları doldurmak, kendi konusu ile ilgili olarak kurumsal karşılığı olmayan hususlarda rol almak,
- ABD-Kanada sınırının özel karakteristiklerini ve ihtiyaçlarını kayıt altına alan veri bankası ve izleme birimi oluşturmak; ihtiyaç duyulan eylemlerde ön almak ve çözümler geliştirmek (sınırla ilgili ar-ge faaliyet merkezi olmak),
- Sınır geçiş izin süreçlerini, bununla ilgili teknolojileri ve politikaları iyileştirmek ve sınır operasyonlarını izlemek.

Bu kurul Pasifik Okyanusunu kıyısından Atlas Okyanusu boyunca toplam 7 bölge yöneticiliği şeklinde örgütlenmiştir. Her bölgenin yetki alanı ise sınıra komşu olan ABD eyaletleri ile Kanada vilayetleridir. Örgütte her iki ülkenin katılımı ve ortak yönetimi vardır. Ayrıca ABD tarafındaki yetki alanı içine sadece ülke sınırında olmayan ama sınır eyaletine komşu olup sınırla ekonomik ve sosyal ilişkisi olan eyaletin/eyaletlerin de dahil olduğu görülmektedir (MGS Proje-Müşavirlik, 2014).

Örgütün sınır yönetimi alanında odaklandığı konular ise şunlardır: (MGS Proje-Müşavirlik, 2014).

- Gümrükler ve göçmenlik işleri (ABD ve Kanada hükümeti organları),
- Altyapı, tahsisler, ulaştırma, ticaret konuları,
- Turizm ve perakende satışlar (hediye eşya, anı malları vb.),
- Çevre konuları,
- Araştırma ve değerlendirme.

“Yönetim modelinde en üstte yer alan bir “yönetim kurulu” (Executive Board of Directors) varlığı görülmektedir. Bu yönetim kurulu sınırdaki eyaletleri temsilen eyaletler tarafından seçilmiş üyelerden oluşmaktadır. Ayrıca yönetim kuruluna danışmanlık yapan bir “Yüksek Danışma Kurulu” (Senior Advisory Board) mevcuttur. Bu kurul 6 üyeli olup, üyelerden biri ABD’nin eski Kanada Büyükelçisidir. Kurum en yukarda bir CEO tarafından yönetilmektedir.” Ayrıca bu işletim modelinin 4 temel özelliği ön plana çıkmaktadır: (MGS Proje-Müşavirlik, 2014)

- İki ülkenin ve sınırdaki eyaletlerin ortak katılımı,
- Özel ve kamu sektörünün birlikte temsil edildiği karma bir yapı oluşu,
- Ticareti açacak şekilde pek çok sınır konusunun ilgi ve yetki alanına girmesi,
- Bütün sınır boyunun yönetimi ve izlenmesi.

5.2.ÇİN HALK CUMHURİYETİ - VIETNAM HALK CUMHURİYETİ

Çin ve Vietnam arasında 1990’da başlayan sınır ticaretinin amacı iktisadi ve sosyal hedeflerden ziyade siyasi hedeflerden kaynaklanmaktadır. Womack’ a göre bu iki ülke arasındaki sınır ticareti, sınır işbirliğinin bir ürünüdür ve karşılıklı dış politikalarda birbirlerinin lehine bir yumuşama söz konusu olmuştur. Her iki sınırın da kuvvet bulundurma zorunluluğu kısmen de olsa ortadan kalkmıştır. Çin ve Vietnam arasındaki sınır ticareti, 1965-1973 yılları arasındaki Vietnam savaşı

sırasında kurulmuş; 1979 yılında kendi aralarında çıkan savaş sonrası durmuş, 1989 yılında tekrar başlamıştır (Womack, 1994; Xiaosong ve Womack, 2000; Öztürk, 2006)

5.3. RUSYA FEDERASYONU- ÇİN HALK CUMHURİYETİ

Dongbei bölgesinde yapılan sınır ticareti Çin'e kereste ihracına yönelik ve "esnek dış ticaret" kavramı kapsamında yapılmaktadır. Rusya Federasyonu bölgesel kalkınma ve dış ekonomik koşulları iyileştirmek maksadıyla bu yola başvurmuştur. 1988-1992 yılları arasında bu iki ülke arasındaki sınır ticareti 2 milyar USD seviyelerine çıkmıştır. Ayrıca Afrika'da Çad Gölü çevresi ülkeleri (Çad, Nijer, Nijerya, Kamerun ve Orta Afrika Cumhuriyeti) arasında benzer bir sınır ticareti yürürlüktedir. Daha çok geleneksel el sanatı ürünleri ve tarım ürünleri ticareti yapılan bu faaliyette asıl amaç; ticari hacmi, ulaştırma ve hizmet sektörlerini geliştirmektir. Ancak Nijer ve Nijerya arasındaki karışıklık ve güvenlik sorunları bu iki ülke arasındaki sınır ticaretini sekteye uğratmaktadır (Yergin 2001; Öztürk, 2006).

5.4. ORTA ASYA ÜLKELERİ

Son yıllarda sınır ticaretindeki başarılı örneklerle Orta Asya ülkeleri arasında gerçekleştirilen ticaret örnek gösterilebilir. Merkezi Asya Bölgesel Ekonomik İşbirliği Örgütü (CAREC) üyesi ülkeler arasında sınır ticaretinin son beş yılda önemli ölçüde arttığı görülmektedir (World Bank, 2010).

Sınır ticaretinin önemi her yıl daha da artmaktadır. Uluslar arası örgütler sınır ticaretinin teşviki açısından yeni girişimlerde bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD), 2005 yılında malların sınırlar arasındaki geçişini önleyen kurallara karşı BM, koridor ve öbek temelli ticaret ve ulaştırma kolaylıklarının sağlanması gibi önlemler geliştirmiştir. Örnek olarak Güney Afrika'daki gelişme koridorları ve Güney Asya'daki bölgesel transit koridorları örnek verilebilir (Hansen ve Annovazzi-Jakab, 2008).

5.5. AB UYGULAMALARI

AB, gümrük birliği ve gümrüksüz tek bir ekonomi esasına dayanır. Burada ‘‘Sınır Aşan Ticaret Düzenlemesi’’ mevcuttur. Bu düzenleme AB ülkeleri dışından ithal edilen enerji girdileri mevzuatı ihtiyacından dolayı yapılmıştır. AB ve EFTA gelişmiş bölgesel ticaret anlaşmalarına rağmen sınır ticareti yapan ülkeler de mevcuttur. Buna Finlandiya ve Rusya arasında yapılan sınır ticareti, Ukrayna, Rusya, Norveç, Danimarka, İsveç, Finlandiya, Rusya, Estonya, Danimarka, İsviçre ve Almanya örnek gösterilebilir. Ayrıca Kuzey İrlanda ve İrlanda arasında yapılan sınır ticareti de herhangi bir AB mevzuatına bağlı olmadan; AB’nin gıda güvenliği, tüketici haklarının korunması, nakliye, mal muayene ve kalite kontrolle ilgili mevzuatlarına tâbi olarak yürütülmektedir (Yergin, 2001: 21; MGS Proje-Müşavirlik, 2014).

5.6. MİSİR’DA SINIR TİCARETİ

Mısır ve Sudan arasında sınır ticareti yapılmaktadır. Mısır’da en az üç yıl ikamet eden şahıslar ‘‘Border Trade Card’’ almak şartıyla sınır ticareti yapabilir. Bir kişiye bir yılda en fazla 3 kart verilir ve kart başı en fazla 3000 Mısır lirası karşılıklı ticaret yapılabilir. Sınır ticaretine konu olan malların bir kısmı gümrük muafiyetinden, bir kısmı ise indirimli gümrük tarifelerinden işlem görür. Sınır ticareti kapsamında ticareti yapılan mal, o bölgede üretilmiş olmalıdır (Seçen, 1993).

5.7. ÇİN VE ESKİ SOVYETLER BİRLİĞİ

Çin ve Eski Sovyetler Birliği ülkeleri arasındaki ticaretin gelişmesi maksadıyla yapılması kararlaştırılan sınır ticareti, Çin’in kuzey doğusundaki Heihe kenti ile Rusya’nın Umur Bölgesi’ndeki Blagoveshchenok kenti arasında, her iki ülkenin de 20 km² olarak belirlediği alanda serbest ticaret bölgesi kurulmuştur. Bu alanda ticaret, finansman, ileri teknoloji, sanayi ve ulaştırma gibi faaliyetler yürütülmektedir. Bölgenin yönetimi her iki ülke arasından seçilen kişilerce oluşturulan komisyonla ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda uluslar arası

hükümler göz önünde bulundurularak sürdürülmektedir. Oluşturulan sınır ticaret bölgesinde her iki ülkenin parası da geçerlidir. Bölgeye giriş ve çıkış, iki ülkenin vatandaşları için düzenlenen geçiş kartları ile yabancı uyruklu kişilerin girişi ise giriş ve çıkışlarda gösterilen pasaportla olmaktadır (Kökçe, 2005).

5.8. NORVEÇ'TE SINIR TİCARETİ

Norveç'te sınır ticareti, Norveç'in İsveç ve Finlandiya sınırları boyunca yerleşik olan halk tarafından yapılır. Norveç, İsveç ve Finlandiya'da sınıra yakın yaşayan ve geçimini ormancılık ve çiftçilikle sürdüren halk tarafından yapılır. 24 saat önceden haber vermek kaydıyla; tahıl, gübre, kereste ve hayvanlar gümrük vergisinden muaf tutulmaktadır (Seçen, 1993).

5.9. ÇİN VE PAKİSTAN'DA SINIR TİCARETİ

Pakistan ve Çin arasında yapılan sınır ve kıyı ticareti 1969 yılından itibaren düzenlenen yıllık protokollerle yılın Eylül ve Kasım aylarında yapılmaktadır. Sınır ve kıyı ticaretine konu mallar Pakistan için tekstil, gıda ürünleri ve sigara; Çin için ise baskılı kumaş, battaniye, giyim eşyası ve hafif endüstriyel maddelerdir (Çoban, 1995; Kökçe, 2005).

5.10. FİNLANDİYA'DA SINIR TİCARETİ

Finlandiya; Rusya Federasyonu, İsveç ve Norveç'le sınır ticareti yapmaktadır. Sınır ticaretine konu olan bütün sanayi maddelerinin ithalatı; gümrük vergisi, resim ve harçlardan muaftır. Tarım ürünlerinin ithalatında ise genel dış ticaret rejimi esaslarına bağlı kalınır. Finlandiya'nın kuzeyi Lapland ve İsveç ve Norveç'le sınır komşusu olan üç idari birim halkı, komşu ülkelerden altı ayda bir gümrük denetim ve iznine bağlı kalmadan şahıs başına 12 kg kahve, 18 kg yağlı maddeler, 100 kg hububat, 25 kg şeker, 6 kg pipo tütünü ithal edebilir (Seçen, 1993).

ALTINCI BÖLÜM

UYGULAMA

6. UYGULAMA

6.1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışma ile Van ili Kapıköy sınır kapısında, sınır ticareti yapanların İran ile yaptıkları ticari faaliyet süresince ne tür sorunlarla karşılaştıkları ve bu durumdan ne ölçüde etkilendikleri araştırılmıştır.

6.2. ARAŞTIRMA SORULARI

S1: Sınır ticaretini etkileyen bölgesel sorunlar nelerdir?

S2: Ticari verimliliği etkileyen fiziki altyapı sorunları nelerdir?

S3: Bürokrasinin neden olduğu sorunlar nelerdir?

S4: Sınır kapısında çalışan personelden kaynaklanan sorunlar nelerdir?

S5: Devlet eliyle konulan kotalar ve uygulamalar verimliliği ne yoğunlukta etkiliyor?

S6: İl İdaresinden kaynaklanan problemler nelerdir?

S7: Mükellefler arasındaki sorunlar nelerdir?

S:8 Karşı ülkeden kaynaklanan problemler nelerdir?

6.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinin sınır illerinde yaşayan halkın refah seviyesi, Türkiye standartları altındadır ve sınır ticaretinin asıl amacı Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşayan halkın ekonomik kalkınmasına katkı sağlamaktır. Bu çalışmada bölge kalkınmasında bir paya sahip olan sınır ticareti ve sınır ticareti süresince karşılaşılan problemler araştırılmıştır.

6.4. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Çalışma Van ili Kapıköy sınır kapısında gerçekleştirilmiş olup, Kapıköy sınır kapısında İran ile sınır ticareti yapan mükelleflerin, ticaret sırasında karşılaştıkları sorunların belirlenmesine ve bu sorunlara çözüm bulmaya yöneliktir. Araştırma 2015 yılı Mayıs ve Haziran aylarında Kapıköy sınır kapısında sınır ticareti işlemi gerçekleştirilen mükelleflere yapılmıştır. Çalışmada anket yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada ilk etapta sınır ticareti yapan 150 kişiye anket verilmiş, bu anketlerden 120 tanesi geri dönüş yapmıştır.

Anket 2 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde demografik faktörler, ikinci bölümde ise araştırma kapsamı ile ilgili sorular yer almaktadır.

6.5. GÜVENİLİRLİK ANALİZİ

“Güvenilirlik, bir ölçme aracı (testte, ankette) yer alan bütün soruların birbiriyle tutarlılığını, ele alınan sorunu ölçmede homojenliğini ortaya koyan bir kavramdır. Güvenilirlik analizi ise, ölçmede kullanılan araçların güvenilirliğini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiş bir yöntemdir. Alfa Yöntemi (Cronbach Alfa Katsayısı), ölçekte yer alan k sorunun varyansları toplamının genel varyansa oranlanması ile bulunan ve 0 ile 1 arasında değerler alan Alfa katsayısı, bir ağırlıklı standart değişim ortalamasıdır. Cronbach Alfa Katsayısı, ölçekte yer alan k sorunun homojen bir yapıyı açıklamak üzere bir bütün oluşturup oluşturmadıklarını araştırır. Buna göre 0 ve 0,40 arasındaki ölçek güvenilir değildir, 0,40 ve 0,60 arasındaki ölçek düşük güvenilirliktedir, 0,60 ve 0,80 arasındaki ölçek oldukça güvenilirdir, 0,80 ve 1 arasındaki ölçek ise yüksek derecede güvenilir bir ölçektir.” (Akgül ve Çevik, 2005).

Güvenilirlik Analizi

Cronbach's Alpha	N of Items
,845	84

Tablodan da görülebileceği üzere çıkan güvenirlilik ölçęi 0,845 olarak bulunmuştur.

6.6. ARAŞTIRMANIN SONUÇLARI

Tablo 1: Eğitim

	YÜZDE	SIKLIK
İLKOKUL	8,3	10
ORTAOKUL	22,5	27
LİSE	43,3	52
YÜKSEKOKUL	2,5	3
LİSANS	23,3	28
Total	100,0	120

Tablo 1’de ankete katılanların eğitim düzeylerine ilişkin sonuçlar yer almaktadır. Tablodan da görüleceği üzere ankete katılanların yaklaşık %43’lük kısmı lise, %23’lük kısmı lisans ve %22’lik kısmı ise ortaokul mezunudur.

Tablo 2: Yaş

YAŞ ARALIĞI	YÜZDE	SIKLIK
20-30	20	24
31-40	7,5	9
41-50	30,9	37
50 ve Yukarısı	41,7	50
Total	100,0	120

Tablo 2’de ankete katılanların yaş aralıkları araştırılmıştır. Buna göre ankete katılanların % 30,9’u 41-50 yaş aralığında; 41,7’si ise 50 ve yukarısı yaş kategorisinde, %20’si 20-30 yaş gurubunda ve yaklaşık %7’si 31-40 yaş aralığındadır.

Tablo 3: Sınır Ticaretinin Faydası

	YÜZDE				
	KESİNLİKLE EVET	EVET	FİKRİM YOK	HAYIR	KESİNLİKLE HAYIR
Sınır ticaretini faydalı buluyor musunuz?	53,3	43,3	2,5	0	0,8
Ekonomik anlamda katkı sağlıyor mu?	38,3	37,5	5	18,3	0,8
Sosyal statünüzün gelişmesinde faydalı oluyor mu?	32,5	50	9,2	5,8	2,5
Geçiminizi sadece sınır ticareti yaparak mı sağlıyorsunuz?	25,8	53,3	3,3	17,5	0
Total	100				

Tablo 3'te katılımcılara sınır ticaretinin faydalı olup olmadığına dair sorular sorulmuştur. Buna göre geçimini sadece sınır ticareti yaparak sağlayanların oranı yaklaşık %79 oranındadır. Anket sonuçlarına göre sınır ticaretini faydalı bulanların oranı yaklaşık %96 ve ekonomilerine katkı sağladığını düşünen katılımcıların oranı ise yaklaşık %75'tir. Sosyal statünün gelişmesine katkı sağladığını düşünenlerin oranı ise yaklaşık %82'dir.

Tablo 4: Sınır Ticaretinin Kapsamı

	YÜZDE				
	KESİNLİKLE EVET	EVET	FİKRİM YOK	HAYIR	KESİNLİKLE HAYIR
Sınır ticareti kapsamını genişletmek ve normal ticaret yapmak faydalı olur mu?	57,5	42,5	0	0	0
Sınır ticareti kapsamı genişletilmeli mi?	68,3	23,3	6,7	1,7	0
Uygulanan kotalar dahilinde getirilen mallar şehrin gereksinimlerini karşılıyor mu?	8,3	9,2	5,8	28,3	48,3
Karşı ülkede konulan kotaları biliyor musunuz?	10	17,5	12,5	51,7	8,3
Sınır ticareti uygulaması yerine ülke içine de ticaret yapılmasını sağlayan gümrük rejimlerini kullanmak faydalı olur mu?	31,7	43,3	7,5	10	7,5
Total	100				

Tablo 4'te sınır ticareti yapanlara, sınır ticareti kapsamı ile alakalı sorular yöneltilmiştir. Buna göre sınır ticaretinin kapsamının genişletilmesi gerektiğini düşünen mükelleflerin oranı yaklaşık olarak %91 civarındayken, uygulanan kotalardan dolayı getirilen malların şehrin gereksinimlerini karşılamadığını düşünenlerin oranı ise yaklaşık % 76 oranındadır. Karşı ülkede konulan kotaları bilmeyen mükelleflerin oranı ise %60 civarındadır. Sınır ticareti aracılığıyla ülke içine de ticaret yapılmasını sağlayan bir rejimin yararlı olacağını düşünenlerin oranı ise %75'tir.

Tablo 5: Sınır Ticareti Mevzuatı

	YÜZDE				
	KESİNLİKLE EVET	EVET	FİKRİM YOK	HAYIR	KESİNLİKLE HAYIR
Sınır ticaretinde yapılan sürekli mevzuat değişikliği karışıklığa ve verimsizliğe neden oluyor mu?	42,5	45	3,3	9,2	0
Şu an uygulanan mevzuat hükümlerini biliyor musunuz?	9,2	52,5	10	19,2	9,2
Sınır ticaretinde gerekli evrakların neler olduğunu biliyor musunuz?	21,7	67,5	6,7	4,2	0
Sınır ticaretinde gerekli olan evrakları eksiksiz doldurabiliyor musunuz?	18,3	50	5	23,3	3,3
Bu belgelerin ne işe yaradığına dair herhangi bir bilgi verici eğitim aldınız mı?	10,8	20,8	9,2	30	29,2
Karşı ülkedeki sınır ticareti kapsamında kullanılan belgelerin neler olduğunu biliyor musunuz?	15	67,5	15,8	15,8	19,2
Sürekli değiştirilen mevzuat hükümlerini takip etmekte zorlanıyor musunuz?	35	50	5	16,7	4,2

Değiştirilen mevzuat hükümlerinin neler olduğunu gösteren bilgi verici kaynaklar ilgililer tarafından dağıtılıyor mu?	15	20,8	8,3	20	22,5
Gümrük ve ticaret bakanlığı sayfasından sınır ticaretine dair bilgilere kolay erişebiliyor musunuz?	16,7	34,2	22,5	6,7	0,8
Total	100				

Tablo 5’te sınır ticareti mevzuatı ile ilgili sorular sorulmuştur. Buna göre sınır ticareti mevzuatında yapılan mevzuat değişiklikleri karışıklığa neden oluyor diyenlerin oranı yaklaşık % 87 oranındadır. Değiştirilen mevzuat hükümlerinin neler olduğuna dair bilgi verici kaynakların dağıtılıp dağıtılmadığına ilişkin sorulan soruda cevaplayanların yaklaşık %49’u dağıtıldığını düşünüyor, yaklaşık %42’si dağıtılmadığına yönelik cevap vermiştir. Sınır ticaretinde kullanılan belgelerin neler olduğuna dair bilgilendirici bir eğitim alınıp alınmadığına dair yöneltilen soruda ise cevaplayanların yaklaşık %59’u hayır cevabını vermiştir.

Tablo 6: Kapıköy Sınır Kapısı Yeterliliği

	YÜZDE				
	KESİNLİKLE EVET	EVET	FİKRİM YOK	HAYIR	KESİNLİKLE HAYIR
İlimizde bulunan sınır ticaret kapısının yeterli altyapıya sahip olduğunu düşünüyor musunuz?	4,2	21,7	0,8	44,2	29,2
Trenle mal ticareti yapmak zaman alıyor mu?	34,2	38,3	6,7	12,5	8,3
Hızlı tren uygulamasının başlatılması ve gerekli altyapının oluşturulması fayda sağlar mı?	71,7	22,5	3,3	2,5	0
Karayollarıyla ticaret yapmak zaman alıyor mu?	49,2	30	3,3	15	2,5
Yolların bakım ve onarımı yeterli mi?	2,5	8,3	6,7	48,3	34,2
Total	100				

Tablo 6’da Kapıköy sınır kapısının yeterliliğine ilişkin sorular sorulmuştur. Buna göre sınır ticaret kapısının yeterli altyapıya sahip olmadığını düşünenlerin oranı %73 ve yolların bakım ve onarımlarının yetersiz olduğunu düşünenlerin oranı ise yaklaşık olarak %82 civarındadır. Trenle mal ticareti yapmanın zaman aldığını düşünenler %72 ve hızlı tren hattının oluşturulmasının fayda sağlayacağını düşünen mükelleflerin oranları ise yaklaşık %94’ tür.

Tablo 7: Bürokrasi

	YÜZDE				
	KESİNLİKLE EVET	EVET	FİKRİM YOK	HAYIR	KESİNLİKLE HAYIR
Ticarette uygulanan bürokrasi yoğunluğunun verimliliği etkilediğini düşünüyor musunuz?	15	53,3	0	23,3	8,3
Ticaret için gerekli belgeleri onaylatmakta sıkıntı yaşıyor musunuz?	12,5	20	25	32,5	10
Gerekli belgeleri zaman problemi yaşamadan onaylatabiliyor musunuz?	11,7	35	22,5	21,7	9,2
Belgelerde çıkan eksiklik veya hatalarda ilgili gümrük personelleri size zamanında ulaşıyor mu?	15,8	68,3	3,3	10	2,5
Sınır ticareti belgesi almakta zaman kaybı yaşıyor musunuz?	16,7	63,3	5	11,7	3,3
Bu belgeyi alırken onay ve teslim işlemlerinde zaman kaybı yaşıyor musunuz?	15,8	59,2	5,8	15	4,2
Total	100				

Tablo 7’de bürokrasi ve bunun etkileri üzerine sorular sorulmuştur. Buna göre anketi cevaplayanların yaklaşık %68’i bürokrasinin ticareti olumsuz etkilediğini düşünmektedir. Bürokrasinin zaman kaybına neden olduğunu düşünen mükelleflerin oranı nispeten yüksektir.

Kamusal işlemlerin devlet tarafından tespit edilmesi zaman, para, arz ve talep eksikliğine yol açmaktadır. Bu durum sonucunda siyasal yozlaşma yaşanarak,

demokratik kurumlar olarak adlandırılan olgu yerini baskı ve çıkar gruplar demokrasisi adıyla plütokrasi alır. Kamusal alanda kararların büyük sorumluluklar üstlenilecek seviyede olması insan unsurunun ön plana çıkmasına, zaman kaybı yaşanmasına ve bu yetkileri ellerinde bulunduran kişi ve grupların kendi gaye ve çıkarları adına her fırsatta ellerindeki yetkiyi menfi olarak kullanmalarına yol açacaktır. Etkin bir denetim mekanizmasının olmaması durumunda ise bu süreç hızlanacaktır (Çoban, 1999).

Tablo 8: Prosedür

	YÜZDE				
	KESİNLİKLE EVET	EVET	FİKRİM YOK	HAYIR	KESİNLİKLE HAYIR
Sınır ülkesiyle prosedürlerin kolaylaştırıcı nitelikte ve yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?	7,5	30	4,2	44,2	14,2
Karşı ülkede uygulanan prosedürlerin neler olduğunu biliyor musunuz?	5	18,3	8,3	59,2	9,2
Bu prosedürlerin yabancı dilden Türkçeye çevrilmesinde sıkıntılar yaşıyor musunuz?	31,7	17,5	5	35,8	10
Her iki sınır kapısında da tercüman var mı?	5,8	7,5	24,2	52,5	10
Tercüme eksikliğinden dolayı maddi ve manevi kayıplar yaşıyor musunuz?	24,2	26,7	7,5	30	11,7
Total	100				

Tablo 8’de yöneltilen prosedürlerle alakalı sorular için alınan yanıtlar şu şekildedir; sınır ticaretinde uygulanan prosedürlerin kolaylaştırıcı nitelikte olmadığını düşünenlerin oranı yaklaşık %58 civarındadır. Karşı ülkede uygulanan prosedürlerin neler olduğunu bilmeyenlerin oranı %68 iken, her iki sınır kapısında da tercüman yoktur diyenlerin oranı %62 ve tercüme eksikliğinden dolayı maddi ve manevi kayıp yaşayanların oranı ise %50 civarındadır.

Tablo 9: Kotalar

	YÜZDE				
	KESİNLİKLE EVET	EVET	FİKRİM YOK	HAYIR	KESİNLİKLE HAYIR
Uygulanan kotaların ticari kazanç ve verimliliği etkilediğini düşünüyor musunuz?	16,7	73,3	0	7,5	2,5
Yapılan ticarete yeteri kadar kazanç sağlıyor musunuz?	10,8	4,2	10,8	50,8	23,3
Yapılan ticarete uygulanan kotalar kar elde etmenizi engelliyor mu?	21,7	53,3	4,2	10,8	10
Bu kazanç ya da kayıp ticari verimliliğinizi etkiliyor mu?	21,7	64,2	4,2	8,3	1,7
Total	100				

Tablo 9’da yöneltilen sorular kotalar ile ilgilidir. Buna göre uygulanan kotaların ticari kazanç ve verimliliği olumsuz etkilediğini düşünenlerin oranı %90 ve bunun da kar elde etmeyi olumsuz etkilediğini düşünenlerin oranı ise %75’tir. Yapılan ticaretten yeteri kadar kazanç sağlanmadığını düşünenlerin oranı ise yaklaşık %74’tür.

Tablo 10: İthal Ürünler

	YÜZDE				
	KESİNLİKLE EVET	EVET	FİKRİM YOK	HAYIR	KESİNLİKLE HAYIR
İthal edilen ürünlerin ilinizin ihtiyaçlarını karşıladığını düşünüyor musunuz?	1,7	15,8	5	55	22,5
Van ilinin ihtiyaçlarını karşılayacak kadar mal ticareti yapıyor musunuz?	8,3	4,2	9,2	55,8	22,5
Ticaretiniz yaptığınız malların çeşitliliği ilinizin ihtiyaçlarını gideriyor mu?	5	9,2	9,2	50	26,7
Mal çeşitliliğinin yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?	6,7	8,3	6,7	35	43,3
Total	100				

Tablo 10’da ithal ürünler ile alakalı sorular sorulmuştur. İthal edilen ürünlerin çeşitliliğinin Van’ın ihtiyaçlarını karşılamadığını düşünenlerin oranı yaklaşık %76 iken, mal çeşitliliğinin yetersiz olduğunu düşünenlerin oranı ise yaklaşık %78 oranındadır.

Tablo 11: Teknik Yetersizlikler

	YÜZDE				
	KESİNLİKLE EVET	EVET	FİKRİM YOK	HAYIR	KESİNLİKLE HAYIR
İthalat ve ihracat yapılırken teknik yetersizlik olumsuz yönde etkiliyor mu?	25,8	64,2	0	5,8	4,2
Ticaret yaptığınız araçların olası bir arıza durumunda bakım ve onarımı sağlayacak yerler mevcut mu?	12,5	9,2	10,8	39,2	28,3
Sürekli elektrik kesintisi yaşıyor mu?	24,2	37,5	9,2	15	14,2
Ulaşım anlamında şebeke problemleri yaşıyor musunuz?	28,3	40,8	5,8	11,7	13,3
Elektrik kesintileri ticareti olumsuz yönde etkiliyor mu?	29,2	44,2	4,2	6,7	15,8
Mal ticareti yaparken kullanılan araçların kapasitesi yük taşımaya elverişli mi?	10	32,5	10	36,7	10,8
Total	100				

Tablo 11’ de mükelleflere teknik yetersizlikler ile alakalı sorular yöneltilmiştir. Buna göre ticaret süresince yaşanan teknik yetersizliklerin ticareti olumsuz etkilediğini düşünenlerin oranı %90’dır. Elektrik kesintilerinin sürekli olarak yaşandığını düşünenlerin oranı yaklaşık %61 iken, bunun ticareti olumsuz etkilediğini düşünen mükelleflerin oranı ise yaklaşık %73’tür. Şebeke problemlerinin yaşandığını düşünen mükelleflerin oranı ise yaklaşık %69’dur. Mal ticaretinde kullanılan araçların kapasitesinin yük taşımaya elverişli olmadığını düşünen mükelleflerin oranı yaklaşık %47 iken, araçların olası bir arıza durumunda bakım ve onarımını sağlayacak alanların olmadığını düşünen mükelleflerin oranı ise yaklaşık olarak %67’dir.

Tablo 12: Gümrük Personeli

	YÜZDE				
	KESİNLİKLE EVET	EVET	FİKRİM YOK	HAYIR	KESİNLİKLE HAYIR
Kalifiye eleman ve ülke içinde çalışan personelin gerekli donanımına sahip olduğunu düşünüyor musunuz?	5	31,7	4,2	49,2	10
Ülke içindeki gümrük personeli yeterli bilgiye ve donanımına sahip mi?	10	38,3	13,3	31,7	6,7
Gümrük personelleri belgelerdeki olası bir eksiklik durumunda anında müdahale edebiliyor mu?	12,5	50	27,5	5,8	4,2
Sizin eksik kaldığınız konularda gümrük personeli size bilgi veriyor mu?	16,7	46,7	21,7	10	5
Gümrük personeli hatasından dolayı zaman ve para kaybına uğruyor musunuz?	18,3	37,5	5	30	9,2
Ticari işlem yaparken gümrük personellerinin ilgi ve alakalarından memnun musunuz?	4,2	70	5,8	13,3	6,7
Sınır kapısında bulunan personel sayısı yeterli mi?	5,8	25	9,2	28,3	31,7
Total	100				

Tablo 12’de mükelleflere gümrük personelleri ile alakalı sorular sorulmuştur. Buna göre çalışan personelin gerekli donanımına sahip olmadığını düşünen mükelleflerin oranı yaklaşık %59 iken, gümrük personellerinin hatasından dolayı

zaman ve para kaybı yaşandığını düşünenlerin oranı ise yaklaşık %55'tir. Sınır kapısında bulunan personellerin sayısını yeterli bulmayanların oranı %60'tır.

Tablo 13: Yabancı Dil

	YÜZDE				
	KESİNLİKLE EVET	EVET	FİKRİM YOK	HAYIR	KESİNLİKLE HAYIR
Ticaret sırasında yabancı dil eksikliğinden kaynaklı problemler yaşıyor musunuz?	8,3	46,7	3,3	31,7	10
Her iki sınır kapısında da tercüman bulunuyor mu?	4,2	6,7	6,7	69,2	13,3
Tercüman eksikliğinden dolayı zaman kaybı yaşıyor musunuz?	14,2	35,8	7,5	35,8	6,7
Tercüman eksikliğinden dolayı para kaybı yaşıyor musunuz?	10,8	42,5	6,7	33,3	6,7
Kullanılan belgelerin sahte olup olmadığını ayırt edebiliyor musunuz?	12,5	10,8	10	29,2	37,5
Sahte belge kullanılması durumunda maddi kayıplar yaşıyor musunuz?	37,5	19,2	10	15	18,3
Total	100				

Tablo 13’te yabancı dil ile alakalı sorular yöneltilmiştir. Bu sorulardan çıkan sonuçlara göre yabancı dil eksikliğinden dolayı problem yaşayanların oranı %55 oranındayken, tercüman eksikliğinden dolayı zaman kaybı yaşayanların oranı %50 ve para kaybı yaşayanların oranı ise %53 olarak sonuç vermiştir. Yabancı dil eksikliğinden dolayı kullanılan belgelerin sahte olup olmadığını ayırt edemeyenlerin oranı %66 ve bundan dolayı maddi kayıp yaşayanların oranı ise %56’dır.

Tablo 14: Bölgesel Sorunlar

	YÜZDE				
	KESİNLİKLE EVET	EVET	FİKRİM YOK	HAYIR	KESİNLİKLE HAYIR
Sınır ticaretini etkileyen bölgesel sorunlar var mı?	5,8	45	5	13,3	30,8
Terör sınır ticareti yapmanızı engelliyor mu?	0,8	6,7	4,2	41,7	46,7
Aşiretler sınır ticareti yapmanızı engelliyor mu?	0,8	2,5	8,3	45,8	42,5
Sınır ticareti yaparken yöre halkından yahut başka bir sınır ticareti yapan insanlardan tehditler alıyor musunuz?	5,8	4,2	11,7	40,8	37,5
Devlet kurumları sınır ticareti yapmanızı engelliyor mu?	4,2	10,8	6,7	43,3	35
Total	100				

Tablo 14’te bölgesel sorunlar ile alakalı sorular sorulmuştur. Buna göre terör %88, aşiretler %88 ve devlet kurumları %78 oranlarında cevaplarla sınır ticaretine engel olmamaktadır şeklinde olmuştur. Sınır ticareti yaparken yöre halkından ya da sınır ticareti yapan diğer mükelleflerden tehdit almadığını düşünenlerin oranı yaklaşık %78’dir. Bölgesel sorunların var olduğunu düşünenlerin oranı ise yaklaşık %50 olmuştur.

Tablo 15: Fiziki Altyapı Sorunları

	YÜZDE				
	KESİNLİKLE EVET	EVET	FİKRİM YOK	HAYIR	KESİNLİKLE HAYIR
Ticari verimliliği etkileyen fiziki altyapı sorunları var mı?	50	37,5	0	5,8	6,7
Yollardaki teknik eksiklikten dolayı zaman kaybı yaşıyor musunuz?	51,7	26,7	5,8	9,2	6,7
Yolların teknik bakımlarının tam olduğunu düşünüyor musunuz?	11,7	7,5	8,3	21,7	50,8
Yollardaki eksiklikler güvenliğinizi etkiliyor mu?	50	17,5	3,3	12,5	16,7
Total	100				

Tablo 15’te fiziki altyapı sorunlarının neler olabileceği konusunda sorular sorulmuştur. Çıkan sonuçlara göre fiziki altyapı sorunlarının olduğunu düşünenlerin oranı yaklaşık %87’dir. Yollardaki teknik bakımların yetersiz olduğunu düşünenler %72 ve bu yetersizliğin zaman kaybına yol açtığını düşünenler %78 ve güvenlik sorunlarına neden olduğunu düşünenlerin oranı ise yaklaşık olarak %67’dir.

Sınır kapılarında ulaşım imkanlarının yetersizliği, ulaşım kanallarının yeterince modernize edilmemiş olması, bazı sınır kapılarının transit geçişe açık olmaması özellikle İran başta olmak üzere sınır ülkeleriyle olan ticareti ve ulaşımı olumsuz yönde etkilemektedir (Ertürk, ve diğerleri, 2013).

Tablo 16: İl İdaresi

	YÜZDE				
	KESİNLİKLE EVET	EVET	FİKRİM YOK	HAYIR	KESİNLİKLE HAYIR
İl İdaresinin sınır ticaretine gereken önemi gösterdiğini düşünüyor musunuz?	0,8	18,3	3,3	56,7	20,8
İl idaresi değişen mevzuat hükümlerinden sonra bilgilendirici eğitimler düzenliyor mu?	5,8	6,7	9,2	61,7	16,7
Sınır ticareti kapsamında yol gösterici oluyor mu?	1,7	25	9,2	53,3	10,8
Gerekli belgelerin alınması ya da onaylatılmasında valilik zaman kaybı yaşıyor mu?	6,7	35	5,8	41,7	10,8
Sınır ticareti belgelerinin verilmesinde adil davranıyor mu?	12,5	53,3	6,7	18,3	9,2
Total	100				

Tablo 16’da il idaresi ile alakalı sorular sorulmuştur. Buna göre il idaresinin sınır ticaretine gereken önemi vermediğini düşünenlerin oranı yaklaşık olarak %77’dir. Değişen mevzuat hükümlerinden sonra sınır ticareti ile alakalı bilgilendirici eğitimlerin verilmediğini düşünenler %78 ve yol gösterici olmadığını düşünenlerin oranı ise %64’tür. Gerekli belgelerin alınması ve onaylatılmasında valiliğin zaman kaybı yaşattığına inananların sayısı ise yaklaşık %41 civarındadır. Valiliğin sınır ticaret belgelerinin verilmesinde adil davrandığını düşünenlerin oranı ise yaklaşık olarak %65’tir.

Tablo 17: Mükelleflerin Arasındaki Sorunlar

	YÜZDE				
	KESİNLİKLE EVET	EVET	FİKRİM YOK	HAYIR	KESİNLİKLE HAYIR
Mükellefler arasında sorunlar yaşıyor mu?	4,2	35,8	4,2	22,5	33,3
Yaşanan sorunlar ticaret yapmanızı engelliyor mu?	10	5	5,8	46,7	32,5
Mükellefler arasında gereksiz rekabet ve buna bağlı zorbalık yaşıyor mu?	4,2	8,3	10,8	45	31,7
Yaşanan rekabet ticari verimliliğinizi olumsuz yönde etkiliyor mu?	5,8	27,5	3,3	29,2	34,2
Total	100				

Tablo 17’de mükelleflerin arasındaki sorunlar ile alakalı sorular sorulmuştur. Buna göre mükelleflerin kendi aralarında sorunlar yaşadığını düşünenlerin oranı yaklaşık %40’tır. Yaşanan sorunlar sınır ticareti yapılmasını engellemiyor diyenler %79 ve yaşanan sorunların verimliliği olumsuz yönde etkilemediğini düşünenlerin oranı ise %63’tür. Mükellefler arasında rekabet ve zorbalık yaşanmadığını düşünenlerin oranı yaklaşık %76’dır.

Tablo 18: Konaklama ve Depo

	YÜZDE				
	KESİNLİKLE EVET	EVET	FİKRİM YOK	HAYIR	KESİNLİKLE HAYIR
Ticaret yaparken konaklama, depo ve kişisel ihtiyaçların giderileceği alanlar mevcut mu?	5,8	21,7	2,5	49,2	20,8
Karşı ülkede konaklama konusunda sıkıntılar yaşıyor musunuz?	35,8	14,2	10	24,2	15,8
Ticareti yapılacak malları ülke içinde ve dışında depolayacağınız antrepolar mevcut mu?	6,7	2,5	12,5	35	43,3
Ticareti yapılan malları evrakların teslim ve onay süresince depolayabileceğiniz uygun antrepolar var mı?	7,5	8,3	5,8	53,3	25
Ticaret yaptığınızda ülke içinde ve dışında kişisel ihtiyaçlarınızı gidereceğiniz lokantalar, kahvehaneler, konaklama alanları mevcut mu?	9,2	6,7	4,2	34,2	45,8
Total	100				

Tablo 18’de konaklama ve depo ile alakalı sorular sorulmuştur. Buna göre ticaret yaparken konaklama, depo ve kişisel ihtiyaçların giderilebileceği alanların olmadığını düşünenlerin oranı %70’tir. Karşı ülkede konaklama konusunda sıkıntılar yaşandığını düşünenlerin oranı ise %50’dir. Ticareti yapılan malların depolanabileceği antrepoların olmadığını düşünenlerin oranı %78 ve ayrıca sınır ticareti ile ilgili evrakların teslim ve onay süresince malların depolanabileceği geçici antrepoların olmadığını düşünenlerin oranı ise %78’dir. Ticaret süresince kişisel ihtiyaçların giderilebileceği alanların mevcut olmadığını düşünenlerin oranı %80’dir.

SONUÇ VE TAVSİYELER

Dış ticaret düzeninde sınırları aşarak ülkeye giren mallara ülkenin gümrük rejimine göre, tarife cetvellerinde öngörülen oranlarda vergi uygulanır. Bir tür özel gümrük rejimi olan sınır ticareti, sınır illeri ile bunlara komşu illerin ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla, komşu ülkelerin sınır yörelerinde karşılıklı olarak yapılan bir dış ticaret rejimidir.

Sınır ticareti ile malların daha kolay yoldan temin edilmesi, istihdam alanlarının yaratılması, vergi kayıplarının ve mal kaçakçılığının önlenmesi, malların gümrük indirimlerinden ve muafiyetlerinden yararlanması, kültürel etkileşimin yaşanması ve bölge ekonomisine canlılık getirmesi amaçlanır.

Sınır ticareti yapılan illerde yaşanan olumsuz iklim şartları, üretim faktörlerinin eksikliği, sanayileşmiş bölgelerin uzakta bulunması, tarım ve hayvancılıktan yeterince verim alınamaması gibi nedenler, bölgeler arası eşitsizliğe neden olabilmektedir. Sınır ticareti ile beraber bölgeler arası eşitsizlikler giderilmeye çalışılmaktadır.

“Sınır Ticareti Yapan Mükelleflerin Ticari Verimliliğini Etkileyen Faktörler: Van-Kapıköy Örneği” adlı çalışmada sınır ticareti yapanların ticari verimliliğini etkileyen faktörler araştırılmıştır. Anket sonuçlarına göre;

- Geçimini sadece sınır ticareti yaparak sağlayanların oranı yaklaşık %79’dur.
- Sınır ticaretini faydalı bulanların oranı yaklaşık %96’dır. Buna bağlı olarak sınır ticaretinin ekonomik anlamda katkı sağladığını düşünenlerin oranı yaklaşık %75’tir. Sosyal statünün gelişmesine katkı sağladığını düşünenler ise yaklaşık %82’dir.
- Sınır ticaretinin kapsamının genişletilmesi gerektiğini düşünenlerin oranı ise yaklaşık olarak %91 olmuştur.

- Uygulanan kotalar nedeniyle ithalatı yapılan malların şehrin gereksinimlerini karşılamadığını düşünenlerin oranı yaklaşık olarak %76'dır. İthal edilen mal çeşitliliğinin şehrin gereksinimlerini karşılamadığını düşünenlerin oranı ise yaklaşık %78'dir.
- Uygulanan kotalar nedeniyle yeteri kadar elde edemediklerini düşünenlerin oranı %75'tir.
- Kapıköy sınır kapısının yeterli altyapıya sahip olmadığını düşünenlerin oranı yaklaşık %73'tür.
- Karayollarında yapılan ticaretin zaman aldığını düşünenlerin oranı yaklaşık olarak %79'dur. Hızlı tren uygulamasının daha faydalı olacağını düşünenlerin oranı ise yaklaşık %94'tür.
- Yolların teknik bakımlarının yeterli olmadığını düşünenlerin oranı yaklaşık %82'dir. Teknik yetersizliklerin ticareti olumsuz etkilediğini düşünenlerin oranı %90'dır. Fiziki altyapı sorunlarının olduğunu düşünenlerin oranı yaklaşık olarak %87'dir.
- Ticaret esnasında kullanılan araçların olası bir arıza durumunda bakım ve onarımını sağlayacak alanların mevcut olmadığını düşünenlerin oranı yaklaşık olarak %67'dir.
- Her iki sınır kapısında da tercüman bulunmadığını belirtenlerin oranı ise yaklaşık olarak %82'dir.
- Ticaret yaparken kişisel ihtiyaçların giderilebileceği lokantalar, kahvehaneler, konaklama alanlarının olmadığını düşünenler %80 oranındadır.
- Evrakların teslim ve onay süresi boyunca malların depolanabileceği alanların uygun antrepoların olmadığını düşünenler ise yaklaşık olarak %78 oranındadır.

KAYNAKÇA

Akbaş, Yusuf Ekrem ve Şentürk, Mehmet, Kayıt Dışı Ekonomi Sınır Ticareti Etkileşimi: Türkiye Örneği, 2010.

Akgül, Aziz ve Çevik, Osman, İstatistiksel Analiz Teknikleri ‘‘SPSS’’TE İŞLETME YÖNETİMİ UYGULAMALARI”, Ankara, 2005.

Alkan, Şenol, 2011, Gümrük Mevzuatında Sınır Ticareti Uygulamaları. Gümrük Bülteni, Sayı: 6, s. 36-37, Ankara.

Altuntaş, Mustafa, “Hayvancılık Politikasında Fiyat Denklemi”, Türk Veteriner Hekimliği Dergisi, Cilt:12, 2000.

Aral, Arif, Türkiye’de Döviz Kuru Ve Dış Ticaret İlişkisi: 1992-2013 Dönemi Eşbütünleşme Analizi, TC. Adnan Menderes Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015.

Ardahan, Faik (2010). “Sivil Toplum Kuruluşlarının Etkin Yönetimi İçin Stratejik İşbirliği ve Türkiye Eğitim Gönüllüleri Suna-İnan Kıraç Antalya Eğitim Parkı Örneği, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 2, s.210-233.

Arıca, Feyza, Türkiye’nin Dış Ticaret Potansiyelinin Genişletilmiş Linder Hipotezi Çerçevesinde Değerlendirilmesi: Bir Panel Data Analizi, TC. Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2014.

Armaoğlu, F. (1994), 20. yüzyıl Siyasî Tarihi: 1914 – 1990, 1. cilt, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 10. Baskı, Ankara.

Arslan İbrahim ve Hakkı M. Ay (2007),“Güneydoğu Anadolu Bölgesine Yönelik Uygulanan İktisadi Politikalar,” KMU İİBD Dergisi, Yıl:9 Sayı:13 Aralık/2007, s.413-422.

Asaroğlu, Hüsniye, Uluslararası Ekonomi Politika Açısından 2000’li Yıllarda Türkiye-İran İlişkileri, TC. Yenyüzyıl Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015.

Ataballyyev, Berdimurad, Türkiye’nin Türk Cumhuriyetleri ile Dış Ticaret İlişkilerinin AB Süreci Açısından Değerlendirilmesi Ve İmalat Sanayiinde Bir Uygulama, TC. Gazi Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010.

Ateş, İsmet, “ Türkiye Dış Ticaretinde Gelişmeler ve Yoksullaştıran Büyüme (1993-2003)”, Adnan Menderes Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2005.

Aydın, Fatma, Türkiye’de Dalgalı Döviz Kuru Politikası Uygulamasında Yerli Paranın Değerlenmesinin Dış Ticaret Dengesine Etkisi, TC. İstanbul Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2009.

Ayman, G., T.A. Kılıçdağı ve A. Sezer (2007), “Avrupa Birliği’ne Katılım Sürecinde Türkiye’nin Komşu ve Çevre Ülkeler Politikası – Stratejik Yaklaşımlar”, TÜSİAD Yayın No: TÜSİAD-T/2007-05/434, İstanbul.

Avşar, Zakir, ve diğerleri, Yeni Bir Yüzyıla Doğru Türkiye ve Türk Cumhuriyetleri İlişkileri – Kısa Bir Değerlendirme ve Öneriler, Dünya Türkleri Konseyi Parlamento Destek Grubu,1998. Aktaran: Ataballyyev, Berdimurad, Türkiye’nin Türk Cumhuriyetleri ile Dış Ticaret İlişkilerinin AB Süreci Açısından Değerlendirilmesi Ve İmalat Sanayiinde Bir Uygulama, TC. Gazi Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010.

Azgün, Sabri ve Sevinç, Haktan, Van-İran Arasındaki Sınır Ticareti Ve Gelişme Potansiyeli, 2010.

Bakırcı, M. (2013). Türkiye'nin uluslararası ulaşımında demiryolu sınır kapılarının yeri ve etkinliği. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 28, 370-407.

Baskan, Tuba D. ve Göker, İ. Elif K., Sınır Ticaretinde Bankaların Rolü Ve Önemi, 2010.

Bayhan, Mustafa, Küçükkaplan, İlhan ve Serinkan, Celalettin, Türkiye’de Sınır Ticaretinin İncelenmesi, 2010.

Bayraktutan, Yusuf, Bilgi ve Uluslararası Ticaret Teorileri, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt:4, Sayı:2, 2003, <http://www.cumhuriyet.edu.tr/edergi/makale/195.pdf>, (15.07.2015).

Beyoğlu, Duygu ve Alpaydın, Utku Ali Rıza, Yeni Bölgesel Kalkınma Stratejilerinde Sınır Ticaretinin Yeri, 2010.

BrettI Vojtech (2004), “FreeMobility of Goods, PriceDispersionAndBorderEffect”, Charles University of Prague, Institute of EconomicStudies, 2003/2004. Master tezi.

Büyükcengiz, TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 20, Cilt 32, Yasama Yılı 2, 06 Ağustos 1997 aktaran Mercan, 2011:119).

Cabar, Hasan, Uluslararası Pazarlama Sürecinde Kobi ’lerdeki İnsan Kaynakları Yönetim Yaklaşımlarına Çoklu Bir Bakış, 2010.

Civelek, Gürsan, Yeni Bir Dış Ticaret Politikası Olarak Paralel Ticaret, TC. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2009.

Çapan, Zekiye İnci, Dış Ticaret Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi:1980 Sonrası Türkiye Örneği, TC. Celal Bayar Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa, 2009.

Çeviker, Abdüllatif, Mutlu, Murat ve Taş, İsmail, Türkiye Ve Suriye Arasında Dış Ticaretin Bileşimi: Ürün Çeşitliliği Üzerine Bir Analiz, 2010.

Çiftçi, Hakkı ve Uğur, Mehmet Sedat, Sınır Kapılarının Sınır Ticareti Üzerine Etkileri Ve Hassa Sınır Kapısı Önerisi, 2010.

Çoban, Metin, Doğu Karadeniz Alt Bölgesinde Dış Ticaret, Yüksek Lisans Tezi, (KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1995) s. 77. Aktaran: Kökçe, Rıza, 1994-2004 Yılları Arasında Güneydoğu Anadolu Bölgesi ile Suriye Ve Irak Arasında Gerçekleşen Sınır Ticaretinin Bölge Ekonomisine Etkisi, TC. Marmara Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2005.

Çoban, Orhan, (1999). Bir siyasal yozlaşma türü olarak rüşvet ve ekonomik etkileri. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,13(1).

DAKA, Sınır Ticareti Raporu - Van ve Hakkari İlleri.

Darıcı, Bülent, Öcal, Fatih Mehmet ve Okyar, Mete Cüneyt, Sınır Ticareti Kapsamında Yaşanan Problemler Ve Çözüm Önerileri: Şırnak İli Örneği, 2010.

Davutoğlu, A. (2001), Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu, Küre Yayınları, İstanbul.

Davutoğlu, A. (2008), "Turkey's Foreign Policy Vision: An Assessment of 2007", Insight Turkey, 10 (1), s. 77 – 96.

Demir, Murat, Sınır Ticareti Ve Gümrük Vergileri, 2010.

Demir, Musa, Dış Ticaret İşlemleri ve Muhasebesi, Ankara, Detay Yayıncılık, 2004:5. Aktaran: KAYA, Ferudun, Dış Ticaret İşlemleri Yönetimi, İstanbul, 2011, 6.

Deniz, Taşkın, 2013. Sınırlar, Sınır Ticareti ve Sınır Ticaret Merkezleri. The Journal of Academic Social Science Studies, International Journal of Social Science, Volume 6, Issue 4, p. 351-370, Lorient/Fransa.

Doyran, Turgut, Topçuoğlu, Ayşenur ve Turhan, Mustafa, Türkiye Suriye Dış Ticaretinde Yeni Bir Model: Ortak Sınır Üretim Ve Ticaret Merkezlerinin Kurulması, 2010.

Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı, 2014-2023 Dönemi TRB2 Bölgesi Bölge Planı, Van, 2014.

Duran, Burhaneddin, İnat, Kemal ve Ataman, Muhittin, “Tüzmen: İran ve Türkiye aralarındaki ilişkileri devam etmek amacındalar”, Türk Dış Politikası Yıllığı 2009, SETA Yayınları, 2011.

Duran, Burhaneddin, İnat, Kemal ve Ataman, Muhittin, “Türkiye-İran sınırında serbest sanayi bölgesi”, Türk Dış Politikası Yıllığı 2009, SETA Yayınları, 2011.

Duran, Burhaneddin, İnat, Kemal ve Ataman, Muhittin, “Nihat Ergün: İran-Türkiye sınırında serbest sanayi bölgesi kurmayı amaçlıyoruz”, Türk Dış Politikası Yıllığı 2009, SETA Yayınları, 2011.

Ece, Süreyya, Sınırdan Sınırsız Ticaret, 2010.

Ekinci, Mehmet Behzat, Bölgesel Kalkınma Çerçevesinde Osb’ler Ve Stm’ler Vasıtasıyla Türkiye’nin Komşularıyla Dış Ticaretinde Potansiyel Sektörleri, 2010.

Ekizceleroğlu, Caner, Bilgi Ekonomisinin Dış Ticaret İçindeki Yeri: Türkiye Örneği, TC. Trakya Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2008.

Ekşi, İbrahim Halil, Bakan, Sumru, Bankacılık Sektörünün Gelişmişliği İle Türkiye Ve Sınır Bölgeler Arasında Yapılan Ticaret İlişkisi: Suriye Örneği, 2010.

Elibol, Sabahattin ve Arıkan, Zekai, Türkiye Suriye İlişkilerinin Dünyü, Bugünü, Yarını, Ankara, 2004.

Emiroğlu, Gülbahar, 1980 Sonrası Türkiye'nin Dış Ticaret Yapısı ve Büyüme İlişkisi: Bir Ampirik Uygulama, TC. Selçuk Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2012.

Erbağcı, Burcu, Dış Ticaret Yapan İşletmelerde Kur Riski Yönetimi ve Gaziantep Sanayi İşletmelerinde Uygulama, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, TC. Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep, 2005.

Erdoğan, Savaş, “Türkiye'nin İhracat Yapısındaki Değişme ve Büyüme İlişkisi:Koentegrasyon ve Nedensellik Testi Uygulaması”, Selçuk Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2006.

Erkan, Birol, Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük Katsayıları Yardımıyla Ülkelerin Karşılaştırmalı İhracat Performanslarının Belirlenmesi: Türkiye-Suriye Örneği, 2010.

Eroğlu, Onur, Sınır Ticareti Kapsamında Alınan Vergilerin Ekonomik, Sosyal Ve Mali Etkileri, 2010.

Erten, “Sınır Ticaretinde Sınır Bir Sorun”, Dünya Gazetesi, 1998'den aktaran Öztürk 2006.

Ertürk, Yakup Erdal, Deniz Ahmet ve Batu Ağırkaya Melahat, Bölgeler Arasındaki Dengesizliklerin Giderilmesinde Güçlü Bir Dış Ticaret Aracı: Sınır Ticareti, Iğdır Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, Cilt3, Sayı-4, s. 79-88, 2013.

Eşiyok Ali, Kalkınma Sürecinde Tarım Sektörünün Ekonomideki Yeri, Yapısı ve Gelişme Dinamikleri (1923-2004), Ankara, Kasım 2004.

Göktepe, Hülya ve Yüce Dural, Betül, Sınır Ticaretinin Bir Yönü: Haksız Rekabet, 2010.

Görgülü, Nevzat, Türkiye'nin Komşu Ülkeleri İle Olan Dış Ticaret İlişkilerinin Gelişimi, TC. Selçuk Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2013.

Güler Yılmaz, Emel ve Yılmaz, Yalçın, Sınır Ticaretinde Kültürel Farklılıklardan Kaynaklanan Engellerin Aşılması Sürecinde Kültürlerarası İletişimin Önemi, 2010.

Güllülü Uğur ve diğerleri (2006), Gürbulak Dilucu ve Türközü Sınır Kapılarından Geçiş Yapan Kişilerin Bu Kapılardan Gerçekleştirilen Ticaretin Boyutu ile İlgili Bilgi Düşünce ve Tutum Araştırması, Atatürk Üniversitesi Araştırma Projesi, Erzurum, 2006, s. 2.

Gündüz, Nalan, Türkiye-Suriye Ticari İlişkileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2002.

Güneş, Recep, Otlı, Fikret ve Durmuş, Ahmet Fethi, Türkiye, Rusya Ve Türk Cumhuriyetleri Arasındaki Dış Ticaret İşlemlerinde Barter Yönteminin Uygulanabilirliği, 2010.

Güneş, Recep, Durmuş, Ahmet Fethi ve Ceyhan, Mehtap, Doğu Ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerindeki Sınır Ticareti: Sınır Ticaretinin Gelişimini Engelleyen Faktörler Ve Çözüm Önerileri, Akademik Yaklaşımlar Dergisi, Kış, Cilt: 1, Sayı: 1., Malatya.2010.

Gürbüz, Mehmet, Karabulut, Murat ve Yıldırım, Uğur, Sınır Ticaret Merkezlerinin Türkiye'nin Dış Ticaretindeki Yeri, 2010.

Gürsoy, Yaser, Dış Ticaret İşlemleri ve Muhasebesi, Ankara SMMM odası yayın no:41, Ankara, Haziran 2005.

Haghighi, Ebrahim, Fidan, Halil ve Yazici Mehmet, Türkiye İle Ortadoğu Ülkeleri Arasında Yumurta Dış Ticareti Ve Rekabet Gücü Analizi, 2010.

Hanoğlu, Halit, “Sınır Ticaret Merkezleri”, Gümrük Dünyası Dergisi, Sayı:40, 2004, <http://www.gumrukkontrolor.org.tr/Yayinlar/Dergiler/40/7.html> , (E.T. 10.05.2015).

Hansen, Poul Ve Annovazı-Jakab (2008), “Facilitating Cross-Border Movement of Goods: A Sustainable Approach”, The Global Enabling Trade Report 2008, World Economic Forum, United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD).

Helpman, Elhanan, “ The Structure of Foreign Trade”, The Journal of Economic Perspectives, 1999, Vol. 13, No. 2, pp. 121- 144. Aktaran: Çapan, Zekiye İnci, Dış Ticaret Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi:1980 Sonrası Türkiye Örneği, TC. Celal Bayar Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa, 2009.

Işık, Nihat Ve Tünen, Tuba, (2011). “Türev Ürünlerin 2008 Küresel Finansal Krizindeki Rolü”, T.C. Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Avrasya Etütleri Sayı:39 Cilt:1 Sayfa:7-48, Ankara.

Kalaycı, Cemalettin ve Artan, Seyfettin, Demokrasi Ve Dış Ticaret: Oecd Ülkeleri Örneği, 2010.

Kalaycı, Cemalettin, Türkiye’nin Dış Ticaretteki Rekabet Gücünün Analizi, 2010.

Kalaycı, İrfan ve Doğan, Akış, Sınır Ticaretinin İktisat Politikası Sınırları, 2010.

Kara, Mehmet, “Ekonomik Etkileri Açısından Türkiye’deki Sınır Ticaretinin Değerlendirilmesi”, s.64, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:7, Sayı:3, İzmir, 2005.

Karacan, Sami, Dış Ticaret ve Dış Ticaret İşlemleri Muhasebesi, 2010, Umuttepe Yayınları, İzmit.

Karabulut, Kerem, 2005, 1990 Sonrası Gelişmelerle Kars-Ardahan-Iğdır Üçgeni, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 19, Sayı:1, s.133-150, Erzurum.

Karagöz, Kadir, Dış Politika – Dış Ticaret İlişkisi: “Komşularla Sıfır Problem” Yaklaşımı Çerçevesinde Ampirik Bir İnceleme,2010.

Karagöl, Mehmet; Yılmaz Cengiz. Dış ticaret İşlemleri ve Muhasebesi, Ankara 2008.

Karagöl, Soner ve Çiçekçi Ceyhun, Türk Dış Politikası Bağlamında Ortadoğu’da Siyasal İstikrarın Anahtarı: Türkiye-Irak-Suriye Bölgesel İşbirliği, 2010.

Karakök, Tunay, 1980 Sonrası Türkiye - Suriye Sınır Ticareti, 2010.

Karluk, Rıdvan, “Uluslararası Ekonomi Teori ve Politika”, Beta Basım, 2003, 7.Basım, İstanbul. Aktaran: Çapan, Zekiye İnci, Dış Ticaret Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi:1980 Sonrası Türkiye Örneği, TC. Celal Bayar Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa, 2009.

Karluk, Rıdvan, Uluslararası Ekonomi, Beta Basım Yayım, İstanbul, 2009, Aktaran: Demir, Murat, Sınır Ticareti Ve Gümrük Vergileri, 2010.

Karluk, Rıdvan ve Dural, Betül, Sınır Ticaretinin Türkiye ve Komşu Ülkelere Etkileri. Kilis 7 Aralık Üniversitesi. Sınır Ticareti Kongresi Bildiri Kitabı, s:50-58, Kilis, 2010.

Karluk S. Rıdvan (1997), Dünya Ticaret Örgütü, TOBB, ICC Yayını, Ankara.

Karluk S. Rıdvan (2009), Uluslararası Ekonomi, 9 Baskı, Beta Basım A. Ş., İstanbul, s.435-470.

Karluk, S. Rıdvan, Yüce Dural, Betül, Sınır Ticaretinin Türkiye Ve Komşu Ülkelere Etkileri, TC. Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İİBF, 1. Uluslar arası Sınır Ticareti Kongresi, 2010.

Kaya, Ferudun, Dış Ticaret İşlemleri Yönetimi, İstanbul, 2011, 6.

Kazgan, Gülten (2009), Tanzimat’tan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 4. Baskı, İstanbul.

Keskin, Fahriye, Türkiye-Suriye Arasındaki Sınır Ticaretinin Dış Politika Boyutu, 2010.

Kılıçbay, Ahmet; “Türkiye’nin Ekonomi Politikaları 1930–1996 ve sonrası”,Ankara,1999, s. 54. , Aktaran: Kıyak, Hasan, Türkiye’nin Dış Ticaret Yapısı Ve Ortadoğu Ülkeleri İle Dış Ticaret İlişkileri, TC. Marmara Üniversitesi, 2005. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Kılınç, Aygöl, Kentsel Gelişme Açısından Sınır Ticaretinin Değerlendirilmesi, 2010.

Kıyak, Hasan, Türkiye’nin Dış Ticaret Yapısı Ve Ortadoğu Ülkeleri İle Dış Ticaret İlişkileri, TC. Marmara Üniversitesi, 2005. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Kilis Ticaret ve Sanayi Odası, Sınır Ticareti Uygulaması Sorunlar Ve Çözüm Önerileri, 2010.

Kökçe, Rıza, ‘1994-2004 Yılları Arasında Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Suriye Ve Irak Arasında Gerçekleşen Sınır Ticaretinin Bölge Ekonomisine Etkisi’, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2005.

Kurnaz, Tuğçe, 1980 Sonrası Türkiye Ekonomisi Ve Dış Ticaret Gelişimi, TC. Çağ Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin, 2014.

Marangoz, Mehmet, Önce, Günel ve Çelikkan Hale, Girişimci Şehir Gaziantep Ve Sınır Ticareti, 2010.

MASINJILA, M (2009), “GenderDimensions of Cross BorderTrade in the East AfricanCommunity” - Kenya/Uganda andRwanda/Burundi Border, AfricanTradePolicyCentre (ATPC),Work in Progress, No. 78, October 2009.

Massadikov, Khairulla, Türkiye – Kazakistan Dış Ticaret İlişkilerinde SSCB Sonrası Gelişmeler, TC. İstanbul Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2012.

Memiş, Hasan, Sınır Ticaretinin Şanlıurfa Ekonomisine Etkileri, 2010.

Mercan, Ayşe Nur, (2011), “Sınır Ticaretinin Geliştirilmesi ve Sınırların Serbest Yerler Haline Dönüştürülmesi”, Mevzuat Dergisi, 14 (158),<http://mevzuatdergisi.com/2011/02a/01.htm> , Şubat 2011.

Muzvidziwa, Victor N., (1998), “Cross-bordertrade: A strategyforClimbingout of Poverty in Masvingo”, Zimbabwe, Zambezia(1998), XXV (i).

Nakipoğlu, Ferda ve Yıldırım, Metin, Türkiye-Suriye İlişkilerinde Dış Ticaretin Yeri, 2010.

O'BRIEN, R. ve WILLIAMS, M. (2010), Global Political Economy: Evolution and Dynamics, 3rd ed. Palgrave Macmillan, (https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=x0cdBQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=Global+Political+Economy:+Evolution+and+Dynamics,&ots=YaWef-UFyh&sig=WEwn3he28MJTIEch1FK0iS_KRz4&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false)

Oda, Salih (2008), Türkiye'de lojistik sektörü ve dış ticaret üzerine etkileri, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ordu, Cem Ferdi, Döviz Kuru Dış Ticaret İlişkisi: Türkiye Örneği, TC. Adnan Menderes Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2013.

Orhan, Osman Z. (2000), Sınır Ticaretinin Türkiye Ekonomisine Etkileri, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.

Öcal, Fatih Mehmet, Tutar, Filiz, Eren, Mehmet Vahit, Türkiye İle Suriye Arasındaki Sınır Ticaretinin Ülke Ekonomilerine Etkileri, 2010.

Özcan, Selami, Taş, H.Yunus ve Karali, A.Emir, Sınır Ticaretinin Yöre Halkının İstihdam Yapısı Ve Gelir Düzeylerine Etkileri, 2010.

Özçiloğlu, M. ve Sakar, M. 2011. Sınır Ticareti Uygulamaları ve Çözüm Önerileri. Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi. Cilt: 6, Sayı: 1, Haziran, s.21-43, Çanakkale.

Özgentürk, Jale, “Van’ı Sınır Ticareti Odaklı Strateji Kalkındırır”, Referans Gazetesi, 30 Ocak, 2008.

Özsağır, Arif, Şentürk, Mehmet, Akbaş, Yusuf Ekrem ve Polat, Efdal, Türkiye – Suriye Ticaretinde Uluslararası Standart Sanayi Sınıflaması (Düzey 1) Bazında Yoğunlaşmalar Üzerine Bir Araştırma, 2010.

Öztürk, Nurettin (2006), “Türkiye’de Sınır Ticaretinin Gelişimi, Ekonomik Etkileri, karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 2 (3), ss. 107-127.

Paksoy, H. Mustafa, Paksoy, Sadettin, Özçalıcı, Mehmet ve Büyükkonuklu, Buket, Suriye Sınırı Bölgesindeki Sivil Toplum Kuruluşlarının Sınır Ticaretinden Beklentileri Üzerine Bir Araştırma, 2010.

Sayım, Ferhat ve Zengin, Halil İbrahim, Dış Ticaretteki Ödeme Teslim Ve Finansman Şekillerinin Sınır Ticareti Açısından Değerlendirilmesi, 2010.

Seçen, Şinasi, Dünyada ve Ülkemizde Sınır Ticareti, Hazine ve Dış Ticaret Dergisi, Eylül 1993,s. 48. Aktaran: Kökçe, Rıza, 1994-2004 Yılları Arasında Güneydoğu Anadolu Bölgesi ile Suriye Ve Irak Arasında Gerçekleşen Sınır Ticaretinin Bölge Ekonomisine Etkisi, TC. Marmara Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2005.

Seyidoğlu, Halil, Uluslar arası Finans, Güzem Can Yayınları, Geliştirilmiş 4. Baskı, İstanbul, 2003: 118-120. Aktaran: KAYA, Ferudun, Dış Ticaret İşlemleri Yönetimi, İstanbul, 2011.

Seyidoğlu, Halil, Uluslar arası İktisat: Teori, Politika ve Uygulama, İstanbul, Güzem Yayınları, 1994: 25-27. Aktaran: KAYA, Ferudun, Dış Ticaret İşlemleri Yönetimi, İstanbul, 2011, 6.

Seyidoğlu, Halil, “Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama”, Güzem Yayınları, 2001, 14. Basım, İstanbul. Aktaran: Çapan, Zekiye İnci, Dış Ticaret Ve

Ekonomik Büyüme İlişkisi:1980 Sonrası Türkiye Örneği, TC. Celal Bayar Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa, 2009.

Seyitoğlu Halil, Ekonomik Terimler, Ansiklopedik Sözlük, Gizem Yayınları, No:4, İstanbul, 1992, Aktaran: Demir, Murat, Sınır Ticareti Ve Gümrük Vergileri, 2010.

Seymen, D. Aykut (2000), Dış Ticarete Yeni Korumacı Eğilimler ve Türk Dış Ticareti Açısından Değerlendirilmesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İzmir.

Sinay, Mehmet, Dış Ticaret ve Ekonomik Büyüme İlişkisinin Bilgi Transferleri Yönünden İncelenmesi: Türkiye Örneği, TC. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010.

Sugözü, İbrahim Halil, Atay, Melike, Sınır Kapılarının Güneydoğu Anadolu Bölgesi Ekonomisi Üzerine Etkileri Kapsamında Habur Sınır Kapısı, 2010.

Sugözü, İbrahim Halil (2010), Kayıt Dışı Ekonomi ve Türkiye, Nobel Yayınevi, Ankara.

Sönmez, M. (1995), Sınır ve Kıyı Ticareti, Erzurum: Yaylacık Matbaası.

Şen, Fulya, “Büyüme ve Dış Ticaret İlişkisi: Türkiye Örneği”, Dokuz Eylül Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007.

Tan Mustafa ve Fuat Altundal (2008), Türkiye’de Sınır Ticaretinin Gelişimi ve Mevcut Durumu, İstanbul Ticaret Odası Yayın No:2008- 26, İstanbul.

Taşlıyan, M. Ve Hırlak, B. 2012. Sınır Ticaretinin Bölge Ekonomilerine Etkileri: Kilis İli Örneği. II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu“Yönetim-

Ticaret-Siyaset” (1-2 Ekim 2012), Bildiriler Kitabı, s.331-337, TC. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Yayın No: 142, Yıl: 2013, Kahramanmaraş.

Tayfur, Lütfü ve Kara, Mehmet, Türkiye’de Sınır Ticareti Uygulamalarının Değerlendirilmesi, 2010.

TBMM (2005), TBMM Tutanak Dergisi; Dönem 21, Cilt 55, 11 Temmuz 2005.

T.C. Serhat Kalkınma Ajansı, Serhat Bölgesi Sınır Kapıları, 2012.

T.C. Kalkınma Bakanlığı 10. Kalkınma Planı, Md. 829, 831, 832, 835 ve T.C. Kalkınma Bakanlığı Bölgesel Gelişim Ulusal Stratejisi, Md. 242, 345, 359, 577.

T.C. Kalkınma Bakanlığı Onuncu Kalkınma Planı, 2014-2018, Ankara, 2013; T.C. Kalkınma Bakanlığı Yayınları, Madde 829, 831, 832, 835 ve T.C. Kalkınma Bakanlığı Bölgesel Gelişim Ulusal Stratejisi (BGUS), Md. 242, 345, 359, 577. 2014-2023 Dönemi TRB2 Bölgesi Bölge Planı.

Togan, Sübidey; “1980’li Yıllarda Türk Dış Ticaret Rejimi ve Dış Ticaretin Liberalizasyonu”, Türk Eximbank Araştırma Dizisi, Ankara, 2001, s. 27–31.

Tomanbay, Mehmet (2001), Dış Ticaret Rejimi ve İhracatın Finansmanı, 3. Baskı, Hatiboğlu Yayınevi, Ankara.

Toskay, TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Cilt 7, Yasama Yılı 1, 40 Birleşim, 28 Temmuz 1999’dan aktaran Mercan 2011,(<http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423908956.pdf>).

Turan Koyuncu, Fatma, Türkiye İle Ortadoğu Sınır Ülkeleri Arasındaki Ticaretin Ekonomik Etkileri, 2010.

Turcas Faaliyet Raporu, 1998 aktaran Mercan 2011, (<http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423908956.pdf>).

Tutar, Erdinç ve Küçük, Nahide, Bir Sınır Kenti Olarak Gaziantep’te Teknoparkın Sınır Ticaretine Olası Etkileri, 2010.

TZOB (2003), TZOB Çalışma Grubu Raporları, Ankara.

Ünsal, Erdal M.,“Uluslararası İktisat: Teori, Politika ve Açık Ekonomi Makroİktisadı”, İmaj Yayıncılık, 2005, Ankara.

Van İli Sorunları ve Çözüm Önerileri, Van Ticaret ve Sanayi Odası, Rapor (b). 2008-Van.

VAROL, Müge, ‘1923–2003 Türk Dış Ticaretinin Gelişiminin Kısa Tarihçesi’, Ankara, 2003, s. 1–2., Aktaran: Kıyak, Hasan, Türkiye’nin Dış Ticaret Yapısı Ve Ortadoğu Ülkeleri İle Dış Ticaret İlişkileri, TC. Marmara Üniversitesi, 2005. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

WOMACK, Brantly (1994), “Sino-VietnameseBorderTrade: TheEdge of Normalization”, AsianSurvey, 34 (6), ss. 495-512.

WORLD BANK (2010), Skeins of Silk: BorderlessBazaarsandBorderTrade in Central Asia, Washington DC: World Bank Publ.

Xiaosong, Gu ve B. Womack (2000), “BorderCooperationbetweenChinaand Vietnam in the 1990’s”, AsianSurvey, 40 (6), ss. 1042-1058.

Yamak, Rahmi, Güneysu, Filiz ve Erdem, H.Feyza, Sınır Ticaretinin Ekonomik Etkileri Üzerine Alternatif Tezler: Türkiye Uygulaması, 2010.

Yardımcıoğlu, M. Ve Kocamaz, H., Şerbetçi, G. (2012). Türkiye'de dış ticaret ve ticari ilişkiler. II. Bölgesel Sorunlar Ve Türkiye Sempozyumu, 339-346.

Yergin, H. (2001), Orta Doğu Sınır Ticaretinin Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi Ekonomisine Etkileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yergin Haluk, Ortadoğu Sınır Ticaretinin Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi Ekonomisine Etkileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2001.

Yılmaz, Yalçın, Sınır Ticaretinin Geliştirilmesinde Yerel Medyanın Rolü, 2010.

Yüce Dural, Betül ve Göktepe, Hülya, Sınır Ticaretinin Türkiye'de Gelişimi Ve Karşılaşılan Sorunlar, 2010.

Yücel, E.S. (2000). Dış Ticaret ve Temel Kavramlar, TÜRMOB Yayınları Eğitim Semineri Notları. Aktaran: Erbağcı, Burcu, Dış Ticaret Yapan İşletmelerde Kur Riski Yönetimi ve Gaziantep Sanayi İşletmelerinde Uygulama, TC. Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep, 2005.

İTERNET KAYNAKLARI

UN/ESCAP Trade Facilitation Hand book for the Greater Mekong Subregion, 2000, <http://www.unescap.org/itid/publication/t&ipub2224.htm> (20.06.2015).

Vatansever Deviren, Nursen, Eylül 2004, <http://www.basarmevzuat.com/dergi/2004-09/a/05.htm> , Erişim:14.07.2015.

Milliyet Gazetesi, <http://uzmanpara.milliyet.com.tr/haber-detay/gundem/turkiyenin-dis-ticaret-hacmi-911-milyar-lira/5269/>, Erişim:20.07.2015.

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046, Erişim: 27.08.2015.

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046, Erişim: 08.08.2015.

<http://prestijhabervan.com/yazdir.asp?yazid=2345>, Erişim: 08.08.2015.

MGS Proje-Müşavirlik (2014), Çilli Sınır Ticaret Merkezi Fizibilite Çalışmaları, mgs@mgs mühendislik.com, Ankara.

<http://www.ntvmsnbc.com/news/474443.asp>, “ABD PJAK’ı terörist örgüt ilan etti”, NTVMSNBC, Erişim:20.09.2015.

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046, Erişim:20.09.2015.

<http://www.milliyet.com.tr/tuzmen--iran-la-bir-ekonomik-ortak-alan-olusturmak-istiyoruz/ekonomi/sondakikaarsiv/27.01.2009/1052177/default.htm>, “Tüzmen: İran’la bir ekonomik ortak alan oluşturmak istiyoruz”, Milliyet, 27 Ocak 2009, Erişim:20.08.2015.

<http://www.hurriyet.com.tr/iran-la-sinirda-ortak-sanayi-bolgesi-gundemde-12729451>, Erdal Sağlam, “İran’la sınırda ortak sanayi bölgesi gündemde”, Hürriyet, 19 Ekim 2009, Erişim:20.08.2015.

<http://www.mehmetalibirand.com.tr/yazilarim.asp>, Mehmet Ali Birand, “Erdoğan, İran için, neden bu kadar risk alıyor?”, Milliyet, 15 Nisan 2010. Erişim: 22.08.2015.

<http://www.orsam.org.tr/tr/Yayinlar/OrtadoğuAnalizMakaleler.aspx?ID=24>, Yusuf Türkoğlu, “2011 Yılı Hedef Ülke İran: Pazar Fırsatları, Potansiyel İşbirliği Alanları”, Ortadoğu Analiz, Aralık 2010, s.75. Erişim:22.09.2015.

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046, Erişim:27.09.2015.

<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/arsiv/>, “İranlı yetkili: Türkiye çifte standart yapıyor”, Hürriyet, 25 Eylül 2011. Erişim:22.09.2015.

<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/arsiv/>, “Türkiye hakkında sorumsuzca açıklama yapanları uyardık”, Hürriyet, 14 Aralık 2012. Erişim:23.09.2015.

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046, Erişim:20.09.2015.

<http://www.kto.org.tr/print.php?type=1&id=1200>, Erişim: 20.09.2015.

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/07/20130725M1-26.htm> , “İran Kaynaklı Doğal Gazın Türkiye Toprakları Üzerinden Boru Hattı ile Almanya’ya Kadar İletilmesi Amacıyla Yapılacak Doğal Gaz Boru Hattının Gececeği Güzergahta Yer Alan Taşınmazların Hazine Adına Tescil Edilmek Üzere Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Tarafından Acele Kamulaştırılması Hakkında Karar”, Resmi Gazete, Bakanlar Kurulu Kararı, Sayı: 28718 (Mükerrer), 25 Temmuz 2013, Erişim:22.09.2015.

http://www.rsfmradio.com/radio_broadcast/100990066/124268546.html

,Derya Yaşar, “İran doğalgazı Türkiye üzerinden taşınacak”, Rusya’nın Sesi, 11 Kasım 2013, Erişim: 22.09.2015.

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/11/20141104-2-1.pdf>,

Erişim:20.09.2015.

[http://www.musavirlikler.gov.tr/haberdetay.cfm?HaberID=17644&ulke=IR&](http://www.musavirlikler.gov.tr/haberdetay.cfm?HaberID=17644&ulke=IR&dil=TR)

[dil=TR](http://www.musavirlikler.gov.tr/haberdetay.cfm?HaberID=17644&ulke=IR&dil=TR), Erişim: 20.09.2015.

Sınır Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin 2008/14451 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, (Erişim) <http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detay&yayinID=93&icerikID=83&dil=TR>, 20.05.2015.

Sınır Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair 2010/393 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, <http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detay&yayinID=93&icerikID=83&dil=TR> , Erişim:21.05.2015.

www.uludagsozluk.com/k/dis-ticaret-cesitleri , 05.06.2015.

<http://www.gtb.gov.tr/>, Erişim: 20.06.2015.

Gümrük Kanunu (1999/4458 Sayılı), T.C. Adalet Bakanlığı, (Erişim) <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/1103.html> , (24.07.2015).

MGS Proje-Müşavirlik (2014), Çilli Sınır Ticaret Merkezi Fizibilite Çalışmaları, mgs@mgs mühendislik.com, Ankara.

Sınır Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin 2008/14451 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/05/20090516-8.htm>, Erişim:23.07.2015.

Sınır Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin Kararın Uygulanmasına İlişkin 2009/7 Sayılı Tebliğ, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, <http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detay&yayinID=93&icerikID=8&dil=TR>, Erişim: 23.07.2015.

Sınır Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair 2010/393 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, <http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detay&yayinID=93&icerikID=83&dil=TR>, Erişim: 23.07.2015.

<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/21088.html>, Erişim: 07.08.2015.

http://www.turkvvet.biz/mesleki%20yazilar/Turkiye_Hayvanciligi_Et%20Sorumu.pdf, Erişim: 07.08.2015.

<http://www2.tbmm.gov.tr/d21/7/7-2287c.pdf>, Erişim: 07.08.2015.

http://www.zaman.com.tr/politika_cicek-toplantida-sinir-ticaretinin-duzenlenmesine-iliskin-kararname-ele-alindi_844860.html, Zaman Gazetesi, “Çiçek: Toplantıda Sınır Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin Kararname Ele Alındı”, 04.05.2009, Erişim: 07.08.2015.

<http://www.gtb.gov.tr/>, Erişim: 20.06.2015.

MGS Proje-Müşavirlik (2014), Çilli Sınır Ticaret Merkezi Fizibilite Çalışmaları, mgs@mgs mühendislik.com, Ankara, Erişim: 20.06.2015.

<http://www.gtb.gov.tr/>, Erişim: 20.06.2015.

MGs Proje-Müşavirlik (2014), Çilli Sınır Ticaret Merkezi Fizibilite Çalışmaları, mgs@mgs mühendislik.com, Ankara, Erişim: 20.06.2015.

Milliyet Gazetesi, “Sınırda Ticaret Skandalı”, 06.10.1999, Erişim:22.07.2015, <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/> .

Hürriyet Gazetesi, “Sınır Ticaretinde İndirim”, 12.01.2000, Erişim:22.07.2015, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/arsiv/> .

Para Dergisi, “Kent/VAN”, 2 Mart 1998’den aktaran Mercan 2011, <http://mevzuatdergisi.com/2011/02a/01.htm> , Erişim:22.07.2015.

Bayer, Hürriyet, 7 Ekim 1999; Öztürk 2006; Mercan 2011, <http://mevzuatdergisi.com/2011/02a/01.htm> , Erişim:22.07.2015.

Superonline, 19.09.1999’den aktaran Mercan 2011, <http://mevzuatdergisi.com/2011/02a/01.htm> , Erişim:22.07.2015.

<http://www.gtb.gov.tr/>, Erişim: 20.06.2015.

<http://www.gtb.gov.tr/>, Erişim: 20.06.2015.

<http://www.gtb.gov.tr/>, Erişim: 20.06.2015

<http://www.gtb.gov.tr/>, Erişim: 20.06.2015.

<http://www.gtb.gov.tr/>, Erişim: 20.06.2015.

Milliyet Gazetesi, “Motorine Sınır Ticareti Yasağı”, 20.05.2015, <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/> .

Usumi, Cumhuriyet Gazetesi,30 Mayıs1998'den aktaran Mercan 2011,
<http://mevzuatdergisi.com/2011/02a/01.htm> .

Dış Ticaret Müsteşarlığı, İhracat Genel Müdürlüğü, Sınır Ticareti Uygulama
Usul ve Esasları, 28.04.2000/27012, Erişim: 20.05.1015,
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/05/20090516-8.htm> .

Resmi Gazete, Sınır Ticareti Yönetmeliği, 20 Eylül 1979 tarih ve 16760 sayı,
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/05/20090516-8.htm> ,Erişim: 20.05.1015.

ÖZ GEÇMİŞ

Adı Soyadı : Nazlı TOPRAK

Doğum Tarihi : 23/09/1990

Doğum Yeri : VAN

Derece	Alan	Üniversite	Mezuniyet Yılı
Lisans	Gümrük İşletme	Trakya Üniversitesi	2014
Yüksek Lisans	İşletme	Yüzüncü Yıl Üniversitesi	2015